

Міністерство освіти і науки України
Класичний приватний університет

Куявський університет у Влоцлавеку

МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ТА ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ
ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК»**

*21–22 липня 2023 р.
м. Запоріжжя, Україна*

Організаційний комітет конференції:

Кирпиченко О. Е. – к.філол.н., доцент, директор Інституту іноземної філології Класичного приватного університету (голова оргкомітету);
Михед Т. В. – д.філол.н., професор, професор кафедри зарубіжної літератури Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Торкут Н. М. – д.філол.н., професор, академік Академії наук вищої школи України, директор Українського шекспірівського центру;
Радишевський Р. П. – д.філол.н., професор, завідувач кафедри полоністики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Пронкевич О. В. – д.філол.н., професор, директор Інституту філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили;
Дяків Х. Ю. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу Львівського національного університету імені Івана Франка;
Мосієвич Л. В. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Запорізького національного університету;
Марінеско В. Ю. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу Інституту іноземної філології Класичного приватного університету;
Петрашук Н. Є. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка;
Смурова Л. І. – к.філол.н., доцент, професор кафедри теорії та практики перекладу Інституту іноземної філології Класичного приватного університету;
Хільбург І. М. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри англійської філології та зарубіжної літератури Інституту іноземної філології Класичного приватного університету;
Семієв Курмангази Закірович – к.філол.н., професор, завідувач кафедри казахської мови і літератури Академії «Bolashaq» (м. Караганда, Казахстан);
dr Wiesław Pędziak – *Cuiavian University in Wloclawek (Poland).*

С 83 **Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук** : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 21–22 липня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 180 с.

ISBN 978-966-397-320-3

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук», яка відбулася на базі Класичного приватного університету 21–22 липня 2023 р.

УДК 80(062.552)

ISBN 978-966-397-320-3

© Класичний приватний університет, 2023
© Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2023

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Міфопоетика «химерного» роману (до 100-річчя Василя Земляка) Боярська Л. В.	8
Запозичені слова у творі Ю. М. Мушкетика «Смерть Сократа» Гльїна О. В.	12
Прототипи інтелектуальної діяльності в українських лінгвокультурних кодах Ключник Т. О.	14
Формування науково-дослідних компетентностей зі словотвору у студентів Костриба О. В.	17
Використання англомовних запозичень у сучасній українській мові Ласкава Ю. В.	21
Міфологема хутора в романі «Пригоди молодого лицаря» С. Черкасенка Мошнорізі М. М.	25
Іван Богун – найвірніший оборонець самостійності України (за однойменною поемою Д. Павличка) Проценко О. А.	29
Ілюстрування семантики слова у «Словнику мови усної народної словесності» Сердега Р. Л.	32
Особливості поняття «мовленнєвий жанр» у сучасній лінгводидактиці Скрипник Н. І.	36
Україна як символ незламності в онімному просторі західного світу Тихоненко О. В., Підгородецька І. Ю.	40
«Як два крила на самоті» (Василь Королів-Старий та Наталена Королева: «пізнє визнання») Ткачук Ю. А.	42
Релігійні найменування в мові роману Василя Шкляра «Маруся»: лексико-семантичний аспект Ципердюк О. Д., Палійчук І. І.	45

Мовні засоби вираження порівнянь у сучасній військовій ліриці Юлдашева Л. П.	49
--	----

НАПРЯМ 2. СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

Літературна творчість Бруно Шульца в науковій інтерпретації Андрія Павлишина Маторіна Н. М.	53
Художні особливості історичних детективів Магожати Коханович Чорний І. В.	57

НАПРЯМ 3. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА

Do female cinematic characters speak much? Berezhna M. V.	59
Соціопрагматичні аспекти функціонування мови бренду міст в іспанськомовному комунікативному просторі Бовсунівська А. Ю.	63
Вербальні засоби актуалізації харизми в мовленні політичних лідерів (на матеріалі промови Бориса Джонсона) Бойченко М. К.	66
Ініціація головного героя в романі В. М. Гюго «Знедолені» Славич Т. Я., Рошко М. М., Гаврило І. В.	71
Політичний анекдот сучасної німецької мови: лінгвопрагматичний аспект Гамор М. А.	74
Ініціальні заперечні конструкції в давньоверхньонімецькій мові Городілова Т. М.	75
Топос дитинства у творчості В. Шекспіра: теоретико-методологічна концептуалізація поняття Гутарук Н. В.	77
Невизначеність в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі крізь призму лінгвосинергетичного підходу Заваринська М. С.	80
The role of metaphorization in business correspondence: a comparative analysis Ishchuk A. A., Ishchuk O. M.	82

Французькі запозичення в англійській та українській мовах Кобиляцька Г. С.	84
Відоображення фрейму «Побут» у літературному дискурсі (на матеріалі творів С. Цвейга) Козак С. В.	89
Архітектоніка дитячої літературної казки Пікалова А. О.	92
Голосні кримськотатарської мови (експериментально-фонетичне дослідження) Ренська А. Д., Теряєв Д. О.	96
Перспективи лексикологічних досліджень на базі лексикографічного порталу OWID Рись Л. Ф.	100
Синтагматичні зв'язки вербалізаторів субконцепту ΑΡΡΩΣΤΙΑ в давньогрецькій мові Чернюх-Мацієвська Н. Б.	105
Lexical-semantic analogy in computer lexis Чуговоні О. С.	108
НАПРЯМ 4. ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ	
Інтертекстеми-цитати в сучасних засобах масової комунікації: прагмастилістичний аспект Голікова Н. С.	113
НАПРЯМ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	
Створення образу сучасної туристичної Італії засобами англомовних креолізованих текстів Горлачова В. В.	117
Засоби формування лінгвосоціокультурної компетентності в усному спілкуванні німецькою мовою старшокласників Кодлюк Л. І.	120
Women's emancipation in the intercultural space (based on Kate Chopin's novel "The Awakening" and Greta Gerwig's film "Little Women") Renska A. D., Renska I. I.	124

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Ад'єктиви-полонізми в українській мові

Костич Л. М...... 128

Узгодження адвербіальних клауз у давньогерманських реченнях

Тугай О. М...... 132

НАПРЯМ 7. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Специфіка застосування перекладу як виду аудиторної діяльності
у процесі викладання практичного курсу японської мови
на початковому етапі

Букрієнко А. О., Комісаров К. Ю...... 137

Features of movie title translation

Lebed Yu. B...... 141

Деонтологічні принципи перекладацької діяльності

Михальчук С. О...... 144

Technical translation: challenges students face at English classes

Rudnianyn O. I...... 147

НАПРЯМ 8. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Герметичний простір як елемент онтологічної поетики
української новели кінця ХХ – початку ХХІ століть

Лях Т. О...... 151

Інтерпретація коранічних сюжетів у поетичній творчості
Агатангела Кримського (на прикладі циклу
«Мусульманський рай. Любощі та раювання»)

Присташ А. А...... 155

НАПРЯМ 9. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Лімінальність у творах Шекспіра
як об'єкт філологічних досліджень:
стан вивченості та перспективи наукових пошуків

Дейнека С. О...... 159

Риси натуралізму в романі «Червона кімната»
Августа Стріндберга

Лазірко Н. О., Місйяло І. М...... 162

Листи до Джульєтти як продукт шекспірівської індустрії

Нікітюк Я. В...... 166

Осередки медицини в шекспірівському Лондоні як конститuent тексту міста Соболь О. В.	168
---	-----

**НАПРЯМ 10. ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО
ТА ТЕКСТОЛОГІЯ**

Військовий дискурс: дискурсотвірні ознаки Галицька О. Б.	173
--	-----

НАПРЯМ 11. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЇ

Візуальні засоби як маркери міжкультурного спілкування Макарук Л. Л.	176
--	-----

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-1>

МІФОПОЕТИКА «ХИМЕРНОГО» РОМАНУ (ДО 100-РІЧЧЯ ВАСИЛЯ ЗЕМЛЯКА)

Боярська Л. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри історії журналістики

Навчально-наукового інституту журналістики

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

В умовах повномасштабної війни з російським агресором сторіччя від дня народження Василя Земляка, письменника і кіносценариста, автора знаменитої дилогії «Лебедина зграя» та «Зелені Млини», «одного із найблискучіших стилістів української прози» (Ю.Щербак) відзначили набагато скромніше і, сказати б, камерніше, ніж це могло бути за інших умов. Основні святкування проходили в Житомирі, місті, де розпочинався творчий шлях письменника [див.3; 6].

Свого часу «Лебедина зграя» стала літературною сенсацією і спричинила справжню бурю в літературно-критичному середовищі. Досить дошкульно про це згадував Ю.Щербак: «Критична дискусія навколо «Лебединої зграї» то підносилася до філософськи-концептуальних вершин, до спроб точно і якнайповніше окреслити жанр цього твору («фантастична народна фреска», «історико-революційний (?) роман», «епос», «авантюрна сага», «експериментальний твір у дусі літописного сказання», «фантастичний і веселий театр у прозі» – такий далеко не повний перелік визначень роману), то опускалася на землю, ступала у хащі кумедних Землякових вигадок, жартів і побрехеньок, і тоді спантелечені рецензенти намагалися за допомогою нудної логічної лінійки виміряти їхній кривулястий сенс» [5, с. 283]. Згодом пошуки нових дефініцій припинилися, а час розставив усе по своїй місцях: «неідеальне» визначення – «хімерний роман» – так і залишилося в активному вжитку, а очевидні паралелі з «магічним реалізмом» давно стали звичними.

На жаль, сучасне покоління читачів, напевно, швидше згадає (сподіваємося – Л.Б.) фільм «Вавилон ХХ», ніж першоджерело.

Натомість «скрупольозний текстологічний аналіз твору Василя Земляка», на відсутності якого наголошував М. Слабошпицький [4, с. 119], може зацікавити сучасну аудиторію сміливістю творчого експерименту, глибиною творчого пошуку і допоможе розкрити велику загадку художнього твору. Щоб, як наголошує Ю. Щербак, зрозуміти, «кого ми втратили в особі Василя Земляка, письменника якого лету і якого звучання» [5, с. 281], і як в умовах тотальної цензури, «коли доводилося повгамовувати відвертість і озиратися» [4, с.73] розповісти болочу, але справжню історію свого народу.

Міфологічна (архетипна, ритуальна) критика видається нам продуктивним і результативним інструментом, який дає змогу показати, що діалогія Василя Земляка «Лебедина зграя» і «Зелені Млини» може мати, крім відомих і розроблених, також і міфологічну інтерпретацію; що джерелом символіки діалогії є міф; що твір можна розглядати як роман-код, який через певну систему знаків автор пропонує «розшифрувати»/«дешифрувати», постійно апелюючи до читача (гуг, безумовно, треба мати на увазі «Зразкового читача» У. Еко [2]) і наголошуючи на можливості (чи потребі) знайти другий, зашифрований, план оповіді. Ця методологія дозволяє розкрити специфіку, тенденції, закономірності застосування В.Земляком міфологічного матеріалу; показати конкретні схеми і моделі, які письменник використовує для створення основних персонажів, мотивації вчинків героїв, їхнього місця і значення у творі, для розв'язання основних проблем та ідейно-художнього спрямування діалогії.

Згідно методики ритуально-міфологічної школи Дж.Фрейзера і його послідовників (К.Стілл, М.Бодкін, В.Тернер та ін.), яка полягає насамперед у віднайденні давніх міфологічних репродукцій у тексті художнього твору, продуктивним буде визначення тих схем, образів та мотивів, які використовуються автором «Лебединої зграї» та «Зелених Млинів» для створення образів, конфліктів і ситуацій. Зокрема, такими, на нашу думку, є біблійні (старозаповітні «Вавілон», «Вихід», «вавілонська блудниця», «цар-відбувайло» та ін.; новозаповітні «Ісус Христос», «тайна вечеря», «Богоматір», «Хресна дорога» та ін.), а також фольклорно-міфологічні (карнавальні-ритуальні): образ «вмираючого і воскресаючого бога» землі і рослинності, пов'язані з ним образи «Вавілону», «гори», «безодні» як місцеперебування бога, міфологеми «вмирання – відродження», «смерть – воскресіння», магічно-імітаційні обряди «священного шлюбу» і «веселого похорону»; елементи «царського ритуалу» («змагання за престол») і ритуальні ознаки царя-переможця; знакові фігури «блазня», «дурня», «принцип маски» тощо).

Психоаналітична теорія «архетипів» К. Юнга, поглиблена Н. Фраєм, допоможе розглядати вищевказані міфологеми не як довільний набір, а як *основний символічний каркас* діалогії, котрий створює письменник, низкою «вказівних знаків» (ім'я, рід занять, портретна і речова деталь тощо) наголошуючи на потребі і можливості «розшифрування» його читачем (мається на увазі знайомство останнього з вічними моделями, архетипами). Елементи структурної антропології доцільно застосовувати при розгляді конструктивного принципу дихотомії чи, інакше кажучи, бінарних опозицій («*Кайн–Авель*» = «*Данько – Лук'ян*», «*два учасники царського ритуалу*» = *Фабіян – Явтушок*)), багатоступеневої структури образу Мальви (еволюція від «*вавилонської блудниці*» до «*Богоматері*»), розгляді фігури умовного *медіатора*, посередника (Фабіян) і його *трікстера* (цап Фабіян).

Основні положення «ігрової» концепції Й. Гейзінги доцільно застосовувати, досліджуючи особливості творчої манери В. Земляка (ігрове ставлення до міфа). Доцільно також говорити і про постмодерністську гру з «вічними» образами і сюжетами.

Все це дозволить продемонструвати, що одним із способів ідейно-художнього збагачення твору, його символічної глибини є творче використання В. Земляком морально-філософського потенціалу біблійного міфу і фольклорно-міфологічного матеріалу; що «універсальні істини» письменник вкладає в модель, яку вибудовує з елементів світової культури. В обох закодованих системах (біблійній і фольклорно-міфологічній) автор використовує основні схожі структури: схему «*Христа-Спасителя*» в першому випадку і «*вмираючого і воскресаючого бога*» – у другому, а також структури «*вічного повернення*» (тобто міфологічними моделями, пов'язаними з циклічністю розвитку). Вказані схеми є продуктивними в процесі сюжетної образотворення (зокрема образів Фабіяна, Явтушка, Мальви). Автор подає циклічність як оновлення і вічне відродження життя. Це дозволяє підкреслити головну ідею діалогії «*Лебедина зграя*» та «*Зелені Млини*»: невмирущість, безсмертя народу. Особливо гостро це відчувається в епізоді, коли душа розстріляного Явтушка рятує засіяне поле (див. монолог Фабіяна «*Безсмертна земля і безсмертний Явтушок на ній*» [1, с. 613]).

Структура основних образів діалогії має такий вигляд: *підбір «моделі», «матриці»* (біблійної, фольклорно-міфологічної, іноді – античної) – *задання «програми»* (тут велику роль відіграє потенціал імені, значення імені героя, яке, як правило, реалізується у конкретних епізодах, а також рід занять героя, окремі деталі його зовнішності, деталі побуту тощо) – *здійснення «запрограмованості»,* яке найчастіше відбувається у два етапи: перший раз – у гумористично-іронічному

плані, вдруге – на трагічному реєстрі. Це можна сказати про образи Фабіяна, Мальви, Явтушка, братів Соколюків. Деякі персонажі, котрим відводиться особлива роль у діалогії, мають у своїй структурі елементи первісного міфологічного образу, так звані «атрибутивні рудименти» (О. Потебня). Це зокрема стосується образів Андріяна Валаха та Сильвестра Маківки.

Підсумовуючи, варто наголосити, що міфопоетика виявляється дуже продуктивним і результативним художнім засобом осягнення вічних питань людського буття, поглиблення ідейної спрямованості твору, створення другого, контекстуального, плану в химерному романі.

Слід також вказати, що, на жаль, з початком війни актуалізувалися події другої частини діалогії – роману «Зелені Млини». Окупація, розстріли, вбивство Мальвиного сина, рятування єврейських дітей, загибель Явтушка, хресна дорога вавилонян у Глинськ на публічну страту, спалення Вавилону – ці страшні епізоди сприймаються зараз не як далеке минуле, а як жахлива реальність. Це страшно і боляче. Але треба читати. Щоб не забути. Щоб пам'ятати.

Література:

1. Земляк В. С. Твори : в 4-х т. Т.3. Лебедина згряя; Зелені Млини : романи / упоряд. Л. Чубар. К. : Дніпро, 1984. 619 с.
2. Інтерпретація і надінтерпретація / Еко У., Рорті Р., Куллер Дж., Брук-Бовз К. *Умберто Еко. Маятник Фуко*. Львів : Літопис. С. 636–718.
3. План заходів до 100-річчя Василя Земляка. URL: <https://littera.zt.ua/filii/tsentralna-miska-biblioteka-im-vasylia-zemliaka/plan-zakhodiv-do-100-richchya-vasylya-zemlyaka> (дата звернення: 12.07.2023) .
4. Слабошпицький М. Ф. Василь Земляк: Нарис життя і творчості. К. : Дніпро, 1994. 149 с.
5. Щербак Ю. Землякова криниця. *Заповіт любові* : збірник. / упоряд. Комар Б. П. К., 1983.471 с.
6. Ювілейні заходи: у Житомирі відзначили 100-річчя від дня народження українського письменника Василя Земляка. URL: <https://suspilne.media/452994-uvilejni-zahodi-u-zitomiri-vidznacili-100-ricca-vid-dna-narodzenna-ukrainskogo-pismennika-vasila-zemlaka/> (дата звернення: 12.07.2023).

ЗАПОЗИЧЕНІ СЛОВА У ТВОРІ Ю. М. МУШКЕТИКА «СМЕРТЬ СОКРАТА»

Ільїна О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
м. Харків, Україна*

Не викликає подиву той факт, що мовотворчість Ю. М. Мушкетика характеризується наявністю значної кількості запозичень із різних мов. Це пояснюється тим фактом, що Ю. М. Мушкетик тяжів до історичної тематики у своїх художніх пошуках і намагався якнайточніше передавати колорит тієї чи тієї доби, тієї чи тієї місцини. Тож і трапляються у творах майстра слова грецизми, полонізми, англіцизми, запозичення з тюркських мов.

Якщо говорити про семантичний поділ запозичень, то тут виокремлюємо кілька груп. До першої належать слова, що позначають представників влади: «*Не називай їх, якщо того не забажає сам **принцепс***» [1, с. 29], принцепс – це правитель Римської держави передімператорської доби [1, с. 29], «***Стратег** Феоген простував на удари дзвона*» [1, с. 3], «*Двоє рабів несли корзини, один – патерицю **стратега***» [1, с. 3], «*Коли солдати оточили старий зруйнований мур, що захищав віллу, Гавій Сільван, **трибун** преторіанської когорти, рушив до воріт*» [1, с. 26], «*втоптували в це холодний брук сотні підошов <...> метеків, вершників, рабів, різьбярів, виноробів, **софістів**, гончарів, **архонтів**, селян*» [1, с. 3].

Другу групу репрезентують лексеми на позначення представників різних професій чи соціальних груп: «*Двоє **метеків**, котрі важко похитуючись, ішли назустріч Феогену, несучи на довгій тичині пов'язаних гусей, дали йому дорогу*» [1, с. 4], де метеки – це чужинці, які оселилися в певному полісі; «*Диво, як можуть захоплюватися словоплетивом молоді люди, навіть **ефеби***» [1, с. 8], де ефеби – це юнаки, що досягли повноліття (18 років) та становили особливий клас – учнівську молодь; «*Нікарх старший від Феогена на кілька весен, у свій перший бойовий похід Феоген ішов під рукою **лохага** Нікарха*» [1, с. 10], де *лохарг* – військовий, сотник.

Подекуди назви професій мають більш вагому функцію, ніж просто передача місцевого колориту. Наприклад, у порівняння думки з мечем

12

у рядках «а думка зближувала, мов меч *гоніти*» [1, с. 8] експліковано такі ознаки мислительного процесу, як несподіваність, швидкість та яскравість. Сполучникова порівняльна конструкція в мікроконтексті «*Сонце котилося за гори, воно було червоне, немов залитий кров'ю щит пельтаса*» [1, с. 10] базується на метафорі за формою та кольором – пельтас – це напівлегкий піхотинець, який мав на озброєнні круглий щит. Таким чином, Ю. М. Мушкетик порівнює вечірнє сонце із закрававленим щитом.

Третя група представлена назвами одягу: «*За ним притиснувся до стіни, пропускаючи стратега, юнак у пурпурнім *гіматії*, шанобливо схилив голову*» [1, с. 4], «*не брудню я, а зчищаю бруд. Тільки не з *гіматіїв*, а з душі*» [1, с. 6], «*Либонь, сьогодні він востаннє розстелить на ньому *хітон**» [1, с. 19].

Наступна група – це назви установ: «*...котрі плинули, вбирали в себе інші й врешті вихлюпували на *агору**» [1, с. 3], де *агора* – ринкова площа; «*Ратними й державними подвигами розписано немало герм головного портика храму Зевса*» [1, с. 3], «*Либонь, у *гімнасії**» [1, с. 10], де *гімнасій* – це виховно-освітня установа; «*Я не був у *палестрі**» [1, с. 10], де *палестра* – приватна школа, у якій навчалися хлопчики від 12 до 16 років.

Ще одна група – назви човнів: «*Вернутися, поки меч афінян не одточений і поки не виткані нові вітрила на *трієри**» [1, с. 4], *трієра* – це бойовий корабель із трьома ярусами.

Наявні в мовотворчості письменника й прикметники, які вказують на місце походження чи виготовлення предмета: «*То не фарба червоніє на *пантеліконському* мрамурі – кров батьків!*» [1, с. 9]

Слова-варваризми, що позначають привітання: « – *Хайре!* – *привітався Нікарх*» (радуса) [1, с. 10], *хайре* – це доволі поширене вітання в Давній Греції, яке можна перекласти як *радуйся*.

Підсумовуючи все вищесказане, можна стверджувати, що Ю. М. Мушкетик активно послуговується запозиченими словами, створюючи необхідний колорит, а також досягаючи певної стилістичної мети.

Література:

1. Мушкетик, Юрій Михайлович. Смерть Сократа : повісті, оповід. Харків : Фоліо, 2008. 316, [2] с.
2. П'янов В. З високих вершин: Штрихи до портрета Ю. Мушкетика. *Вітчизна*. 2001. № 9/10. С. 87–116.
3. Павличко Д. Погляд з глибини нації: Ю. Мушкетик. *Літературна Україна*. 2009. № 13. 2 квітня. С. 2.

4. Русанівський В. Знайдене слово: (Про мову творів Ю. Мушкетика). *Мовознавство*. 2000. № 4/5. С. 4–7.
5. Федоровська Л. Місткість «малої» форми: Новели Ю. Мушкетика. *Вітчизна*. 1982. № 4. С. 188–193.
6. Шпиталь А. Історична проза Юрія Мушкетика. *Київська старовина*. 1999. № 3. С. 46–54.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-3>

ПРОТОТИПИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ КОДАХ

Ключник Т. О.

*аспірантка кафедри української мови
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Питання формування прототипів безпосередньо стосується процесів категоризації дійсності та упорядкування картини світу. Категоризацію можна розглядати і як процес (віднесення об'єкта до певної категорії), і як результат діяльності (членування явищ дійсності на групи й класи) [7, с. 146]; саме в контексті цієї наукової парадигми розглядається проблема прототипів [1, 2, 6].

Прототип є характерним поняттям конкретної категорії, тобто центром певної сутності [4, 8]. Основним призначенням будь-якого прототипу є повне окреслення найважливіших ознак певної категорії в одній подобі чи об'єкті.

«Українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь» [5, с. 472–480] фіксує такі прототипні образи у сфері інтелекту, де провідними суб'єктами є людина і тварина, рідше – певні предмети побуту, явища природи та позаземні сутності.

Найчастотнішими атрибутивами для поєднання з прототипним образом є лексеми *розумний, вчений, зарозумний, кмітливий, мудрий, премудрий*. Категоризація словникових даних здійснена у межах окремих культурних кодів:

1) антропний код (*розумний як жид, розумний як рабин жидівський, мудрий ніби як дід, розумний як старий, мудрий як ворожиля, мудрий як фішкаріш, розумний як міністр, розумний як очкарик, розумний як письменний, розумний як професор, премудрий*

як **філософ**, мудрий як **Соломон** (премудрий як **Саламон**), як мудрий **Салимон**, розумний як **Ейнштейн**);

2) зооморфний код (розумний як музикове **кота**, кмітливий як **куниця**, мудрий як **лис**, мудрий (розумний) як **сова**, мудрий аки **змії**, мудрий як **змії**, розумний як **ворон**, розумний як **собака**);

3) фітоморфний код (мудрий як **старий дуб**);

4) предметний код (мудрий як **книга**, розумний мов **енциклопедія**, розумний як **підручник**);

5) темпоральний код (мудрий наче **літо**, мудрий як **ранок**, мудрий як **старість**);

6) природний код (розумний як **світ**);

7) міфологічний код (розумний мов **янгол**).

Порівняння, що стосуються явища глупоти, але використовують атрибутиви на позначення розумної людини, категоризовано відповідно:

1) антропний код (вчений як **рабін жидівський**, мудрий як **лях** по шкоді, розумний як **сто бочок арестантів**);

2) зооморфний код (зарозумний як **фишків кінь**, мудрий як **бекало рогате**, розумний як <беркове, жидівське> **теля**, розумний як **бирка**, розумний як **биця**, розумний як **віслиюк**, розумний як **сто волів**, розумний як **дідова (попова, Сидорова) коза**, розумний як **Мошків кінь**, розумний як **Хведькова (Федькова) кобила**, розумний як **качка**, умний (вумний) як **вутка**, розумний як **Химині кури**);

3) предметний код (мудрий як беркові **штани**, мудрий як **рабинові капці**, мудрий як **соломонові ногавиці**, мудрий як **ходак**, мудрий як **штани Соломона**, розумний як **бабині шкургани**, розумний як **батькові штани навиворіт**, розумний як **беркова ярмурка**, розумний як **беркові штани навиворіт**, розумний як **панькові штани**, розумний як **Соломонів папуць (патинок)**, розумний як **Соломонові портки**, як **жидівський патинок**, розумний як **утюг**);

4) гастрономічний код (розумний як **сало**).

Найчастотнішими є порівняння в межах антропного та зооморфного коду. Антропний код є базовим в цьому контексті, адже інтелектуальні здібності стосуються передовсім людини; тоді як зооморфний код яскраво демонструє зв'язок світу людини з тваринним.

Окрему увагу варто звернути на прототипні одиниці в межах предметного коду. Більшість порівнянь стосуються саме відсутності інтелектуальних здібностей, що доволі логічно пояснюється: предмети побуту не асоціюються людиною як «носії» інтелектуальних можливостей, а тому використовуються найчастіше саме на позначення глупоти.

Окрім того, варто проаналізувати джерела вербалізації: для позначення наявності розуму використані артефакти, що так чи так стосуються роботи

з інформацією та потребують залучення інтелекту (*книга, енциклопедія, підручник*), тоді як відсутність розумових потенцій окреслюють найпростіші елементи побуту (*штани, ногавиці, ходак, шкургани, ярмурка, патинок, портки, утюг*). Найчастотнішими є елементи вбрання, які пов'язані з базовою архетипною опозицією «верх – низ», адже вживаються переважно назви взуття або нижні частини одягу (*штани, портки*).

Отже, прототипи наявності або відсутності інтелектуальних потенцій мають розгалужену систему втілень в межах лінгвокультурних кодів (зокрема антропного, зооморфного, предметного та гастрономічного). Проаналізований фактичний матеріал демонструє, що наявність розумових здібностей найяскравіше представлена в антропному коді, натомість відсутність — переважно в зооморфному та предметному. Зазначені прототипи є результатом категоризації уявлень людини про інтелектуальну сферу, а також демонструють базові еталони в контексті розумових здібностей людини.

Література:

1. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind* / George Lakoff. Chicago – London : University of Chicago Press, 1987. 614 p.
2. Rosch E. Natural categories. *Cognitive psychology*. 1973. V. 4. P. 328–350.
3. Левченко О. П. Атрибут, прототип, стереотип у фразеологічній картині світу. *Мовні і концептуальні картини світу* : зб. наук. праць. № 10. К. : КНУ, 2004. С. 338–346.
4. Левченко О. П. Термін прототип у лінгвокультурології. *Вісник: Проблеми української термінології*. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2004. № 503. С. 58–60.
5. Левченко О. П. Українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 748 с.
6. Мізін К. І. Лінгвістичний і лінгвокультурологічний статуси образу-еталона. *Мовознавство*. 2007. № 2. С. 58–72.
7. Насталовська І. В. Сучасні підходи до мовної категоризації – семантика прототипів. Мовні одиниці базового рівня категоризації. *Записки з романо-германської філології*. 2009. Вип. 23. С. 146–155.
8. Попова Н. М. Кореляція семантичних змін і теорії прототипів у мовній і концептуальній картині світу Іспанії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 31(2). С. 110–112.

ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗІ СЛОВОТВОРУ У СТУДЕНТІВ

Костриба О. В.

*аспірантка кафедри української мови
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Словотвір як розділ лінгвістичної науки зорієнтований на вивчення структурно-семантичних особливостей похідного слова з позицій єдності форманто- та основоцентричного підходів [див.: 1, с. 7–12].

З'ясування вивідності деривата, специфіки його утворення ускладнюється когнітивним зв'язком з непохідним твірним словом, що опосередковано його мотивує. Виникає необхідність вивчення комплексної системоутворювальної одиниці словотвору – словотвірного гнізда (СГ): деривати останньої ланки синтагматичного рівня СГ характеризуються складною структурою, інколи – утратою семантичних зв'язків із непохідним твірним словом.

Метою пропонованої роботи є формування науково-дослідних компетентностей у студентів із проблем дериватологічних студій.

Реалізування поставленої мети передбачає дотримання принципу системності, тому доцільно актуалізувати базові знання зі словотвору: підібрати спільнокореневі слова до запропонованих непохідних твірних, що сприяє диференціюванню мотиватора та мотивата, адже організувати СГ можуть непохідні слова на сучасному зрізі мови, наприклад, *два* – *дванадцять*, *двадцять*, *двісті*, *двотисячний*, *двобій* тощо; виділити корені та їх варіанти в спільнокоренових словах, наприклад, *три* – *трічі*, *втрьох* та ін.

Наступний етап передбачає роботу зі СГ задля здобуття навичок у розрізнюванні та встановленні параметрів словотвірних гнізд: лексичний обсяг (сукупність дериваційного простору, включаючи й вершину СГ), потужність (кількість похідних СГ), глибина (кількість дериваційних кроків СГ), ширина (кількість похідних I ступеня словотворення), словотвірні ланцюжки (СЛ) (ряди спільнокоренових слів із відношеннями послідовного мотивування [4, с. 3]), словотвірні парадигми (СП) (“<...> набір похідних, мотивованих однією твірною основою, на одному ступені творення <...>” [1, с. 16]) [дет. див.: 7]. Отож пропонуємо проаналізувати невелике за обсягом СГ із вершиною *нога*

[див. 3, с. 12]: лексичний обсяг – 19 од., потужність – 18 од., глибина – II ст., ширина – 15 од., кількість СЛ – 16 од., кількість СП – 3 од.

Для встановлення параметрів синтагматико-парадигматичного рівня та моделювання СГ необхідно навчитися формувати комплексні одиниці словотвору (СЛ, СП) із набору запропонованих слів, наприклад, *один, одноосібниця, одноосібництво, одноосібницький, одноосібник*, а також формувати елементи СГ: СГ *один* → *одноосібний* → *одноосібник* → *одноосібниця, одноосібництво, одноосібницький* тощо.

Укладання СГ передбачає розгляд критеріїв, від яких залежить семантико-мотивувальна спроможність вершини СГ, та врахування знань та й навичок щодо визначення структурно-семантичних характеристик дериватів.

Частиномовна належність вершини СГ є визначальною щодо розташування похідних слів різних лексико-граматичних класів у межах СГ: субстантивна вершина – іменники, прикметники, дієслова, прислівники, слова службових частин мови (прийменники, сполучники, частки, вигуки), дієслівна вершина – дієслова, дієприкметники, дієприслівники, іменники, прикметники, прислівники, слова службових частин мови (прийменники, сполучники, частки, вигуки), ад'єктивні вершини – прикметники, іменники, дієслова, прислівники, слова службових частин мови (прийменники, сполучники, частки, вигуки), нумеративні вершини – числівники, іменники, прикметники, дієслова, прислівники, слова службових частин мови (прийменники, сполучники, частки, вигуки) тощо [дет. див.: 3, с. 11–14].

Вершинам СГ зрідка властива варіантність, що уможливорює залучення до аналізу більшої кількості дериватів, тому варто за допомоги опозиційного методу виявити рівнозначність / нерівнозначність семантики непохідних твірних слів: *пéрший / розм. пéрвий, мільйóн / заст. міліóн, одiн / діал. едén*.

Омонімічність вершин та омонімічність коренів є одним із визначальних критеріїв щодо уможливлення залучення похідних слів до структури СГ. Наприклад, пропонуємо диференціювати за омонімічними вершинами *óбраз*¹ (“зовнішній вигляд”), *óбраз*² (“ікона”) та омонімічним коренем *обра́за* перелік дериватів із омонімічними коренями *обра́зити, обра́зится, образкі, образливий, образливість, образливо, образний, образність, образно, образник, образок, образотворчий* та ін. [дет. див.: 2].

Полісемантичні вершини, на відміну від моносемантичних, здебільшого є більш активними в аспекті деривації, проте доцільно враховувати, які саме семантики багатозначних вершин реалізуються в значеннєвій структурі похідних. Рекомендуємо розглянути проєктування твірних лексико-семантичних варіантів на прикладі СП

вершини гнізда: СГ *будіти* (“припиняти сон”, “спонукати до діяльності”) – *будільник, добудітися, збудіти, перебудіти, побудіти, пробудіти, розбудіти* [елемент СГ *будіти* див.: 3, с. 41].

Установлення структурних особливостей дериватів передбачає знання щодо способів творення простих і складних слів. Пропонуємо укласти похідні *одностéблій, одностóвбурний, одностóпний, одностóпність, односторóнній, односторóнньо, односторóнність* за абеткою їхніх засобів творення, позначити словотвірну структуру відповідними символами.

Якщо структурна вивідність деривата здебільшого оперта на принцип “похідним словом є те, що має складнішу будову”, то виявлення семантичної мотивації становить труднощі, що зумовлено багатозначністю твірних слів, полікореляцією. Наприклад, твірне *двочлénний* (“1. Прикм. до двочлен”, “2. Те саме, що двоскладний”) [5] мотивує другим значенням дериват *двочлénність* (“Абстрактний ім. до двочлен”) [6], що відбито в прикладах, поданих у словнику – “Складні назви квітів можуть утворюватися шляхом зближення слів, які, називаючи одне поняття, зберігають двочленність. Наприклад: *буркун-зілля, бояр-зілля, вітровій-зілля, іван-зілля* (з наук. літ.)” [6]; твірне *двочлén* (“*мат.* Сума або різниця двох алгебраїчних виразів, що називаються членами; біном”) [5] мотивує дериват *двочлénний* (“1. Прикм. до двочлен”) [6], який входить в значеннєву структуру похідного *двочлénність* (“1. Абстрактний іменник до двочлєний”) [6] тощо. Транспозит *двочлénність* у варіантному значенні розташований на II ст. словотворення, а в інваріантному значенні – на III ст., тому цей аспект є вагомим також для з’ясування структурних параметрів СГ та семантичного проектування вершинного конститuenta в значеннєві структури дериватів.

Важливо осмислити чинники впливу на формування семантики складних слів, їх розташування в межах СГ. Так, дериват *восьмипíлля* (“Система сівозміни, при якій орна земля поділяється на вісім ділянок, кожна з яких по черзі засівається різними культурами”) [6] є твірним для *восьмипíльний* (“1. Який ґрунтується на восьмипíллі; пов’язаний з восьмипíллям (у системі сівозміни)”) [6]. Варіантне значення слова *восьмипíльний* (“2. Який складається з восьми полів (у 6 знач.)”) формується завдяки включенню багатозначності мотивувальної семантики постпозитивного конститuenta складного слова: *поле* вжито в значенні “Основа, на яку нанесено узор, зображення, напис і т. ін.; фон, тло” [5]. Для вирішення цього питання слід запропонувати встановити мотивувальну базу для складних слів й семантику твірних конститuentів: *мати-одина́чка* (*мати і одиначка*), *другоку́рник* (*другий курс*) та ін.

В аспекті семантичної вивідності слід урахувати явище лакуарності в словотвірному гнізді, адже виникає необхідність реконструювати твірне слово для субстантивата: *семигрівенний → *семигрівенний* (субст., “монета вартістю в 20 копійок”). Пропонуємо встановити твірні слова та реконструювати їх для таких дериватів, як *молода́, хворі́й, десяти́цький, дванадцятипа́ла* тощо.

Під час роботи зі СГ виникають невирішені проблеми ядерних рівнів мови, які потребують пошуку їх вирішення: як розглядати вербативи доконаного та недоконаного виду (як словотвірні синоніми чи вид дієслова), статус дієприкметників (як прикметників чи форми дієслова), як інтерпретувати слова типу *нуль, тисяча, мільйон* (як числівники чи іменники) та ін.

Отже, запропонований комплекс етапів моделювання СГ уможливить формувати науково-дослідні компетентності щодо інвентаризування спільнокореневих дериватів, утворених від різночастиномовних вершин СГ, моделювання СГ із урахуванням семантико-структурної вивідності похідних, систематизування знань тощо, а також становитиме базу для наукової діяльності під час інтерпретування СГ в аспекті сучасної лінгвістики – основоцентричної дериватології, лінгвокогнітології, лінгвоконцептології, лінгвокультурології тощо.

Література:

1. Грещук В. В. Український відприкметниковий словотвір : монографія. Івано-Франківськ : Плай, 1995. 208 с.
2. Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови : Гнізда слів з вершинами – омографічними коренями. Київ : “Українська енциклопедія” ім. П. Бажана, 2002. 911 с.
3. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Шкільний словотвірний словник сучасної української мови : 15 600 слів у складі 127 гнізд. Київ : “Наукова думка”, 2005. 264 с.
4. Коржик Л. І. Структурно-семантична типологія відприкметникових словотвірних ланцюжків у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10. 02. 02. Івано-Франківськ, 1999. 24 с.
5. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ, 1970–1980.
6. Словник української мови : в 20 т. / за ред. В. М. Русанівського. Київ, 2010–2019. Т. 1–11.
7. Ярошенко Н. О. Структурно-семантичні особливості сучасних словотвірних гнізд з вершинами *сажати́, садити́ і садзи́ж* у російській, українській і польській мовах у зіставленні з англійською мовою : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Донецьк, 2006. 23 с.

ВИКОРИСТАННЯ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Ласкава Ю. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

На сьогодні існує тенденція наповнюваності англіцизмів в українському професійному спілкуванні. Така схильність обумовлена в першу чергу зануренням країни в сферу західної цивілізації, розширенням взаємодій та злиттям різноманітних культур. Якщо розглядати всебічне впровадження англіцизмів в українську мову, можна говорити, що це наслідок глобалізації інформаційних процесів та інформатизації суспільства, під час переходу до якого формується єдиний інформаційний простір.

Темпоральність англomовних запозичень можна описати як динамічний рух і є настільки унікальним, що вони приймають своє функціонування в українській мові самостійно, стають незамінними. Тісні зв'язки між державами, народами й культурами призводять до того, що мова збагачується все новими й новими словами. Цьому сприяє розвиток науки, економіки, політики, медицини, глобальна інформатизація, високі досягнення у сфері ІТ, моди, інтерес молодого покоління до спорту та іноземних культур. Таким чином, в українську мову проникають нові слова – запозичення.

Стрімкий темп сучасного життя призводить до того, що носії мови поступово стали позбуватися застосування літературних норм й все частіше використовувати іншомовну лексику, зокрема слова з англійської мови.

Вивченню функціонування англіцизмів на сьогодні в лінгвістиці приділено багато уваги. Це питання розглядали у своїх працях Л. І. Архипенко, В. І. Зевако, О. О. Литвиненко, Л. М. Новосад, І. М. Фельцан, Т. С. Шинкар та інші.

Українська мова постійно знаходиться в контакті з іншими світовими мовами, тому в загальному вжитку з'являються іншомовні слова, які через певний проміжок часу входять в активний обіг, наприклад: *маркетинг, менеджмент, маркет, імідж*. Більш 75% запозичень в українській мові за останні десятиліття припадає на запозичення з англійської мови [1, с. 73]. Деякі лінгвісти називають

англійську мову мовою за статусом лінгва франка (від італійського *lingua franca* – «франкська мова»), тобто мовою або діалектом, який систематично використовується для комунікації між людьми, рідними мовами яких є інші мови.

Ці запозичення обумовлені як історичними причинами (розширення торговельних й економічних зав'язків між англосмовними країнами, адже надто значна вага цих країн у світовій економіці й політиці; розробка інноваційних й комп'ютерних технологій; поява глобальної мережі Інтернет), так і потребами самої мови.

В основному із англійської мови запозичені іменники, оскільки їх перенос не пов'язаний зі структурними змінами. Вони приходять в українську мову одночасно із граматичною інтеграцією. Перехід англійських прикметників і дієслів також відбувається час від часу, але це явище доволі нечасте.

Дослідники відносять до сфер, що мають значну частину запозичень, сфери економіки й торгівлі (*прайс-лист, холдінг, дистриб'ютор, дилер, брокер, бартер, чартер*), соціально-політичні середовища, міжнародно-правові аспекти і явища (*парламент, самит, консенсус, спічрайтер*) і номінації державного управління (*імпічмент, спікер, інавгурація, префектура, електорат, іміджмейкер*). Також до іншомовних запозичень належить сфера культури (*кліп, кліпмейкер, ток-шоу, диск-жокей, саунд, кастинг*), спортивна лексика (*допінг, тренінг, армрестлінг*) і побутова (*кемпінг, дансінг, шопінг*). Звичайно, слід зауважити і IT-сферу (*емейл, спам, блог, флешка, вірус*).

Лінгвісти поділяють запозичення на виправдані й невивиправдані. Невиправданим запозиченням вважається слово, яке вводиться в мову із іноземної як синонім для визначення того чи іншого поняття, при цьому українські слова, що визначають це поняття, вже є в наявності. Однак у сучасній професійній сфері побутує численна кількість прикладів саме невивиправданого запозичення: заміна слів «прогноз» на «форкастинг», «дзвоник» на «кол», «зустріч» на «мітинг». Часте вживання подібних запозичень в діловому середовищі призводить до їх розповсюдження й закріплення в загальній лексиці.

Мова швидко реагує на зміни в житті суспільства. Процес активізації вживання новітніх англіцизмів у сучасній українській мові – соціально значуще явище, результат змін суспільно-політичних й економічних відносин. У цілому можна зауважити, що світові інтеграційні процеси в галузі економіки, політики й культури охоплюють й галузь мови.

Потік англосмовних запозичень посилюється із приходом іноземних компаній. Це пояснюється тим, що документація, яка надходить в українські представництва із штаб-квартир, написана іноземною

мовою. Привнесені слова настільки вкоренилися в професійному мовленні україномовного населення, що навіть ті, хто не володіє англійською взагалі, використовують їх в процесі ділового спілкування. Незважаючи на багатство, широту й красу української мови, за словами наших співвітчизників, почасти буває складно підібрати аналоги до деяких термінів.

Іншим аспектом використання запозичень в професійній сфері є практика називати посади, використовуючи англійський варіант. Публікація об'яв про найм англійською мовою також поступово стає звичною справою. Співробітники відділу кадрів вбачають у цьому свою логіку: так скорочення *KAM* – *key account manager* (менеджер по роботі із провідними клієнтами), *BDM* – *business development manager* (менеджер з розвитку бізнесу), *HR* – *human resources* (спеціаліст з управління персоналом), і подібні англословні скорочення є досить розлогими словосполученнями.

Запозичені слова настільки вкоренилися в професійному мовленні українських працівників, що навіть ті, хто не володіє англійською зовсім, тим не менше використовують їх в процесі ділового спілкування (приблизно 53%). Найчастіше за все англіцизми можна зустріти в професійному мовленні працівників ІТ-сфери (97%), медиків, фармацевтів (96%) та представників туристичного бізнесу (96%). У той час, наприклад, держслужбовці (35%) частіше від інших надають перевагу вживанню на роботі виключно української лексики [2].

Специфічна лексика ІТ-сфери формує цілу підмову, яка вміщує запозичення й на їх основі великий спектр словотвірних способів. Більшість використовуваних термінів – слова-універбати, наприклад: *оперативка* – оперативна пам'ять, *відуха* – відеокарта (*graphics card*), монік – монітор, дрова – драйвера (*Driver*), айтїшник – працівник сфери інформаційних технологій, материнка – материнська плата (*Motherboard*) тощо.

Не відстає від ІТ-сфери й медицина, яка, щоправда, здебільшого використовувала латину. З чим же пов'язане таке насичення англіцизмами медичної термінології? Відповідь проста: в останні десятиліття, в час розвитку таких наук, як генетика, імунологія, мікробіологія, свій внесок в інновації відповідно вносять розвинуті країни. Через це одна із головних причин використання в медичній термінології – відкритий контакт з науковими досягненнями в нових галузях медицини з іноземними державами. Англіцизми відіграють велику роль у взаємодії лікарів світового рівня. Це плід зіткнення майбутнього й теперішнього.

Іншомовні слова, що використовуються в професійній сфері, неухильно закріплюються й входять до складу нашої мови. Більшість

лінгвістів погоджуються, що вживання таких слів слід вважати необхідним. У складі запозичених англіцизмів є немало таких, що давно увійшли в українське професійне мовлення, однак є й такі, що використовуються в мовленні як єдині номінативні одиниці розповсюджених понять, тому від них українській мові вже не позбутися.

Безперечно, іншомовна термінологічна лексика незамінна, лаконічна й точна для передачі інформації в спеціальних текстах, але може виявитися неподоланим бар'єром для розуміння науково-популярного тексту непідготовленим читачем. Англіцизми давно проникли в професійну сферу й допомагають краще зрозуміти один одного в межах однієї галузі. З одного боку, подальше проникнення в професійне мовлення іншомовних слів може поставити під загрозу самобутність і унікальність української мови, з іншого, – жодна мова не може існувати ізольовано.

Література:

1. Литвиненко О. О. Англізми в сучасній українській мові. *Молоді фахівці – майбутнє науки* : збірник наукових праць. 2022. Вип. 14. С. 73–81.
2. Писаренко, М. О., Поліщук, П. О. Сфери проникнення англіцизмів в українську мову. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/27768>
3. Шинкар Т. С., Левченко Т. М., Чубань Т. В. Функціонування англіцизмів у мові сучасних українських масмедіа: лінгвоекотологічний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 25. Т. 1. С. 76– 89.

**МІФОЛОГЕМА ХУТОРА В РОМАНІ
«ПРИГОДИ МОЛОДОГО ЛИЦАРЯ» С. ЧЕРКАСЕНКА**

Мошноріз М. М.

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри мовознавства

Вінницького національного технічного університету

м. Вінниця, Україна

Роман «Пригоди молодого лицаря» є зразком героїчного міфу, який Спиридон Черкасенко трансформував із метою возвеличення людської жертвності, самовідданості та патріотизму. Письменник звертається до героїчного минулого історії народу, до козацької міфології, де січовиків зображено як ідеальну спільноту, що живе за законами християнської моралі. У такий спосіб актуалізовано ідеал незалежності України, потребу піднесення національної державності, підняття національної свідомості. Письменник зідеалізував образ минулого, пропонуючи власну позитивну візію. У романі С. Черкасенко створив власну модель благого іншосвіту, локусу абсолютного щастя, до якого прагне душа лицаря-воїна, Запорозьку Січ – еквівалент міфологеми раю. Аналогом Запорозької Січі для лицарів-козаків, які виконали свій обов'язок перед країною, є хутір – «земний рай», рукотворний світ гармонії, спокою і достатку.

У міфопросторі аналізованого роману автор використав маркери світу абсолютного щастя: образи – рай, хата, сад, хутір; пора року – весна, літо; час – минулий, майбутній; колір – золотий, білий, світлий, зелений, червоний; звук – спокійний, мелодійний, спів пташок, звуки дзвону. Хутір – утілення міфологеми «земного раю», мрії лицарів-козаків про світ гармонії, спокою і достатку.

Степ у «Пригодах молодого лицаря» – місце, де сходяться небо й земля. Тому тут козаки, освоївши дикий степовий простір, утворили хутори. У міфопросторі роману хутір – це міфологема «земного раю». Так, козак Денис Крига прагне купити хутір, щоб досягти омріяного щастя: *«Він тепер тільки освідомив у собі, що навіть те, що він оце тепер тут, торгує в старого Гулого його займище й хутір, – лише наслідок того безнастанного гону за щастям через нещастя ...»* [1, с. 167]. Зорієнтованість Дениса Криги на цю модель світу втілює міфологему земного Раю.

Погодимися з В. Александренко, що на формування світогляду українських письменників XIX–XX ст., зокрема і С. Черкасенка, мала

«хутірська філософії» Пантелеймона Куліша, що «в основі своїй має протиставлення культури й цивілізації та фігурує у працях багатьох філософів, передусім Ж.-Ж. Руссо, а згодом Ф. Тьонніса, Ф. Ніцше, О. Шпенглера, Г. Маркузе та ін» [2, с. 8]. Ця світоглядна концепція розглядає місто як осередок цивілізації, що розриває зв'язок людини і природи та хутір – локус гармонії, духовний центр самопізнання й волевиявлення духовно вільної особистості.

Погляди С. Черкасенка суголосні з поглядами П. Куліша на хутори як проєкцію майбутнього національного відродження України. Також уважаємо, що модель такого соціуму ґрунтується на сформованих у християнській традиції уявленнях про Едем. Хутір – життя-мрія лицарів-козаків, до якої вони йдуть, виконуючи свій обов'язок; це втілення раю на землі, світ гармонії, спокою і достатку.

У творах письменників кін. ХІХ – поч. ХХ ст. вирізняємо маркери міфосвіту абсолютного щастя: *образи* – рай, хата, сад, материнство, дитинство, море; *пора року* – весна, літо; *час* – минулий, майбутній; *колір* – золотий, білий, світлий, блакитний, зелений, червоний; *звук* – спокійний, мелодійний, спів пташок, тихий.

У поезії Т. Шевченка ідеалізація міфосвіту стосується як минулого України, її хутірського життя, що постає «тихим земним расм» гармонії, дитинством («Садок вишневий коло хати», 1859; «Мені тринадцятий минало», 1847) і материнством («У нашій раї на землі», 1849), а козаччина асоціюється із золотим віком в історії України («Іван Підкова», 1839).

Вільна Україна, хатина біленька, садочок, де тихо і спокійно, куди лине серце – це все маркери міфосвіту абсолютного щастя Лесі Українки у поезії «Сон» (1910): «*Тихо та любо ... чи се Вкраїна? / Так, се Вкраїна... Он і садок, / Батьківська хата і луки зелені, / темнії вільхи, ставочок із ряскою ...*» [3, с. 368]. У поезії «Тиша морська» (1890) авторка описує ідилістичну мариністичну країну світла, гармонії та щастя, куди прагне потрапити лірична героїня: «*Певне, се країна світла / Та злотистої блакиті, / Певне, тут не чули зроду, / Що бува негода в світі ...*» [3, с. 99].

У пізній творчості П. Куліша локусом абсолютного щастя також постає хутір – прототип земного раю, ідеальний світ гармонії вільної людини та природи, де ліричний герой – адаміст: «*Я тут – новий Адам: свій тихий рай обходжу / І всім скотам даю іменованне, ... / На споминку, на вічне пам'ятанне, / Що пробував колись в цім краї чоловік / І між німих звірят прожив блаженний вік*» [4, с. 483].

Міфологема хутора в романі С. Черкасенка – це локус міфологізованого абсолютного щастя, до якого прагне людська душа, але і водночас крайня точка, що слугує захистом від ворогів. Адже

увесь хутір Гулого, побудований за зразком Запорозької Січі, нагадував фортецю та був надійно огорожений частоколом, який захищав оселю господаря.

Роман антитетично поєднав опис хуторів двох козацьких полковників, Гулого та Гудими. Відрізняє їх те, що в райському місці немає агресії та зла. Коли ж Крига приїхав до хутора Гудими, то постукавши «роз'юшив на подвір'ї всіх собак». Хутір Гудими має зовнішні ознаки удаваного раю, але приховує конотації пекла: «... люд християнський на хуторі в нього як худоба. Почекай, виканючить у панства якесь хоч поганеньке село, то ще й жидюгу заведе, щоб дерти шкуру з християнських людей, і вже ті нещасні не люди в нього будуть...» [1, с. 160].

Хутір Гулого – образний екстракт «раю земного». Крига відразу відчув спокій на душі, коли побачив щедрю землю Черкащини з зеленими луками та пишними полями, щасливих людей, що працювали на баштані: «Кругом хутора, з одного боку, від річки Тясмина, була толока, вигін для худоби: пастухи коло череди, коло коней, коло овець у різних місцях спокійно стояли, спершись на свої киї, й з полінкуватою цікавістю стежили здалеку за незнайомим їздцем. З другого боку, по той бік хутора, зеленіли поля всякої пащини» [1, с. 156]. Обтікання хутора річкою пов'язане «з ідеологією кола та з увяленнями про захищеність» [5, с. 38]. На хуторі Гулого всі живуть за січовими законами «для мирного господарського промислу». Усіх простих людей, що не мають житла, але сумлінно працюють, полковник приймав на проживання на хуторі. Тому Гулий прагне, щоб такий розумний, впорядкований лад підтримував і новий власник: «Той, що перебере від мене хутора, говорив тим часом старий, – мусить запрягтись мені, що провадитиме й далі той самий лад, що я тут запровадив понад два десятки літ тому, а ні – к лихий матері нехай іде з своїми грошима ...» [1, с. 160]. Хутір Павла Гулого – це аналог космічної впорядкованості, рукотворна модель гармонії, побудованої за зразком Січі, де все є для щасливого життя: біла хата, стайня для тварин, город, сад і пасіка: «По один і по другий бік його стояло по три довгі хати, що скидалися на запорозькі курені, тільки менші. ... У глибині зеленів великий овочевий сад, а по всьому садові рясно розкидано було вулії з бджолами – отже, разом і сад, і пасіка» [1, с. 155]. Сад, пасіка – маркери райського простору.

Сакральним центром хутора є світлиця, інтер'єр якої внутрішньо нагадує запорозькій курінь: «Крига переступив порога й опинився в середині правдивого запорозького куреня, аж зупинився, здивований. – Що? – запитав старий, покмітивши це, й посміхнувся, – Січ-неньку нагадало?.. Стареча примха, голубе... І на Божій дорозі, мабуть,

не побудуся тих звичок січових» [1, с. 157]. Для виявлення міфопоетичного коду світлиці мають значення її атрибути: *«покуття з цілим іконостасом образів. У самому кутку висіла велика трохи не ціле пани-кадило лампада ...»* [1, с. 158]. У хаті полковника перед іконами завжди горить лампадка. Як зазначає Ю. Вишницька, вогонь є «центральною онтологічною складовою міфологеми Раю як знак живої душі, добра і любові. Саме “вогонь” стає передумовою вселенського райського хронотопу й теургом усього живого, ототожнюючись із Богом» [6, с. 4].

Міфпростір роману – бінарний (його умовно можна розділити між чоловічою і жіночою зонами) з опозицією «захід – схід». Місцем абсолютного щастя в чоловічому міфпросторі є Січ та хутір, а у жіночому просторі його пов'язуємо з міфологемою Дому. У міфпросторі роману хутір – утілення міфологеми «земного раю», мрії лицарів-козаків про світ гармонії, спокою і достатку. Хутір – це локус міфологізованого абсолютного щастя, до якого прагне козацька душа [7]. Тож і хутір Павла Гулого став аналогом космічної впорядкованості, рукотворною моделлю гармонії, побудованої за зразком Січі.

Література:

1. Черкасенко С. Ф. Пригоди молодого лицаря. Роман з козацьких часів. К. : Знання, 2015. 364 с.
2. Александренко В. В. Художні параметри світоглядної моделі «хутір як світ» в прозі Дмитра Марковича: жанрово-стильові аспекти : автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 2015. 22 с.
3. Українка Леся. Твори в чотирьох томах: Том I. / упоряд. Н. Вишневська; Передм. Л. Міщенко. Київ : Дніпро, 1981. 541 с.
4. Куліш П. О. Твори : в 2 т. Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади / упоряд. і приміт. Є. К. Нахліка ; ред. тому М. Д. Бернштейн. Київ : Наук, думка, 1994. Т. 1. 752 с.
5. Лисюк Н. А. Міфологічний хронотоп: Матеріали до курсів «Міфологія», «Міфологія слов'янська та світова». Київ : Український фітосоціологічний центр, 2006. 200 с.
6. Вишницька Ю. В. Міфосценарій віднаходження Раю як одна з реалізацій космогонічних міфів Синопис: текст, контекст, медіа: Електронне фахове видання Київського університету імені Бориса Грінченка. № 4, 2014. URL: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/121/108>
7. Мошноріз М. Міфопоетика творчості Спиридона Черкасенка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 «Українська література». Вінниця, 2021. 22 с.

**ІВАН БОГУН – НАЙВІРНИШИЙ ОБОРОНЕЦЬ
САМОСТІЙНОСТІ УКРАЇНИ
(ЗА ОДНОЙМЕННОЮ ПОЕМОЮ Д. ПАВЛИЧКА)**

Проценко О. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Вінницький полковник, наказний гетьман Іван Богун зазнав слави одного з найвидатніших героїв Визвольної війни українського народу, якого високо оцінили сучасники та історики. Постать полковника належно осмислена і в художній літературі, позбавленій ідеологічного тиску, покликаний зберегти пам'ять про минувшину. Варто назвати такі твори як: «Ніч Івана Богуну» М. Вінграновського, «Іван Богун» Я. Качури, «Славні побратими», «Борці за правду» А. Кашенка, «На брата брат» Ю. Мушкетика, «Богун» О. Соколовського, «Іван Богун» Ю. Сороки, «Богдан Хмельницький» М. Старицького.

У 2015 році в журналі «Дніпро» вийшла друком поема Д. Павличка «Іван Богун». Автор констатує: «Моя поема – це насамперед образ духу великого українця, якого Генрик Сенкевич принизив у романі «Вогнем і мечем». Це – також моя вдячність видатному польському письменникові і мислителю Александрові Свентоховському (1849–1938), який розкритикував антиукраїнський твір Сенкевича. Він писав, що ставлення польської магнатерії до козаків як до бидла було причиною справедливих повстань українського народу. Свентоховський, приятель Івана Франка (на жаль, майже забутий у Польщі та в Україні), допоміг мені глибше глянути на епоху, в якій збройно жив полковник і наказний гетьман Іван Богун» [1].

Поема Д. Павличка «Іван Богун» побудована як сповідь головного персонажа. Йдеться насамперед про життєву долю полковника з 1662 року до 17 лютого 1664 року (арешт польськими окупантами, перебування в Марієнбурзькій в'язниці, розстріл польськими шляхтичами).

Через композиційний прийом – ретроспекцію здійснене часове зміщення подій, відтворено минуле Івана Богуну (згадки про батьків, криницю біля дому, навчання в Острозі тощо). У сні полковника – умовній формі художнього узагальнення дійсності, – не випадково з'являється Богдан Хмельницький. Полковник веде «гостру» полеміку

з батьком Хмелем, який і «Польщу розгромив, перелякав Європу, // Але не збудував, не захистив свій дім» [2, с. 60]. У поемі інтерпретовано суспільно-важливі достовірні явища й події. Полковник непохитно стояв на позиціях української державності, був противником як промосковської, так і пропольської орієнтації українських гетьманів. Мета Івана Богуна – вільна Україна, тому він не брав участі у Переяславській раді 1654 року, не складав присягу на вірність російському цареві.

Сюжетну канву поеми побудовано за документальними джерелами. Йдеться про намагання полковника Івана Богуна, який після смерті Богдана Хмельницького підтримував спроби Юрася Хмельниченка та Івана Виговського, проводити незалежну від Москви внутрішню й зовнішню політику. Дізнавшись про наміри Юрася Хмельниченка та Івана Виговського остаточно розірвати стосунки з Росією і перейти на бік Польщі чи Туреччини, полковник виступив і проти них, адже свободу рідного краю ставив на перше місце:

Свобода – то земля. Або ставай на чати.

І борони її від короля й царя,

Або ж у найми йди, навчись лише втрачати,

І під нагайкою живи, немов звіря [2, с. 62].

Іван Богун відмовився підписувати Гадяцький трактат, укладений гетьманом Іваном Виговським з польським урядом у вересні 1658 року, за яким Україна мала знову повернутися до складу Речі Посполитої. Разом зі славетним запорозьким кошовим Іваном Сірком відкрито виступив проти Івана Виговського і 1659 року організував повстання на Лівобережжі й Правобережжі. У 1660 році полковник висловлює свою незгоду з положеннями Слободищенського трактату, що його уклав Юрій Хмельниченко з польським урядом, і який передбачав залежність України від Польщі. Відповідь польському королю конкретна і безапеляційна:

За Польщу я не вмер. Це правда.

Не хотілось.

А на твоїх очах за Україну вмру.

А ти її з царем вже ділиш, люба мілосць,

Й мене ти вчиш її ділити по Дніпру.

Де ж армії твої, що мали до Азова

Дійти і вигнати з Лугані москальню? [2, с. 64].

Документально-фактична достовірність – один із засобів художньої правдивості поеми. Д. Павличко достеменно змодлював складну геополітичну ситуацію, яка склалася у десятиріччя активної діяльності козацького полковника:

... Ми – нелюди в пустині,

Розвороговані, як дика звірина,

В жахній, навзаємній ненависті єдині,
Згори поділені аж до самого дна [2, с. 61].

На фоні діянь Івана Виговського, який підписав союз зі Швецією, Юрася Хмельниченка, який старався продовжити політику батька Хмеля, Павла Тетері, який закликав польського короля, щоб прислав якнайбільше військ до України, Івана Брюховецького, який робив усе для того, щоб зв'язки України з Московщиною були якнайтіснішими, вияскравлюються думки, діяння та вчинки Івана Богуну, який прагнув «зшивати порубані ґрунти України». Тож, головний персонаж ставить болочі запитання: «Навіщо я вродився поміж гидких нікчем?!» [2, с. 62], «Чом після Конотопа // Козацька армія розтанула, чому // Нас віддала Москві на погуби Європа, // Хоч знала, що не ми їм несемо чуму? // А ми, хто ми такі?» [2, с. 61], «Навіщо мучитись, навіщо підло жити, // Коли Вкраїна вмере в золоченій петлі?!» [2, с. 63], «В нову війну з війни, в нове ярмо з ярма?» [2, с. 65], мучається ними, намагається знайти відповіді.

Створивши основу для порівняння, тло для сприймання, Д. Павличко наголошує: Іван Богун – ідеальний правитель, «відомсти й правди геній», «гетьманів сповідник», «державності душа» [2, с. 66], готовий вмерти за країну: «А за свободу смерть – то не загин-загледа, // А чесно сплачена народу свому дань!» [2, с. 61]. Патріотизмом полковника вражений навіть польський король:

Богун – не брат, але такого патріота
Серед моїх людей побачити немож.
Боїться козака моїх маршалків рота,
Почують – він іде! – вже їх проймає дрозж... [2, с. 65].
Поет уславлює ім'я полковника Івана Богуну:
Ми думку вчуємо його – болящу совість,
І каюття, і жаль, і перемоги – вщерть.
І сумнівів печаль, і слави тимчасовість,
І подаровану свободу – справжню смерть... [2, с. 66],

вірить, що прийде час подякувати полковнику за «пам'ятні блага», адже Іван Богун – «душа непогрішима», «полковник-одчайдух»; «він вічний», «він живе».

Логічно вмотивовано піднімається Д. Павличком проблема непротих стосунків України та Росії як в минулому, так і у ХХІ столітті:

... А вже московська
сила
Для нас не благодать, а пожерлива пасть!
***
Вона прийде й візьме твій дім і твоє ложе,
Забудеш ти свої пісні і молитви! [2, с. 60].

Триєдність минулого, сучасного й майбутнього стає об'єктом пильного художнього дослідження. Провідною ж залишається ідея незалежності України:

Вставай, іди на смерть і запали степи,
Подільські пагорби, карпатські сині гори,
І Київ запали, – але не відступи! [2, с. 63].

Тож, спираючись на документальні джерела, Д. Павличко у поемі «Іван Богун» достовірно інтерпретував суспільно-важливі явища, події, роль полковника Івана Богуну в боротьбі за незалежність України.

Література:

1. Павличко Д. Честь – загинути за Україну. *Слово Просвіти*. 2015. 10 вересня. URL : <http://slovoprosvity.org/2015/09/10/dmitro-pavlichko-chest-zagynuti-za-ukrainu/> (дата звертання: 01.06.2023).
2. Павличко Д. Іван Богун : поема. *Дзвін*. 2015. № 10. С. 58–66.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-8>

ІЛЮСТРУВАННЯ СЕМАНТИКИ СЛОВА У «СЛОВНИКУ МОВИ УСНОЇ НАРОДНОЇ СЛОВЕСНОСТІ»

Сердега Р. Л.

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри українознавства і лінгводидактики
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди,
доцент кафедри української мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Зі способів лексикографічної інтерпретації певних структурних елементів чи функціональних явищ мови складаються параметри словника. Одним із надзвичайно важливих параметрів будь-якої лексикографічної праці тлумачного типу є ілюстративний, бо саме контексти, або ж ілюстрації сприяють повному розкриттю лексичного значення описуваного слова, проте, на жаль, значна кількість словників, що видається сьогодні, або хибує загалом на відсутність ілюстративних матеріалів, або в кращому випадку при описуваних лексемах подаються певні словосполучення чи невеликі за розміром синтагми. Такі словникові праці виглядають не надто повними та

репрезентативними, оскільки не відтворюють реального функціонування лексеми в усному та писемному мовленні, не демонструють її типових зв'язків з іншими одиницями певної мови. Саме ілюстративний матеріал здатний унаочнити та конкретизувати семантику слова, що було внесене до реєстру словника, бо лексема як мовна одиниця має, зрозуміло, значення й поза контекстом, але як конкретна одиниця мовлення своє значення вона здатна реалізовувати лише в контексті, у певній ситуації слововживання. «Реальне життя слово має лише в мовленні, а значить – у контексті», – зазначають укладачі енциклопедії «Українська мова» [4, с. 271]. Л. О. Тименко зазначає, що ілюстрація практично «як засіб семантизації слова у словнику майже не обговорюється лексикографами як теоретична проблема» [3, с. 107]. Однак, крім вищезазначеної дослідниці, яка аналізує ілюстративний параметр на прикладі «Словаря української мови Б. Грінченка» [3], можна назвати ще кілька дослідників, які звертали увагу у своїх працях на цю проблему. Ще наприкінці 60-х рр. ХХ ст. як засіб семантичної характеристики слова в тлумачному словнику розглядала ілюстративний матеріал Л. А. Юрчук [6]. Активізувалася увага вчених до дослідження цього питання і в наш час. Нещодавно було опубліковано розвідку Ю. О. Вознюк, у якій вона зазначає, що ілюстрація є одним із основних прийомів, поряд із тлумаченням, інформацією про слововживання, завдяки якому мовець отримує можливість зрозуміти значущість слова, усвідомити його цінність [1, с. 193]. Л. В. Рябець проаналізувала ілюстраційний параметр словникової статті діалектного лексикону тлумачного типу [2].

У нашій розвідці ми зупинимося на особливостях ілюстративної зони, яка обов'язково має бути представлена в «Словнику мови усної народної словесності».

Семантика слова унаочнюється, як уже було вище зазначено, унаочнюється ілюстрацією або контекстом. Ці поняття загалом є синонімічними. Однак поняття «ілюстрація» більш пов'язане з образотворчим мистецтвом, ніж із мовознавством, по відношенню до якого воно є вторинним, оскільки насамперед називає зображення, яке супроводжує літературний твір, журнал, газетну статтю й призначене для того, щоб полегшити читачеві візуалізацію змісту. Термін «контекст» має більшу лінгвістичну наповненість за вищеназваний. Короткий словник лінгвістичних термінів, виданий за редакцією С. Я. Єрмоленко фіксує його у двох значеннях: «**КОНТЕ́КСТ**, -у, ч. р. (лат. contextus – тісний зв'язок, поєднання) – 1. Уривок тексту, який визначає основний і додатковий зміст вислову. 2. Мовне оточення певної одиниці, особливості вживання її поряд з іншими одиницями» [5, с. 79].

Контекст обраний для ілюстрування певного мовного явища в лексикографічній праці, присвяченій описові мови фольклору, має, зрозуміло засвідчити факт існування у творах фольклору відповідної словесної одиниці, наявність у неї певних значень, засвідчити її здатність уходити до складу певних стійких зворотів, різних тексто-образних одиниць. Однак ілюстрація має не просто підтвердити наявність того чи того слова, фразеологізму або іншої художньо-образної одиниці в мові фольклору, а й засвідчити, що зазначені елементи функціонують у текстах усної народної творчості з певним значенням, мають відповідні стилістичні властивості, що лексема, винесена в заголовок словникової статті, має саме такі, а не інші граматичні ознаки. Якщо суб'єкт чи об'єкт дії в дібраному реченні виражений займенником або зовсім у ньому відсутній, але його можна встановити з попереднього контексту, то в квадратних дужках зазначатимемо відповідний іменник. Джерела прикладів, що репрезентуватимуть факт існування певних явищ у фольклорній мовній дійсності, слід добирати насамперед із друкованих збірок фольклорних текстів різної жанрової спрямованості, що становитимуть основну джерельну базу словника. Якщо фольклорний текст не прозовий, а ліричний чи ліро-епічний, то позначатимемо кінець рядка скісними рисками. У дужках обов'язково слід указувати джерело контексту, якщо збірка друкована, то зазначаємо її вихідні дані, вказуємо сторінку, з якої було вилучено контекст. Наприклад, **ПАЙОК**, пайка, ч. Продукти харчування, цигарки і т. ін., які видають за певними нормами на певний час. *Куди йдеш, куди йдеш, / Куди шкандибаси? / -У райком за пайком, / Хіба ти не знаєш?! (Дожилася Україна... Народна творчість часів голодомору і колективізації на Україні / збір. і прокомент. І. Бугаєвич. К.: Укр. письменник, 1993. С. 15).* Для ілюстрування також можна залучати й живі сучасні записи, зроблені безпосередньо від носіїв усної народної словесності, зокрема тих жанрових різновидів фольклору, що й нині активно розповсюджуються від мовця до мовця, наприклад, записи анекдотів: **КОНТРНАСТУП**, -у, ч., *військ.* Зустрічний наступ у відповідь на наступальні дії ворога. *В інтернеті пишуть, що контрнаступ почнеться з Ненацька. Окупанти вже який день шукають на картах Ненацьк... Підказка: він між містами Вамп і Зда (з народних уст).* Якщо слово полісемантичне, то кожне з його значень потребуватиме окремого прикладу. Зазвичай достатньо для ілюстрування того чи того значення одного речення, але символічна семема формується на основі паралелізму, який постає з кількох однаково синтаксично та інтонаційно побудованих речень. Тому одного речення в такому випадку може бути недостатньо. Омонімічні слова теж потребуватимуть відповідних ілюстрацій.

ДУБ¹, -а, ч. **1.** Багаторічне листяне дерево (*Quercus*) родини букових із міцною деревиною й плодами – жолудями. *Росте посередині трьох шляхів за Глушківцями дуб, широкий, розлогий, могутній* (Євшан-зілля. Легенди та перекази Поділля / упоряд. П. Медведика. Львів: Червона калина, 1992. С. 58). **2.** *перен., мет.* Деревина дуба, вироби з цього дерева. *А рано мати нас повисадювала на загату, бо тоді не було таких тинів, як тепер, а були кругом всього садка частоколи такі з дубів, що тепер би з нього хату збудували* (Народні оповідання / упоряд. С. В. Мишанича. К.: Дніпро, 1986. С. 53). **3.** *перен., симв.* парубок, козак. *Віє вітер, віє буйний, / Аж дуб похилився. / Скажи, скажи, козаченьку, / Куди ти пустився?* (Сто українських народних пісень села Скородинці на Тернопільщині: фольклорні записи / збір. та упоряд. С. Стельмашук. К.: Муз. Україна, 1967. С. 24); **4.** *діал., іст.* Видовбаний з суцільного дерева (переважно дуба) зроблений із дошок великий човен. *Хлопці залишилися, а Кармалюк переплив на дубі на другий бік* (Євшан-зілля. Легенди та перекази Поділля / упоряд. П. Медведика. Львів: Червона калина, 1992. С. 227). **5.** Речовина, яка використовується для вичинки шкіри. *Не люблю шевця, дубом воняє, / Не люблю кравця рано встає* (Жартівливі пісні: родинно-побутові / упоряд. текст. О. І. Дей, М. Г. Марченко. К.: Наук. думка, 1967. С. 296); ♦ **дуба врізати** – перестати жити, умерти. *Сиди-сиди, мій миленький, до тебе не прийду, / Може ти там дуба вріжеш, а я заміж виїду* (Гайсенюк В. Моя бабуся приповідала... Фольклор села Летяче: збірник. Біла Церква: Видав. О. М. Пшонківський, 2019. С. 51); **ставати (ста́ти) дуба** – займати вертикальне положення, ставати дибом, сторч; підніматися догори. [Трубач] *Не бачить нічого, а кінь порскає, полохається, стає дуба* (Народні оповідання / упоряд. С. В. Мишанича. К.: Дніпро, 1986. С. 53); *порівн. як дуб* – про великого або міцного чоловіка. *Раптом з'явився перед ним [вівчарем] велетчоловічище, як дуб, і грізно запитав: –Звідки ти прийшов? (Зачаровані казкою: укр. нар. казки / упоряд. І. М. Сенька та В. В. Лінтур. Ужгород: Карпати, 984. С. 353); А два хлопці, як дуби!* (Євшан-зілля. Легенди та перекази Поділля / упоряд. П. Медведика. Львів: Червона калина, 1992. С. 81); *Був Остап міцний, як дуб, спритний у борні, як тур* (Там само, с. 116).

ДУБ² розм. Уживається як присудок у значенні тупати, тупнути. *А сороки-білобоки ноженьками: дуб, дуб!* (Коломийки / упоряд. Г. М. Литвака. К.: Рад. письменник, 1963. С. 108).

Отже, ілюстративна зона є загалом важливим елементом словникової статті, що відтворює особливості використання слова в певному мовному оточенні, а в «Словнику мови усної народної

словесності» вона покликана передусім відтворити ситуацію функціонування слова в мові фольклору.

Література:

1. Вознюк Ю. Семантизування слова в тлумачних словниках. *Синопис: текст, контекст, медіа*. Т. 27. № 3. 2021. С. 191–194.
2. Рябець Л. У пошуках повноти діалектного словника: ілюстрація. *Лінгвістика*. 2021. № 1(43). С. 27–37.
3. Тимченко Л. О. Ілюстративний параметр у словниках тлумачного типу (на прикладі «Словаря української мови» Б. Грінченко). *Лексикографічний бюлетень*. 2014. Вип. 23. С. 105–112.
4. Українська мова: енциклопедія / гол. ред. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. Київ : «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
5. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів/ за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
6. Юрчук Л. А. Цитатно-ілюстративний матеріал у словнику. *Лексикологія та лексикографія / відп. ред. Л. С. Паламарчук*. Київ : Наук. думка, 1969. С. 132–140.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-9>

ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Скрипник Н. І.

кандидат філологічних наук,

завідувач кафедри української філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

м. Вінниця, Україна

Мовлення виступає однією з найважливіших соціокультурних функцій особистості. Відповідно, вивчення мови та розвиток мовленнєвих навичок стає пріоритетним завданням в освіті. Мовленнєвий жанр є особливою складовою комунікативної компетенції.

Нині поняття «мовленнєвий жанр» посідає вагомe місце в лінгвістиці тексту, соціолінгвістиці, риторичі, стилістиці, а також у лінгводидактиці. Сучасна лінгводидактика звертає особливу увагу на мовленнєвий жанр як ефективний засіб впливу на розвиток комунікативних здібностей учасників освітнього простору. Вивчення

мовленневих жанрів у сучасній лінгводидактиці має значний педагогічний потенціал.

Наприклад, польська дослідниця Б. Вітош виділяє такі сучасні досягнення в лінгвістичній генології: знищення межі між літературними й практичними жанрами, визнання багатожанрової структури висловлювання, «розхитування» межі тексту і його моделі – жанру, визнання усної безпосередньої комунікації зоною різноманітних форм комунікації (сучасний аналіз дискурсу, філософії діалогу) [7]. Незважаючи на те, що проблема опису поняття «мовленневий жанр» сьогодні перебуває в центрі уваги не лише літературознавства, мовознавства, а й інших галузей, досі не запропоновано єдиної концепції щодо розв'язання питань теоретичного обґрунтування цієї дефініції.

Зокрема, Ф. С. Бацевич виокремлює такі типи підходів щодо розуміння поняття «мовленневий жанр»: мовленневий жанр стилістичне явище, мовленневий жанр як тип висловлювання, мовленневий жанр як текстове явище, мовленневий жанр як комунікативне явище [2, с. 49–52].

Мовленневий жанр – це специфічна форма висловлювання, яка має відповідні структурні характеристики та застосовується у певних комунікативних ситуаціях. Це може бути усний або письмовий жанр.

Мовленневий жанр слугує основою для формування навичок ефективного спілкування, таких як дискурсивна компетенція та соціокультурна адаптованість.

У вузькому розумінні мовленневий жанр виступає як тривала інтеракція, що породжує діалогічну єдність або монологічне висловлювання. Тоді можна припустити, що мовленневий жанр є відносним синонімом комунікативної ситуації [3, с. 17]. Зокрема, важливим компонентом спілкування є використання мовленневих жанрів – типізованих схем мовленневих дій, закріплених у суспільному обігу, що мають специфічну, притаманну їм тематику, побудову та стилістичне забарвлення. Комунікативна компетенція мовця складається з певного набору мовленневих жанрів [2, с. 35–36].

Автори модельних навчальних програм і сучасних підручників з української мови та літератури О. М. Горошкіна та Т. О. Яценко зауважують, що в умовах сучасного українського освітнього простору проблема модернізації шкільної мовно-літературної освіти розв'язується на засадах компетентнісного підходу, а також обґрунтовують доцільність уведення мовленневих жанрів у практику навчання української мови здобувачів освіти загальноосвітньої школи [4, с. 2]. Чинний Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти «ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого,

компетентнісного й діяльнісного підходів [5, с. 5]», а оскільки процес формування комунікативної компетентності передбачає наявність ситуації, то важливого значення набуває теорія мовленнєвих жанрів.

Сучасна лінгводидактика активно використовує інтерактивні методи та технології для навчання мовленнєвих жанрів. Це можуть бути рольові ігри, дискусії, створення відео або аудіо матеріалів, блогів тощо. Важливим є використання аутентичних матеріалів, які дають здобувачам освіти змогу зазирнути в реальний мовленнєвий простір і побачити, як застосовуються вивчені жанри у звичному житті. Також, у навчанні мовленнєвих жанрів використовуються інтерактивні підручники та онлайн-ресурси, які дозволяють здобувачам освіти більше практикуватися у використанні різних жанрів та отримувати зворотний зв'язок з викладачем.

Жанрове оформлення мовлення входить до переліку компонентів комунікативної норми. На одну позицію з жанрами вчені-лінгвісти ставлять доречність/ недоречність, комунікативну мету, орієнтування на адресата, вибір стратегій і тактик, співвідношення фактичного й інформаційного, суб'єктно-модального й предметно-змістового планів, тональність спілкування, вербальних і невербальних засобів, етикетні межі тощо [6, с. 4].

Впровадження мовленнєвих жанрів у сучасний освітній процес сприяє більш ефективному засвоєнню мовних навичок. Замість навчання відокремлених граматичних структур та лексичних одиниць, здобувачі освіти отримують можливість навчатися мовленню, яке використовується у різних сферах життя, збагачує їх знання про мову та культуру, підвищує рівень взаєморозуміння в суспільстві, сприяє покращенню комунікації між людьми з різних культур і національностей.

На думку Н. Б. Голуб, кожний розділ мовознавства має свої одиниці, так само й у сфері комунікації виділяють одиниці – мовленнєві жанри, що полегшують процес навчання спілкуватися, підготовку до нього, сприяють гармонійності й забезпечують бажаний результат. Отже, мовленнєвий жанр – це мовно-композиційне оформлення типових ситуацій соціальної взаємодії людей [6, с. 4–5]. Таким чином, вивчення мовленнєвих жанрів допомагає здобувачам освіти розуміти специфіку кожного жанру, його мету та аудиторію. Наприклад, учасники освітнього простору вивчають особливості спілкування в офіційних листах, наукових доповідях, соціальних мережах тощо. Це сприяє розвитку їх комунікативних здібностей і підвищенню рівня мовленнєвої комунікації.

Отже, вивчення та використання мовленнєвих жанрів в сучасній лінгводидактиці є важливим кроком для покращення якості навчання

мови, стимулюючи розвиток комунікативної компетенції, культурної свідомості та толерантного сприйняття інформації. Це відкриває нові перспективи для студентів у навчанні та пізнанні мови, допомагаючи їм успішно інтегруватися у глобальний спільноті та розширювати світогляд. Крім того, учасники освітнього процесу, які володіють різноманітними мовленнєвими жанрами проявляють більшу впевненість у спілкуванні з носіями мови, розуміють різні комунікативні формати і здатні адаптуватися до різних мовленнєвих ситуацій.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : Видав. центр «Академія», 2004. 344 с
2. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи. Львів : ПАІС, 2005. 264 с.
3. Галаєвська Л. В. Проблема вивчення мовленнєвих жанрів на уроках української мови в старшій школі. *Наукові записки. Серія «Психологопедагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*, 2018, (4). С. 14–19. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2018-PP-4-14-19>
4. Горошкіна О. М., Яценко Т. О. Про результати дослідження в Інституті педагогіки НАПН України проблем компетентісно орієнтованої мовно-літературної освіти в ліцеї. *Вісник НАПН України*, 2021, 3(1). С. 1–7.
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/> (дата звернення: 18.07.2023).
6. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту): практичний посібник / Голуб Н. Б., Новосьолова В. І., Галаєвська Л. В. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
7. Witosz Bożena, *Genologia lingwistyczna*. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. 2005. 261 s.

УКРАЇНА ЯК СИМВОЛ НЕЗЛАМНОСТІ В ОНІМНОМУ ПРОСТОРИ ЗАХІДНОГО СВІТУ

Тихоненко О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Державного біотехнологічного університету
м. Харків, Україна*

Підгородецька І. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Державного біотехнологічного університету
м. Харків, Україна*

Уже більше року триває повномасштабна війна, розв'язана рф проти України. Прогресивна світова спільнота підтримує боротьбу українського народу, надаючи військову, фінансову й гуманітарну допомогу Українській державі. Одним із виявів солідарності країн колективного Заходу з Україною, що відстоює своє право на незалежне існування, є поява в європейському та північноамериканському онімному просторі символічних назв, які уособлюють героїчний спротив України. Саме цим і зумовлена актуальність теми дослідження.

Питанням ономастики в аспекті перейменувань зацікавленні не лише історики, географи, а й лінгвісти. Значення соціолінгвістичного дослідження процесів декомунізації незаперечно з огляду на визначенні ролі символічного онімного простору в утвердженні ідеології демократичних незалежних держав.

За даними пресслужби Міністерства закордонних справ України, у 14 країнах світу (Польщі, Чехії, Литві, Латвії, Естонії, Албанії, Словаччині, Норвегії, Угорщині, Швеції, Франції, Ісландії, Люксембурзі, США, Канаді) перейменовували чи назвали на честь України близько 20 вулиць та площ у межах кампанії «Ukraine Street». Таку тенденцію простежуємо по всьому світові. У Чехії, Литві, Латвії, Албанії, Норвегії й Канаді назви, пов'язані з Україною, отримали вулиці та площі, на яких розташовані дипломатичні установи рф [1].

Найбільше перейменувань на честь України відбулося в Польщі. Так, у польському Гданську, неподалік від генконсульства рф, відкрили сквер *імені Героїчного Маріуполя*; у Познані з'явилась площа

Захисників України; у Варшаві – вулиця *Українська*; у Кракові території в Старому місті перейменували на сквер *Вільної України* й перехрестя вулиць перейменують на честь українського полководця, гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного.

Вулицю у Празі, на якій розташовано посольство рф, поіменували вулицею *Українських Героїв*, а також перейменували міст, який знаходиться поблизу консульського відділу рф. Тепер це міст *Героя України Віталія Скакуна*. У Будапешті станцію метро *вул. Байза* тимчасово перейменували на станцію *Україна*, а в Люксембурзі шляхопровід №3 назвуть *Київський бульвар*. У литовському Вільносі вулицю, де розташоване посольство рф, перейменували на *Героїв України*, а в латвійській Ризі – на вулицю *Незалежності України*. У Стокгольмі частину парку Марі Берг біля посольства росії назвуть площею *Вільної України*. У Рейк'явіку площу біля посольства рф найменували на честь міста Київ. У Тирані вулицю, де розташовані посольства росії та України, назвуть вулицею *Вільної України*. Так само назвали вулицю, на якій розташовано посольство рф в Оттаві; вулиця перед російським консульством у Торонто стала майданом *Вільної України*.

У Нью-Йорку перехрестя Брайтон-Біч-авеню та Коні-Айленд-авеню назвали *Український шлях*. У французьких Каннах одну з міських площ перейменували на честь Тараса Шевченка. У Фрогнері (Норвегія) одній із площ, на якій знаходиться посольство рф, дали ім'я *України*. Таку саму назву отримала й площа у Талліні. У деяких країнах тимчасово перейменовують вулиці. Так, в Іспанії 2022 р. відбувся двотижневий захід: місто Фуентес де Андалусія перейменовували на *Україна*. Шістнадцять вулиць і площ перейменовано на честь українських міст, зокрема Києва, Маріуполя, Харкова, Херсона та Одеси, а також інших районів, які переживають конфлікти [2].

Назви на честь України представлені переважно двокомпонентними структурами (рідше одно- або багатоконпонентними). Більшість найменувань містять слова *Україна*, *українська* (*український*) з усім багатством їхнього концептуального змісту. На ціннісні пріоритети України як держави вказують ад'єктив *вільна* і генітив *незалежність*. Героїчний спротив російській агресії репрезентують назви з компонентом *герой* (*герой*), *героїчний*, *захисники*, окремі з яких уточнені антропонімами (*Героя України Віталія Скакуна*) або топонімами (*Героїчного Маріуполя*).

Отже, онімний простір країн колективного Заходу поповнено новими топонімами унаслідок розв'язаної рф повномасштабної війни проти суверенної України. Мужність і незламність українського народу

відтепер закарбовані в меморіальних назвах вулиць, площ, скверів, бульварів дружніх країн Європи і Північної Америки.

Заходи з перейменування об'єктів вуличної мережі допомагають привернути додаткову увагу світової спільноти до реалій повномасштабного військового вторгнення рф в Україну і презентують Українську державу як частину вільного світу.

З огляду на викладене видається перспективним дослідження змін в онімному просторі країн світу в умовах глобалізаційних процесів та воєнних конфліктів.

Література:

1. Дерусифіковані міста: як в Україні перейменовують топоніми 06.09.2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15440> (дата звернення: 10.05.2023).

2. Смагіна А. Український шлях: як перейменування вулиць та площ за кордоном допомагає Україні. 19.08.2022. URL: <https://rubryka.com/article/renaming-streets-abroad> (дата звернення: 10.05.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-11>

«ЯК ДВА КРИЛА НА САМОТІ» (ВАСИЛЬ КОРОЛІВ-СТАРИЙ ТА НАТАЛЕНА КОРОЛЕВА: «ПІЗНЄ ВИЗНАННЯ»)

Ткачук Ю. А.

аспірантка IV року навчання

кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання

Житомирського державного університету імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Із Василем Королівом-Старим і Наталеною Королевою українські читачі почали знайомитись лише декілька десятиліть тому. Поволі повертаються їх імена в українську літературу (як і багатьох письменників кінця XIX початку XX століття, яких розкидало по всьому світу).

Період XIX–XX століття для українських митців художнього слова дуже складний та окутаний таємничістю. Багато поетів та письменників були змушені покинути рідну країну самовільно, декого примусила

влада, а найгірше те, що долі валової частки провідної української інтелігенції взагалі невідомі (пізніше з'ясовано, що вони були репресовані, а точніше – знищені).

Дві творчі, неординарні, талановиті постаті об'єднала доля у Чехії: Василя Короліва-Старого (16.02.1879–11.12.1941) та Наталену Королеву (Кармен-Альфонса-Фернанда-Естрелья-Наталена Дунін-Борковська) (03.03.1888–01.07.1966).

Василь Королів (пізніше взяв собі псевдонім «Старий». Хоча псевдонімів і криптонімів у нього налічувалось до десятка) був у нашій країні відомим громадянським діячем, одним із засновників Української Центральної ради, а також тією особистістю, яка відкрито виступала за незалежність України, за що був змушений залишитись у еміграції під час чергової дипломатичної місії. Та все-таки все життя був і фізично, і морально з Україною (за що і поплатився).

У еміграції Василь Королів-Старий познайомився уже в досить поважному віці із своєю дружиною, Наталеною Королевою.

Наталена Королева мала теж українське коріння (графське походження): до п'яти років проживала у своєї бабусі Теофілі на Волині (с. Великі Борки), пізніше навчалася у Київському інституті шляхетних дівчат. Там юна Наталена познайомилася із відомим композитором Миколою Лисенком.

Накопичення багатьох факторів вплинули на підсвідомість майбутньої письменниці (вона віртуозно описувала українську природу).

Наталена Королева багато подорожувала, була великою інтелектуалкою та мала неабияку вдачу до фантазії. Починала писати французькою та іспанською мовами. Але після знайомства та одруження із Василем Королівом-Старим повністю присвятила себе українській літературі.

Сама авторка у листах зазначала, що саме Василь Королів-Старий «вивів її з інших світів у світ української літератури».

Незважаючи на те, що обоє письменників народилися у глибоко віруючих сім'ях, зокрема батько Василя довгий час був настоятелем православної церкви у с. Диканька (Полтавська обл.), велику увагу приділяли містиці (також провідними темами подружжя була вільна, сильна, самобутня Україна, Україна у світовому контексті, біблійні та євангельські мотиви). Не хетували автори у своїй малій та великій прозі інтертекстуальними зв'язками, які допомагали підкреслити авторський задум.

Цікавим фактом є те, що за фахом ні Василь Королів-Старий, ні Наталена Королева не були пов'язані з літературою (священик, ветеринар та етнограф, історик, археолог).

Одружившись, подружжя оселилося у невеличкому будиночку у Мельнику (Чехія). Вони у еміграції залишилися лише один у одного, адже за незрозумілих їм причин, еміграційна письменницька еліта не сприймала їх «за своїх», особливо Наталену Королеву. Багато хто з митців не розуміли, як «чужинка» може писати про далеку їй Україну. Лише пізніше почали з'являтися прихильники та поціновувачі творчого доробку Наталени Королевої.

Подружжя багато часу присвячувало педагогічній діяльності, зокрема Василь Королів-Старий викладав в Українській господарській академії в Подєбрадах, а Наталена Королева займалася репетиторством французької та іспанської мов, а також писали дитячі твори (на жаль, відчуті щастя батьківства так їм і не судилося, хоча виховували та дарували любов хлопчику інших людей, який вважав їх своїми батьками).

В українське літературознавство Наталена Королева увійшла завдячуючи М. Бабишкіну та О. Мишаничу (наразі іде активне вивчення белетристики письменниці сучасними науковцями). Творчість та громадську діяльність В. Короліва-Старого досліджували дуже багато критиків та літературознавців.

Більшість творів подружжя друкувалися за кордоном, а також їм пощастило друкуватися і у Закарпатті (в той час ця територія входила до складу Чехословаччини).

Все життя, погляди і переконання Василь Королів-Старий і Наталена Королева присвятили Україні. За що і загинув В. Королів-Старий. Після допиту, морального тиску, а також не виключено, що і фізичної сили, письменник, прийшовши додому з чергового допиту гестапо, помер на руках у дружини у коридорі – серцевий напад). Доживала Наталена Королева практично у злиднях, не маючи ніякого належного визнання як митця. Лише після смерті письменниці з'явився інтерес до її колоритних неординарних творів.

Коли Василь Королів-Старий в більшості писав дитячі твори, то Наталена Королева все-таки не могла кардинально відійти від історичних тем. Кожен її подальший твір, чи то великої, чи то малої прози, пронизаний ствердженням, що Україна і український народ є самобутнім та розвиненим, з великим потенціалом та прадавньою культурною спадщиною.

Література:

1. Голубовська І. Виплекані мрією і любов'ю. *Слово і час*. 2002. . № 11. С. 41–45.
2. Ковалів Ю. Літературні силуети. *Слово і час*. 2019. № 2. С. 69.

3. Ковальчук Ю. Інтерпретація образу (символу) тризуба в «Легендах старокиївських» Наталени Королевої. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Вип. 1(92), 2020. С. 6–14.

4. Мишанич О. Повернення. К. : АТ «Обереги», 1997. 336 с. С. 84.

5. Королева Н. Предок: Історичні повісті. Легенди старокиївські / упорядн., авт. післям. та приміток О. Мишанич. Київ, 1991. 334 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-12>

РЕЛІГІЙНІ НАЙМЕНУВАННЯ В МОВІ РОМАНУ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «МАРУСЯ»: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ципердюк О. Д.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Палійчук І. І.

*студентка 2 курсу ОР «Магістр» факультету філології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Василь Шкляр – відомий український письменник, політично-громадський діяч, у 2000–2004 роках головний редактор видавництва «Дніпро», лауреат багатьох літературних премій, «батько українського бестселера», автор численних книг прози, у тому числі й романів «Залишенець. Чорний Ворон» (2009), «Чорне сонце» (2015), «Маруся» (2014), «Троща» (2017), «Тінь сови» (2019), «Характерник» (2019), які привертають постійну увагу не лише читачів, але й дослідників, зокрема мовознавців.

Мовні особливості прозових текстів Василя Шкляра вже були об'єктом лінгвістичних студій. Так, Ж. Колоїз проаналізувала біблійну алюзію як засіб вираження авторського задуму в романі «Залишенець. Чорний Ворон» [4]. А. Вегеш активно досліджує літературно-художню антропонімію прозових текстів В. Шкляра [2; 3]. У контексті нашого

дослідження цікавою є наукова розвідка А. Берестової [1] про прецедентні релігійні феномени в художньому мовленні В. Шкляра, де авторка серед інших розглядає й текст роману «Маруся», але аналізує з-поміж сакральних лексем тільки прецедентні релігійні оніми.

Мета нашого дослідження – простежити лексико-семантичні особливості всіх релігійних найменувань, засвідчених у мовопросторі роману «Маруся» Василя Шкляра.

Вибір саме цього твору зумовлений також воєнними обставинами, у яких ми перебуваємо. Наша нація укотре переживає жахливі випробування, спричинені московською агресією. Тому особливо актуальними є слова з роману «Маруся»: «Тільки пам'ятай, синку, мою науку: як сі доведе мати діло з москалем, ніколи-ніколи йому не вір. Особливо сі стережи його, коли в тебе свято, коли похорон, коли ти найменше очікуєш його нападу. Найдужче пильнуй – коли москаль пропонує перемир'я. Тоді не дрімай, тоді він нападе неодмінно...» [5, с. 67]. Долати всі труднощі, трагедії й горе воєнного лихоліття допомагає українцям, як християнському народові, віра в Бога, виявом якої слугує також релігійна лексика.

Розряд релігійних номінацій у лексичній системі української мови становлять своєрідні мовні одиниці на позначення понять та осіб, предметів і явищ церковно-релігійної сфери, які зазвичай мають позитивне оцінне забарвлення та марковані релігійним стилем.

Проаналізувавши релігійну лексику, ужиту в тексті роману «Маруся» В. Шкляра, ми виявили кілька основних лексико-семантичних груп сакральних найменувань. Насамперед упадають у вічі теоніми, зокрема назви християнського Бога в різних Божих Особах: *Бог, Божий Син, Господь, Христос* (тут і далі лексеми подаємо за спаданням частоти їхнього вживання). Напр.: – *Бог один, – сказав отець Терентій* [5, с. 2]; *Прости, Господи, що в неділю, – перехрестився Микита Шульга* [5, с. 126]. Звертання на позначення Бога виявлено також у цитатах із релігійних текстів: «*Отче наш...*» [5, с. 35].

Лексему *Бог* доволі часто засвідчено й у складі фразеологізмів: – *Не Бог їх забрав. Богові клопіт про душу людську, а не тіло* [5, с. 4]; *Побійтеся Бога, сотнику!* [5, с. 105]; – *Додому, – сказала обстрижена. – Туди, куди Бог послав* [5, с. 190]; <...>*або дістатися до свого куреня, або віддати Богові душу під голим небом* [5, с. 191]; *Ради Бога, скажіть їм що-небудь!* [5, с. 89]. У мовленні героїв роману натрапляємо на формули мовленнєвого етикету, що виявляють християнський світогляд персонажів. Напр.: – *Здорові були, козакі! – голосно привіталася юнка, на що <...> стрільці загули врізнобій кожен по-своєму: «Здорова будь!», «Слава Ісусу!», «З неділю!»* [5, с. 13].

В окремих випадках відбувається інтер'єктивізація та десакаралізація теонімів: – **Боже**, він же їй не сказав головного [5, с. 156]; – **Господи!** Ти, бідна, подумала, що я збожеволів? [5, с. 129]. Пор. також: Мирон непомітно вибрався з **обителі смерті**, щоб справдити давній намір [5, с. 191].

У тексті роману також фіксуємо лексему *Божий* – посесив, похідний від теоніма *Бог*, у тому числі й у складі стійких сполук, напр.: – *Ну, ігумен – **Божя** людина все-таки*, – сказав *П'ята* [5, с. 119]; – *Я розумію. Але **на все воля Божя*** [5, с. 146].

Найменування служителів церкви представляють номінації: *отець, священник, батюшка, ксьондз, капелан, отець-декан, дяк*. Напр.: – **Отче**, – сказав *Станімір*. – *Ваш син це замалий* [5, с. 146]; *Перехрестившись, Маруся зайшла всередину й побачила, що в церкві зовсім порожньо*. <...> *І, може, тому, що в церкві нікого не було, священник звертався до Бога не церковнослов'янською, а своєю мовою* [5, с. 129]; – *Поклич мені **батюшку***, – попросила *Явдоха* [5, с. 1]; – *Поклич **ксьондза***, – сказала *Явдоха*. – *Сповідатися буду* [5, с. 1];]; <...> *мали свого **капелана** та принагідно тяглися до церкви* [5, с. 12]; – *Я є **отець-декан** Ярослав Ковальський*, – сказав він [5, с. 146]; *Явдосі відібрало мову ще у двадцятomu після того, як зарубали її чоловіка, горбулівського **дяка** Тимофія Соколовського* [5, с. 1].

Текст роману засвідчує й уживання назв святих таїнств: *хрещення, сповідь, Таїнство Причастя, Тайна Вечеря*. Напр.: *Православний батюшка Терентій ще потайки хрестить дітей, а до **сповіді**... то вже давно ніхто не ходить* [5, с. 1]; *Він промовляє **Літургію**, що мовби продовжувала в часі **Тайну Вечерю**, коли Господь визначив головне **Таїнство Церкви – Таїнство Причастя*** [5, с. 129]. В останньому реченні маємо ще й номінацію релігійного змісту *Літургія*, що належить до назв церковних богослужінь.

Широко функціонують в аналізованому художньому мовленні найменування культових споруд і їхніх частин: *церква, костьол; цвинтар, амвон, ворота*. Пор. у контексті: – *А **костьол** є?* – *Є. Тільки там тепер клуб*. – *Який клуб?* – не зрозуміла *Явдоха*. – *Там же **цвинтар***. – *Цвинтар є*, – сказала *Ганна*. – *А в **костьолі** зробили клуб* [5, с. 1]; – *А **церква** є?* [5, с. 1]; *...тільки на **амвоні** перед **царськими воротами** стояв священник і, Господи милостивий, він по пам'яті читав **Літургію Василя Великого*** [5, с. 129]. Натрапляємо й на власні назви церков: *Була неділя, на царині біля **Покровської церкви** в селі Вереси зібралось чимало люду* [5, с. 12].

У романі представлено й інші релігійні лексеми – назви священничого одягу (*пояс, фелон, риза*), предметів церковного вжитку (*хрест, дзвін*), прибічників релігійних учень (*православний,*

прихожанин), релігійних свят (*неділя, Великдень*), але частота їхнього вживання набагато нижча.

Християнські звичаї передають назви обрядодій: *У церкві правили службу* [5, с. 128]; *Відспівали отамана на подвір'ї гімназії, потім на лафеті повезли на цвинтар, хоч це було зовсім недалечко. Процесія* не вміщалася на вузькій вуличці від гімназії до цвинтаря [5, с. 33]; *Перехрестившись, Маруся зайшла всередину й побачила, що в церкві зовсім порожньо* [5, с. 129].

Абстрактні найменування релігійного змісту в тексті – це насамперед лексеми *душа, гріх*. Напр.: – *То є гріх – віщунством займатися, – сказав отець Терентій* [5, с. 2]; *Богові клопіт про душу людську, а не тіло* [5, с. 2]; *Отець Степан носив на душі тяжкий камінь* [5, с. 130]. В останньому прикладі слово *душа* є складником фразеологічної сполуки.

Назви злї сили трапляються в мовленні персонажів для передання негативних емоцій стосовно ворога: *«Дабей, браток», а він скаже: «Чорт тобі брат» – і витре спітніле чоло закривавленим рукавом* [5, с. 24].

Прикметно, що в аналізованому тексті в багатьох фрагментах ужито кілька сакральних номінацій водночас, як-от: **Великдень!** *Нам переказали, що ворог оголошує на три дні перемир'я. <...> Сонечко світить по-великодному, трава на лужку зеленіє, у синім небі ні хмаринки. А тут ще люди з села нанесли нам свяченого – крашанок, пасок, ковбас, будженини. До свята нам видали й рому, запаслися в баклажки. Коли чуєм: співають наші вороги по той бік долини «Христос воскрес!».* Ми так сі здивували, що на radoцях відповіли їм нашим славнем *«Ще не вмерла Україна!»* [5, с. 185]. Релігійні найменування *Великдень, по-великодному, свяченого, крашанок, пасок, Христос воскрес* використано для опису великодніх атрибутів та святкової атмосфери.

Отже, аналіз мови роману В. Шкляра «Маруся» засвідчив різноманітність уживання релігійної лексики, переважно теонімів, найменувань духовенства й представників церкви, назв культових споруд, святих таїнств та абстрактних понять, рідше – номінацій священничого одягу, предметів церковного вжитку, назв релігійних свят тощо. Релігійні лексеми зазвичай уживаються в прямому, релігійному, значенні, з позитивною конотацією, утворюючи синонімічні ряди, зрідка десакралізууючись. Сакральні найменування також функціонують у складі фразеологізмів, зокрема й формулах християнського етикету. Перспективним вважаємо дослідження функційного навантаження релігійних лексем у тексті аналізованого роману та в інших прозових творах В. Шкляра.

Література:

1. Берестова А. А. Типологія прецедентних релігійних феноменів, репрезентованих у художній прозі Василя Шкляра. *Філологічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 280–288.
2. Вегеш А. Літературно-художні антропоніми як образотворчий компонент роману «Ключ» Василя Шкляра. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1(27) 2017. С. 58–62.
3. Вегеш А. Особливості творення літературно–художніх антропонімів у романі Василя Шкляра «Маруся». *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород : УжНУ, 2017. Вип. 22. С. 9–12.
4. Колоїз Ж. В. Біблійна алюзія як засіб вираження авторської інтенції в романі В. Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон». *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 659 : Романо-слов'янський дискурс : зб. наукових праць. Чернівці, 2013. С. 3–9.
5. Шкляр В. Маруся : роман. Харків : КК «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 320 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-13>

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОРІВНЯНЬ У СУЧАСНІЙ ВОЄННІЙ ЛІРИЦІ

Юлдашева Л. П.

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри слов'янської і романо-германської філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Порівняння належить до гносеологічних категорій, за допомогою яких розкривається сутність пізнавального процесу. О. Потебня зазначав, що «процес пізнання є процесом порівняння» [цит. за: 2, с. 18]. Під час порівняння спостерігається спроба розумово зблизити факти, ототожнити їх чи протиставити.

І. Кант дефінує порівняння як «логічну рефлексію» [4]. Чітка установка на порівняння уможлиблює впорядкування й класифікацію змісту пізнання.

На думку Л. В. Голоюх, «порівняння у мові є, з одного боку, засобом пізнання світу і, з другого, – результатом цього пізнання, оформленим у вигляді компонентів тексту», що мають структуру компаративної конструкції, причому не лише поверхнево-експліцитної, а й глибинно-концептуальної [1, с. 3]. Порівняння яскраво відображають мовний світогляд, передають національні культурні стандарти та стереотипи.

Суспільно-політичні події в країні мають безпосередній вплив на мову. Важливою структурно-змістовною одиницею свідомості сучасної людини є концепт ВІЙНА. Новітня поезія вдається до інтерпретації воєнного досвіду. Як вказує О. Маленко, «літературі ж у цьому відведено особливу роль – стати «літописцем» війни в її людських відчуттях, емоціях, враженнях, які, вкарбовані словом у текст, мають позачасову силу впливати на психоемоційну сферу нашої свідомості» [3, с. 106]. Аналіз мови сучасних ліричних творів засвідчив розмаїття засобів творення образності, важливу роль серед яких відіграють порівняння.

Поети прагнуть досягнути війну, відобразити рефлексії, викликані стражданням і смертю, з одного боку, й переможними моментами та гордістю за героїв-українців, з іншого. Це знаходить відбиття в лексико-семантичному наповненні мовленнєвих конструкцій, зокрема порівнянь: *Весна змінила цьогорічні плани: / Щитом зі снігу вкрилася в імлі, / Немов забинтувала свіжі рани / Катованої ворогом землі* (А. Триш); *Гуркотітиме трактор у полі, / як гриби, збиратиме міни* (Л. Дмитренко); *Краще в мене спитай, скільки бачив від Господа див, / Ніж про обстріли «Градів»* (О. Розумов).

У сучасній лінгвістиці категорія порівняння представлена як складно організована система різнорівневих засобів вираження (лексичного, словотвірного, морфологічного і синтаксичного).

На лексичному рівні засобами вираження порівняння є сукупність лексичних одиниць, семантика яких пов'язана із зіставленням певних реальій: *Чекають вечора люди, схожі на равликів, / так гірко сплять на вокзалах, так глибоко* (С. Жадан); *Ламана лінія кордону, мов соснова гілка, / годинною тишею, / зовсім не схоже на жарт, або блеф* (О. Чупа); *А чому ви схожі на них? / Чому ми схожі на тих / хто так давно нас убиває?* (В. Амеліна); *коли адам давав імена тваринам / імена схожі на печиво і бутерброди й стаканчики чаю з лимоном* (О. Клеменс); *бо хіба може хто-небудь збанути, / мову двох закоханих, / схожу на есперанто?* (Г. Кирпа); *Совісті нема, ума – нема – Людopodobні воші й блохи!* (О. Слоньовська); *Правдоподобно також, що позбавлені голосу, ми не стаємо / чеснішими перед собою в своєму мовчанні* (С. Жадан).

На словотвірному рівні порівняльні одиниці творяться за допомогою префікса *по-* та суфіксів *-ому*, *-ему* (*-єму*), *-и*: *Потім він посміхнеться по-дружньому*, / *Потім пройде крізь стрій парадний* (О. Ірванець); *Лізе і лізе, хоч бите й бите*, / *Чи по-пластунськи, чи й зовсім на череві* (О. Слоньовська). До імпліцитних словотворних засобів порівняння також належать прикметникові суфікси *-аст* (*-яст*), *-ист*: *дерево розтинає світло ліхтаря навпіл / прокладаючи променисту колію до ніг* (С. Ленартович); *Хвиляста* лінія протистояння (О. Слоньовська).

До морфологічних засобів вираження порівняння зараховують ступені порівняння прикметників і прислівників, напр.: *світ розірвався на до війни і після / вздовж нерівного згину плаката «по war»*, / *який ти викинеш у найближчий смітник* (Г. Крук); *бережися дітей*, / *бо вони безборонні і люблять найдужче* / *(це й безумовно)* (Д. Пінчук); *Не минути болю втрати / у найважчі дні* (Н. Слободанюк); *І найгірше минає* (О. Слоньовська); *а виходить, що мова сильніша за страх мовчання* (С. Жадан).

У межах підрядних сполучників виокремлюють спеціальний розряд – порівняльні, які є морфологічним маркером компаративних конструкцій: *тепер це навіки – / надягати зранку / тіло наче чуже пальто* (О. Степаненко); *І приходять вірші й стають на порозі, як діти* (Ю. Мусаковська); *Бог спить у травах тихо, як дитина* (М. Савка); *Мало що нас єдало, / крім короткої, / мов липнева пляшка води, / розмови* (О. Коцарев); *Богородице, радуєся, / Коли живі, засмаглі як чорти / і шлють смішні селфі* (М. Савка); *Гул ракет, як криваві зливи – Наш Герой у бою мастак!* (Н. Бугай).

Морфологічно компаративну семантику можуть передавати іменники в орудному відмінку (так званий орудний порівняльний): *ніч заходить у землю судомами квітів змарнілих / і лягає в роти нам гнилими зубами мовчання* (І. Ківа); *Як птиця фенікс, укотре встаєш із попелу, / Але вже не покірним волом, а могутнім і гордим левом* (О. Слоньовська); *Шакалами виють сирени* (О. Слоньовська).

Синтаксичними засобами вираження порівняння є порівняльні звороти та підрядні порівняльні частини складнопідрядних речень. Порівняльні звороти, зіставляючи різні предмети, образно характеризують їх: *Ворог міццю хвалився, / Був підступний, мов змій* (О. Ірванець); *Залиш, мов прихований файл на диску, / у тайні від мене і від наступників / щасливі моменти, мов кінострічку, / де ти назавжди головна артистка* (П. Вишебаба); *Всі мирні плани, як аероплани* (О. Слоньовська); *Є війна, що ніяк не закінчиться і не засохне, як пліснява* (О. Слоньовська); *Спека пекуча, жагуча, болюча,*

як вивих (О. Слоньовська); **світ обертається як подряпана платівка** / з коловими траншеями повними тіл (Б.-О. Горобчук).

У складнопідрядних порівняльних реченнях інформація в головній частині розкривається за допомогою порівняння зі змістом підрядної частини: *Засвічується небо, / ніби розплющується око тварини* (С. Жадан); *і сніг знову йде і тане / немовби ворожа армія на твоїй території* (Б. Гуменюк); *Цієї зими навіть дерева стоять, / неначе вони теж втомилися* (С. Жадан).

Отже, порівняння як різновид категорії модальності передає відношення висловлення до дійсності не безпосередньо, а опосередковано, урахувавши подібність чи відмінність між об'єктами. У проєкції на мовну систему феномен порівняння на різних рівнях представлений мовними одиницями, які є матеріальним утіленням категорії порівняння. В арсеналі мовних засобів сучасної воєнної лірики порівняння посідають помітне місце. Автори використовують ці для відтворення національної специфіки сприйняття російсько-української війни, створення образних та понятійних ціннісних характеристик. Порівняння дають змогу авторам влучно та яскраво оцінити нинішні події, сприяють створенню ментального образу концепту ВІЙНА.

Література:

1. Голоюх Л. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту (на матеріалі сучасної української історичної прози) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1996. 225 с.
2. Донік О. М. Порівняльний зворот як синтаксичний засіб вираження порівняння у простому реченні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 39. Том 1. С. 18–21.
3. Маленко О. Риторика війни в сучасному українському поетичному дискурсі . *Український світ у наукових парадигмах* : зб. наук. пр. Харків : ХІФТ, 2016. Вип. 3. С. 105–113.
4. Kant I. The Metaphysics of Morals. URL : <http://praxeology.net/kant8> (дата звернення : 17.07.2023).

НАПРЯМ 2. СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-14>

ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ БРУНО ШУЛЬЦА В НАУКОВІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АНДРІЯ ПАВЛИШИНА

Маторіна Н. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри полоністики і перекладу
факультету філології та журналістики*

*Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Андрій Павлишин – український журналіст, історик, редактор, перекладач з польської та англійської, громадський діяч, член Українського центру міжнародного ПЕН-клубу, викладач Українського католицького університету. Відомий як перекладач інтелектуальної літератури з польської мови українською і як дослідник польсько-українських відносин, зокрема творчості Бруно Шульца. Лауреат премії імені Пантелеймона Куліша (2013), перекладацької премії Польського ПЕН (2015) та премії імені Юрія Шевельова (2022).

Бруно Шульц багато років поспіль є об'єктом дослідницьких інтересів Андрія Павлишина, лейтмотивом професійних досліджень якого слугує життєпис знаного польського письменника єврейського походження першої половини ХХ ст. й поширення українськомовних перекладів творів митця і про митця. Наукові студії шульцівського спрямування Андрія Павлишина є вагомим внеском у розвиток українськомовної шульціани й у царині творів Бруно Шульца українською мовою, зокрема це переклад оповідання «Санаторій під Клепсидрою» [7]¹, а також уривка з новели «Весна» (у співавторстві) [6]; і творів про Бруно Шульца як власних [3; 4], так і перекладених

---

¹ У 2002 р. в межах проекту «Бруно Шульц і мультикультурна традиція Галичини» (Львів) вийшло друком перше видання: Шульц Б. Санаторій під Клепсидрою. *Sanatorium pod Klepsydrą* / переклад з польської Андрій Павлишин. Львів: Освітній ресурсний центр. Проект «Бруно Шульц і мультикультурна традиція Галичини», 2002. 18 с. Передруковано оповідання у 2022 р. на сторінках часопису «Посестри. Українська і польська література» [7].

[5; 8] завдяки поширенню важливих текстів обох культур у польсько-українському контексті.

Вочевидь починати знайомство з літературною спадщиною Бруно Шульца потрібно із прочитання його текстів, за можливості в оригіналі. На щастя, на сьогодні маємо масштабний українськомовний перекладацький дискурс, а, відповідно, і потужний колектив перекладачів прозових (і не лише) творів Бруно Шульца: за нашими підрахунками, від першого перекладу уривків з оповідання «Весна» Б. Струмінського в 1985 р. до останнього перекладу збірки новел «Санаторій під Клепидрою» М. Ярмолюка у 2023 р. – 17 фахівців.

У працях А. Павлишина презентовано перелік таких перекладів (до 2021 р.) [4, с. 141–146; 8, с. 461–466], схарактеризовано історію шульцівського українськомовного перекладацького дискурсу, а також з'ясовано основні особливості українських перекладів прозових творів Бруно Шульца різними фахівцями. Така інформація є дуже слушною і для досвідченого шульцознавця, і для дослідника-початківця, і для фахівця в царині перекладу й перекладознавства, і для пересічного українського читача шульцівських творів.

Для кращого сприйняття й розуміння літературної спадщини Бруно Шульца, без жодних сумнівів, треба ознайомитися з основною фундаментальною працею про нього – «Регіони великої ересі та околиці», яка стала доступною українському читачеві завдяки перекладу А. Павлишина [5]. Ще одним досягненням українськомовної шульціани в царині творів про письменника є перекладені А. Павлишином українською «Шульцівський словник» [8], праця, яка не має аналогів ні в українській, ні у світовій лексикографії.

Власні наукові напрацювання шульцівського спрямування А. Павлишин оприлюднив у двох книгах, а саме: «Бруно Шульц» із серії «Знамениті українці» [3] і «Нам і далі загрожує вічність» [4]. У першій книзі презентовано «живу» біографію Бруно Шульца, подано багатий фактаж про його оточення (зокрема й родинне), документальні свідчення сучасників тощо. У другій праці в розділі «Шульціана» вміщено добірку текстів про локальний, але й водночас універсальний спадок Бруно Шульца, який неодмінно трансформує образ минулого й уявлення сучасного українця про власну ідентичність.

Також багато цікавої інформації про Бруно Шульца від Андрія Павлишина можна знайти на сторінках сучасних часописів, друкованих та електронних журналів, альманахів, газет, у мережі Інтернет тощо. Зокрема це матеріали надзвичайно інформативного, високоякісного, добірного навчально-пізнавального відеоконтенту історичного вебінару «Бруно Шульц: інтелектуальна археологія», під час якого дослідник розповідає про знаного митця крізь призму археології, тобто завдяки

пошукам «земних» слідів та їх відтворення й донесення до шанувальників митця [2].

Про своє особисте сприйняття видатного письменника й художника Бруно Шульца, а також про маловідомі факти з його біографії А. Павлишин розповідає у радіорозмові *«Бруно Шульц – Андрій Павлишин»* у цікавій і креативній формі – несподіваному об'єднанні радіобесіди з одночасною демонстрацією слайдів про життєвий і творчий шлях Бруно Шульца: фотографії Бруно Шульца різних років, автопортрети, фото шульцівських місць у Дрогобичі, графічні роботи художника, ілюстрації до власних творів тощо [1].

Схарактеризуємо основні особливості інтерпретації літературної спадщини Бруно Шульца в різноманітних наукових студіях А. Павлишина, зокрема в його українськомовних перекладах творів Бруно Шульца і про Бруно Шульца. Своє призначення в царині українського шульцознавства А. Павлишин вбачає в тому, щоб «бути консервативним полюсом перекладача, який максимально розчиняється в авторі, жертвує своєю ідентичністю для того, щоб спробувати найадекватніше передати особливості мови, стилю, світобачення письменника, розібрати і деконструювати те, що заховане десь у глибині його текстів, щоб невидимо передати це українському читачеві» [4, с. 45].

Як зазначає сам дослідник, для всіх його розвідок притаманний т. зв. «колажний монтаж ... тексту, насиченого цитатами з творів Бруно Шульца, спогадами про нього, міркуваннями експертів, а також «ліхтариками» з біографіями тощо» [3, с. 6].

Літературну творчість Бруно Шульца А. Павлишин аналізує у світовому літературному контексті. Під час оприлюднення фактів біографічного спрямування чи власного ставлення й розуміння шульцівського літературного дискурсу А. Павлишин (як історик за фахом і специфікою мислення) обов'язково послуговується джерелами й реальними фактами: саме пильна увага до історичних джерел і прагнення залучити літературні явища шульцівського спрямування до найширшого контексту світової культури зазвичай вирізняють його творчий доробок.

Цікавим, на нашу думку, є й таке спостереження: примітки перекладача [5, с. 532–538], окремі вступні статті [3, с. 3–5]), післямови [5, с. 539–541; 8, с. 461–469], виступи на святкових літературно-мистецьких заходах [4, с. 31–34] тощо Андрія Павлишина сприймаються як ґрунтовні джерела фактичного матеріалу чи, навіть більше, як ґрунтовні наукові розвідки, які посідають почесне місце серед наявної критичної літератури шульцівського спрямування.

Більша частина міркувань А. Павлишина – глибоке проникнення в шульцівські оригінальні тексти, зокрема на рівні поезики та

стилістики. Добра обізнаність із життєписом митця, бездоганне володіння польською та українською мовами дає змогу науковцю робити слушні зауваження літературознавчого спрямування не лише на рівні сюжету чи мотивів, а й усіх жанрово-стилістичних рис, досліджуючи особливості мови шульцівських новел тощо: «Шульц-письменника не можна не любити, ну хоча б з тої причини, що ніхто краще за нього не описав літньої галицької спеки, дискретності нашого часу і тиранічності наших панночок» [4, с. 32].

Вочевидь не все у працях А. Павлишина про Бруно Шульца сприймається беззастережно, окремі положення, можливо, видаються дискусійними. Ідеться зокрема про приналежність Бруно Шульца до когорти знаменитих українців (саме під таким гаслом у харківському видавництві «Фоліо» опубліковано книгу А. Павлишина «Бруно Шульц»). Дотепер не вщухають дискусії з приводу того, кому належить галицький письменник єврейського походження, який писав польською мовою. А. Павлишин вважає Митця знаним українцем: по-перше, друкує свою книгу про Бруно Шульца в серії «Знамениті українці», по-друге, активно займається різноманітною популяризаторською діяльністю шульцівського спрямування в сучасному *українському* [виділено авт. – Н. М.] культурно-мистецькому просторі.

Література:

1. Бруно Шульц – Андрій Павлишин. 2020. URL: <http://surl.li/itbze>
2. Бруно Шульц: інтелектуальна археологія. 2021. URL: <http://surl.li/iqczh>
3. Павлишин А. Бруно Шульц. Харків: Фоліо, 2021. 123 с.: іл.
4. Павлишин А. «Нам і далі загрожує вічність». Київ : Дух і Літера, 2021. Вид. 2-ге. 352 с.
5. Фіцовський Єжи. Регіони великої ересі та околиці / пер. з польської А. Павлишина. Київ : Дух і Літера, 2010. 544 с.
6. Шульц Б. Весна (уривок) / переклад з польської Андрій Павлишин, Андрій Бондар, Віра Меньок. Дрогобич – Люблін : Полоністичний науково-інформаційний центр ім. І. Менька Дрогобицького національного педагогічного університету ім. Івана Франка, Товариство Фестиваль Бруно Шульца у Любліні, 2008.
7. Шульц Б. Санаторій під Клепсидрою. Sanatorium pod Klepsydrą / переклад з польської Андрій Павлишин. *Посестри. Українська і польська література. Часопис* № 28. 06.10.2022. URL: <https://posestry.eu/zhurnal/no-28/statya/sanatoriy-pid-klepsidroyu>
8. Шульцівський словник / за редакцією Влодзімежа Болецького, Єжи Яжембського, Станіслава Росека ; переклад з польської Андрія Павлишина. Київ : Дух і Літера, 2022. 504 с.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНИХ ДЕТЕКТИВІВ МАГОЖАТИ КОХАНОВИЧ

Чорний І. В.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри українознавства
факультету № 2*

*Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

У царині сучасного польського історичного детективу (*crimīnal retro*) плідно працюють не тільки чоловіки, але й досить велика кількість жінок: Юлія Гамброт, Катажина Зисковська, Іда Змеєвська, Катажина Квятковська, Аліція Міницька, Джоанна Свехлович, Надя Шагдай та ін. Великим успіхом серед читачів користуються й романи краківської авторки Магожати Коханович, яка створила цикл історико-кримінальних романів, головним героєм яких є загадковий сищик Вітольд Корчинський. Наразі до циклу входить чотири романи: «Ліхтарі померлих» (2011), «Розшукувана» (2013), «Крок у темряву» (2019) та «А може завтра не прийде» (2021). Дія циклу відбувається у Кракові на межі XIX-XX століть.

Книги Магожати Коханович помітно випадають з ряду «жіночого» ретродетективу, зокрема польського «криміналу ретро». Насамперед тим, що головним героєм твору виступає не жінка, а чоловік. Жіночі персонажі також є, проте вони є другорядними, знаходяться на периферії сюжету. По-друге, у романах Коханович практично відсутня любовно-сентиментальна лінія, що є пануючою в традиційних «жіночих» детективах. Головна героїня циклу Емілія Горновська знаходиться ще на стадії пошуку обранця і поки що їй у цьому не дуже щастить. Єдине, що споріднює романи про Вітольда Корчинського з творами колежанок Коханович по цеху, так це відсутність акцентів на проявах насилля. Знущання злодіїв-убивць над своїми жертвами авторка роману показує дуже цютливо і обережно, щоб не вразити чутливі натури читацької аудиторії.

До особливостей поетики циклу можна додати й те, що Коханович не дуже піклується щодо відтворення місцевого колориту. Краків початку XX століття показано досить стисло, без зайвих подробиць, які б переобтяжували сюжет, уповільнюючи його стрімкий рух. Щоправда, це показово переважно для перших книжок письменниці. Вже у другому і особливо у третьому романі частка історичних

замальовок зростає. Так, у «Кроці у темряву» є багато описів, які стосуються життя та побуту єврейської громади Кракова початку ХХ ст. З'являються описи тогочасних пам'яток краківської архітектури, паркових ансамблів тощо.

Головного героя циклу Вітольда Корчинського показано в розвитку. У першому романі в змалюванні його відчувається сильний вплив образу акунінського Ераста Фандоріна. Корчинський також пережив особисту драму (серійний злодій вбив вагітну дружину Вітольда), він оповитий романтичним флером таємниці, що наближає його також до героїв детективних новел кінця ХІХ – початку ХХ століть (Рокамболя, Арсена Люпена та ін.). Вже у «Розшукуванні» дещо змінюється як трактування головного героя, так і поетика оповіді. Корчинський втрачає серпанок таємничості, отримуючи кілька звичайних людських слабкостей на кшталт пристрасності до картярства та до міцних напоїв. Стає помітною різниця з акунінським героєм, насамперед, у тім, що на відміну від Ераста Петровича в грі Вітольду не щастить і він вимушений братися за ті справи, які йому не до серця. Герой Магожати Коханович сповнений типового польського романтизму, лицарства, готовності жертвовно служити Прекрасній Дамі (Емілії Горновській, Гражині Добруцькій). На зміну жорсткому, хоч і не зовсім кривавому трилеру з елементами нуару приходить більш спокійне й традиційне детективне розслідування. Авторка спробувала було намітити у «Розшукуванні» близьку до трилера сюжетну лінію, проте розв'язка її не співпадає з жанровою схемою трилера.

Натомість «Крок у темряву» є вдалою спробою Коханович створити саме трилер. Похмуро забарвлений сюжет, стрижнем якого стає історія кривавого й винахідливого маніяка, обтяжено інтертекстуальними запозиченнями з легенди про міфічне чудовисько Голема, за переказами виліпленого празьким мудрецем Львом Бен Бецалелем для захисту євреїв. Практично до самого кінця твору героєві не вдається розпізнати, хто з двох підозрюваних є справжнім злодієм. Помітно посилюється роль любовно-сентиментальної лінії, яка все одно не стає головною як у більшості творів «жіночого» детективу.

Таким чином, ознайомившись з творчим доробком Магожати Коханович, ми бачимо, що сучасний польський *crime novel* репрезентовано багатьма варіаціями, включно й «жіночої» прози, яка не є однорідною і не вписується у сталі схеми і уявлення. Проблемою для подальших досліджень у цьому напрямі може стати порівняння творчих манер М. Коханович та Марилі Шимічкової з виокремленням суто гендерних аспектів.

НАПРЯМ 3. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-16>

DO FEMALE CINEMATIC CHARACTERS SPEAK MUCH?

Berezhna M. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of English Translation Theory and Practice
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Language is one of the most frequently used means to express one's thoughts. Guided by thoughts, people use different expressions. Two people might speak about the same thing and use completely different expressions, which might reveal their (c)overt feelings about things from the real world [1, p. 1417]. Numerous social factors define a person's language; gender being one of them. Gender differences in verbal behavior have been a focus of scientific research since Lakoff [5] proposed the deficit model of women's language powerless in comparison to men's.

One of the most recognizable gender stereotypes is the preconception of female talkativeness. It is deeply ingrained in Western folklore and often considered a scientific fact [3, p. 82]. However, the investigation of gender differences in the amount of talk has not always supported this widely held cliché. Results have been far from consistent: some studies have found that women talk more than men, at least in some circumstances, some revealed that men talk more than women, and several studies have found no difference between the sexes in the amount of talk [2, p. 281].

The present paper aims to examine if the language of male and female leading characters in contemporary mass culture cinema differ in terms of word count. For the research, fifty-six mass culture films were selected out of the top 200 highest-grossing movies (1999–2023). The language used by thirty-five female and twenty-one male leading characters was examined. The analysis was done with the software *LIWC-22*.

In the first printing of her book *The Female Brain* (2006), neuropsychiatrist Brizendine reported that 'on average girls speak two to three times more words per day than boys' [4, p. 36] and 'typical men speak

fewer words and have less verbal fluency than women' [4, p. 131]. These statements provoked further investigations into the topic. James and Drakich reported that out of available (in 1993) fifty-six studies, dealing with adult mixed-sex interaction males were found to talk more than females overall in twenty-four studies. In ten studies, they were found to talk more in some circumstances, with no difference in other circumstances. In three studies sometimes males and sometimes females talked more. In one study sometimes males, sometimes females, and sometimes neither talked more. Sixteen studies found no difference between the sexes overall in the amount of talk. Only two studies found females to talk more overall [2, p. 284]. In recent profound research conducted with *LIWC*, the received data fail to reveal a reliable sex difference in daily word use. Women and men use about 16,000 words per day on average, with very large individual differences around this mean [3, p. 82].

In the present research, the numbers support the idea that men speak more than women. The average number of words, uttered by male leading characters amounts to 2325 words, while the mean said by female heroines equals 1891 words. Considerable diversity of the numbers within the female group is worth noticing. While the number of words spoken by male characters varies from 4138 (Tony Stark in *Iron Man*, 2008) to 1272 (Tony Stark in *Avengers: Infinity War*, 2018), the number of words uttered by female characters differs from 4302 (Dory in *Finding Dory*, 2016) to 295 (Maleficent in *Maleficent: Mistress of Evil*, 2019).

Another interesting tendency concerns the correspondence between the role of the character and the number of words they speak. In the case of male heroes, the number is higher when the cinematic story revolves around the adventures of a single hero, and lower when the hero leads a group of almost equally important characters (the mentioned example of Tony Stark in the titular and group hero films). The tendency is nearly non-existent in the group of female-led films.

Also worth mentioning is the tendency to present a female heroine as the titular or leading character and grant her fewer words than other characters. For example, Lucy Pevensie is the leading character of *The Chronicles of Narnia: The Lion, the Witch and the Wardrobe* (2005); however, the plot revolves around the redemption story of her brother Edmund and the leading figure of their group is her elder brother Peter, who speaks the most of the characters. In *Maleficent, the Mistress of Evil* (2019), five secondary characters (three male and two female) speak more words than Maleficent, the title heroine. The secondary male characters also speak more than the leading heroine in *The Twilight Saga: Breaking Dawn Part 1* (2011), *Snow White and the Huntsman* (2012), *Fifty Shades of Grey* (2015), *Rogue One: A Star Wars Story* (2016), *Star Wars: The Force Awakens* (2015), *Star*

Wars: The Last Jedi (2017), and *Star Wars: The Rise of Skywalker* (2019). In the group of films with a leading male character, two cases were found when a secondary male character spoke more than the hero: Tony Stark in *Captain America: Civil War* (2016) and Fridge in *Jumanji: Welcome to the Jungle* (2017). The cases when a secondary female character spoke more than a leading male character were not found.

Traditionally, the prevalence of men on the conversational floor is explained by different communicative goals and verbal strategies. While for men it is important to assert status, women strive to establish and maintain harmonious relationships with others [2, p. 285]. Similarly, Lenard reports that men speak more than women in various types of public settings thus trying to establish themselves in a hierarchical order [1, p. 1419]. The findings might be relevant for the present research in the aspect of the genre of discussed films – action demands a more assertive style (thus men speak more), while romance demands a more affiliative style (thus women speak more). The hypothesis needs further investigation as available research does not support the idea. The paper by Li presents the findings of the number of words in the eight episodes of the American comedy-drama soap opera *Desperate Housewives*. Though the cinematic story follows the lives of four women, the received numbers manifest that men speak far more than women in the conversations of the TV series [6, p. 54].

Definitely among the factors defining the character's number of words can be named the running time and genre of the film, the status of the hero (individual or group), the screen time, tempo of speech, and individual characteristics of the hero, specifics of the plot, the personal style of the screenwriter and the number of other characters in the story. Thus, of potential interest might be films of the same genre and number of characters, made by the same director/story writer, but representing a male and female leading character. A relevant case study for further investigation might be two superhero films directed by Ryan Coogler and co-written by Ryan Coogler and Joe Robert Cole, *Black Panther* (2018) and *Black Panther: Wakanda Forever* (2022). The first story presents a male character King T'Challa, second – his sister Princess Shuri; needing to protect their people, both characters become the legendary hero Black Panther.

As mentioned in the author's previous research [7, p. 25], *Black Panther* (2018), the superhero film concentrating on the adventures of black characters, may be considered revolutionary; even more so, its sequel *Black Panther: Wakanda Forever* (2022), presenting a plethora of black female characters led by a black superheroine. The second film also represents the case when the leading female character in a superhero blockbuster is given more words than her male counterpart. Thus, in *Black Panther: Wakanda Forever* Shuri pronounces 1990 words, while T'Challa in *Black Panther*

utters 1454 words. Even taking into account the difference in running time (respectively 161 and 134 minutes), Shuri utters 14% more words than T'Challa. The film might be an example of a new trend in mass culture cinematography when (leading) heroines are allowed to say more on the screen.

The received results are preliminary in a larger research intended to accumulate more statistics on the word count and verbosity of female/male characters, and the tendency over the previous twenty-five years to represent women in mass culture cinema.

References:

1. Lenard D. B. Gender Differences in the Length of Words and Sentences on the Corpus of Congressional Speeches. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)*. 2016. Vol. 2, issue 9. P. 1417–1424.
2. James D., Drakich, J. Understanding gender differences in amount of talk: a critical review of research. In Tannen, D. (ed.) *Gender and Conversational Interaction*. New York and Oxford: Oxford University Press, 1993. P. 281–312.
3. Mehl M. R., Vazire S., Ramírez-Esparza N., Slatcher R. B., & Pennebaker J. W. Are women really more talkative than men? *Science*. 2007. Vol. 317, no. 5834. P. 82. doi: 10.1126/science.1139940
4. Brizendine L. *The Female Brain*. New York : Broadway Books, 2006. 279 p.
5. Lakoff R. *Language and Woman's Place*. New York : Harper and Row Publishers, 1975. 85 p.
6. Li J. A Sociolinguistic Study of Language and Gender in Desperate Housewives. *Theory and Practice in Language Studies*. 2014. Vol. 4, no. 1. P. 52–57. doi:10.4304/tpls.4.1.52-57
7. Berezhna M. V. The Maiden Psycholinguistic Archetype (Marvel Cinematic Universe). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія*. 2022. № 58. С. 24–28. doi:10.32841/2409-1154.2022.58.6

СОЦІОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВИ БРЕНДУ МІСТ В ІСПАНСЬКОМОВНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Бовсунівська А. Ю.

аспірантка кафедри романської філології

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Бренд міста – це соціокультурний феномен, утілений у знаково-символічну форму, що існує у свідомості мешканців даної території (власне міська ідентичність) та уявлень про територію (місто) у людей, які проживають за її межами (власне імідж міста), завдяки усталеним позитивним асоціаціям, що викликані поєднанням (конвергенцією) вербальних (ім'я, слоган, легенда бренду), невербальних (логотип, фірмові кольори та шрифти) та ідеологічних (філософія бренду – ідеї та цінності) елементів комунікації. Категорія «*мова бренду*» – система знаків, символів та експресивних засобів, яка функціонує в різних комунікативних ситуаціях подібно природній мові та іншим формам комунікації, здійснюючи прагматичний вплив на цільових реципієнтів інформації щодо бренду; це айдендика, що створюється для ідентифікації бренду, диференціації його сутності та визначення цінностей.

Мова – це абстрактна структура, яка існує незалежно від конкретних випадків використання, проте будь-який комунікативний обмін знаходиться в соціальному контексті, що обмежує лінгвістичні форми, які використовуються учасниками. Мова є соціальним семіотичним ресурсом, який люди використовують для досягнення своїх цілей, висловлюючи смисли в контексті. Соціальна, економічна та культурна значущість і роль брендів міст в іспанськомовному комунікативному просторі зумовлює специфіку мови брендів міст із цільовою аудиторією реципієнтів.

Мова – це знаково-символічна система, а місто – культурний текст, тому можливо досліджувати місто як сукупність знаково-символічних об'єктів, виділяючи три рівні міського простору – синтагматичний, парадигматичний, семантичний. Місто створює свою міську культуру, культурний код як сукупність певних традицій, особливостей поведінки, міську спільноту як співтовариство мешканців населеного

пункту, свою мову. Неможливо уявити існування людини поза межами простору та часу, які, в свою чергу, є невід'ємними складовими світогляду людини. Існування людини природно сприймається лише в межах певних локусів та топосів.

Дослідження соціокультурної ролі міст та соціолінгвальних особливостей мови брендів міст вказують на те, що відбиток міської культури в соціумі спостерігається у формуванні метамови та утворенні соціально маркованих лексичних та фразеологічних одиниць, які характеризують суспільство в контексті функціонування міст. Бренди міст наділені символізмом, а місто уособлює в собі специфічний соціальний простір для соціалізації. Оскільки місто посідає значуще місце в економічному, політичному, культурному, історичному, спортивному потенціалі країн, мова, яку використовують бренди міст, є визначальним чинником для успішності та конкурентоспроможності як самих міст так і країни загалом.

Кожен бренд є феноменом, а його мова – специфічна, унікальна система знаків, яка ідентифікує певний бренд. Бренд, використовуючи унікальну мову, допомагає споживачам робити вибір з-поміж безлічі варіантів, передає інформацію про якість своїх товарів або послуг, переконує у правильності вибору та заохочує свою цільову аудиторію ідентифікувати себе з цим брендом. У контексті бренд-менеджменту, мова бренду є ключовим поняттям ідентичного підходу, який має на меті створення єдиної вербальної, візуальної, аудіальної, перцептивної та поведінкової айдентики. Модуси мови бренду конвергують, створюючи прагматичний вплив на споживачів. Вдала конвергенція візуальних та вербальних модусів створює інтегровану мову бренду – айдентика, яка запам'ятовується.

Мова брендів міст функціонує у наступних комунікативних ситуаціях: реклама, відеореклама, веб-сайт, соціальні медіа та певні події (спортивні, культурні, історичні, військові тощо). Полісеміотичні блоки вербального модусу мови брендів міст реалізують свій лінгвопрагматичний потенціал, водночас зберігаючи ідентичний вербально-візуальний стиль [1].

Такі атрибути бренду, як ім'я, логотип, слоган, метафорична назва, реклама, кольорові поєднання, фірмові шрифти є значущими елементами сучасної комунікації, що дає змогу розуміти брендинг як комунікативну технологію.

Основне прагматичне навантаження в сучасній іспанськомовній урбаністичній бренд-комунікації представлено у вигляді субнеймінгу (або вторинна номінація міста), слогану (тексти малого формату), логотипу.

Субнеймінг – непряме завуальоване посилання на конкретне місто, побудоване зі слів-знаків із загальновідомим значенням, комбінація яких утворює знак-символ у формі словосполучення із сигніфікативним компонентом. Вторинна назва міста – це потужний інструмент у процесі індивідуалізації та просуванні міста на світовий ринок під її оновленим або новоствореним іміджем, та друге дихання у розширенні своєї аудиторії шляхом формування бажаного асоціативного враження у реципієнта. Для створення яскравішого емоційного образу брендмейкери часто вдаються до метафоризації субнеймінгу міста.

Логотип – мультимодальний малоформатний текст, у якому вербальний та невербальний компоненти утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціонуюче ціле і становить прагматично спрямоване повідомлення, яке експлікує імідж міста, популяризує його образ. Логотипи міст є видом креолізованого тексту, чия вербальна складова є слово (назва міста) і/або фраза (слоган міста), а невербальна – іконічні (зображення) та паралінгвістичні засоби.

Аналіз прагматики використання логотипів у сучасній іспанськомовній урбаністичній бренд-комунікації дав можливість розкрити такі його характеристики: повинен відображати характер міського бренду та асоціюватися з містом; бути лаконічним, інформативним та унікальним; знаки-символи мають бути у співвідношенні відоме $\geq 50\%$, невідоме $\leq 50\%$ для полегшення ідентифікації бренду та стимулювання реципієнта до подальшого ознайомлення з містом; якщо на логотипі розміщений слоган, то він має бути «економним» для того, щоб текст легко зчитувався у зменшеному форматі, та не втрачати свій прагматичний потенціал при перекладі іншою мовою, наприклад, викликати у реципієнта негативні асоціації; забезпечувати запам'ятовування.

Впливовим чинником в індивідуалізації й ідентифікації міст у комунікативному просторі є слогани. Рекламний слоган як мікротекст – це невеликий за обсягом текст, що характеризується змістовою та формальною цілісністю, зв'язністю, завершеністю, виражає прагматичну настанову та підпорядкований функції впливу на адресата. Отже, рекламний слоган як мікротекст реалізує такі категорії: антропоцентричність, інформативність, концептуальність, цілісність, зв'язність, членованість, завершеність, автономність.

Слоган виконує апелятивну та інформативну функції, надає інформацію про місто, характеризує, репрезентує його та виокремлює серед інших міст. На синтаксичному рівні слогани міст представлені у вигляді еліпсів, односкладних номінативних речень, спонукальних речень. Слоган є складником рекламних текстів, одним із основних засобів привертання уваги аудиторії. З цією метою слогани містять

стилістично навантажені слова та фрази з сильним емоційним підтекстом та конотацією. Виявлено, що більшість слоганів представлені іспанською мовою, але спостерігається тенденція залучення англійської мови у рекламні кампанії іспанських міст. Слогани із включенням англомовних слів звучать сучасно, виразно та додають висловлюванню емоційності, короткі англійські лексеми дозволяють споживачам легше сприймати та запам'ятовувати слогани.

У ході нашого дослідження слоганів міст Іспанії було виявлено застосування стилістичних засобів на різних рівнях: *фонетичному* (алітерація, рима); *лексико-семантичному* (метафора, лексичні повтори, мовна гра, антитеза); *морфологічному* (прикметників (позитивних оцінних, емоційних, раціональних у найвищому ступені порівняння), числівників, дієслів); *синтаксичному* (переважання розповідних речень).

Література:

1. Ущатовська І. В. Структурно-семантичні, соціолінгвальні та прагматичні параметри мови бренду: мультимодальний підхід (на матеріалі англомовних брендів кави) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Запорізький національний університет, 2020. 258 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-18>

ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ХАРИЗМИ В МОВЛЕННІ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВИ БОРИСА ДЖОНСОНА)

Бойченко М. К.

*аспірантка кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Поняття харизми стало об'єктом наукових досліджень на початку 20-го ст., коли цей термін був уведений до наукового обігу соціологом М. Вебером для позначення одного з видів лідерства, хоча сам феномен харизми бере початок ще з давньогрецької міфології. Давньогрецькі філософи також пов'язували лідерство з харизмою [3]. Пізніше сфера

дослідження харизми поширилася на численні гуманітарні науки, такі як менеджмент, психологія, політологія тощо, у тому числі лінгвістика.

Явище харизми є надзвичайно складним за своєю природою, оскільки вимагає міждисциплінарного підходу до його визначення. Тому питання, що отримали розвиток у руслі «харизма-теорії», багатоаспектні. По-перше, це вивчення самого концепту харизми в аналітичному й синтетичному аспектах (розщеплення поняття на складові зі спробою осмислити це явище як цілісне утворення), а, по-друге – це вивчення дискурсивної природи харизми. З огляду на це, сучасна загальна теорія харизми об'єднує у собі типологічні, історичні, культурологічні, етнічні та комунікативні аспекти.

Ураховуючи соціальну природу харизми (зв'язок між лідером і послідовниками), принципи теорії набутої «харизми» та психологічні якості харизматичної особистості, виникає необхідність у дослідженні комунікативних характеристик реалізації харизми мовців та лінгвістичних особливостей їхнього мовлення. Так, дослідники у галузі лінгвістики не фокусуються на тому, щоб надати визначення явищу харизми, а радше досліджують мовні позамовні засоби, які реалізують харизму у мовленні лідерів. Саме тому у своїх попередніх роботах [2, с. 42] ми реалізували спробу надати поняттю харизми визначення, що відповідає міждисциплінарному підходу до лінгвістичного дослідження харизматичної комунікації. Ми визначили харизму як систему уявлень, що виникають у свідомості слухачів на підставі сприйняття ними комплексів лінгвальних і позалінгвальних засобів комунікації, якими послуговується мовець, а також його зовнішніх, психологічних, фізіологічних та соціальних ознак, які свідчать про його здатність як лідера задовольнити назрілі соціальні потреби або запити аудиторії.

Аналіз попередніх досліджень у галузі лінгвістики, менеджменту, психології та низки інших гуманітарних наук дозволив нам констатувати, що в процесі комунікації засоби вираження харизми можуть бути умовно поділені на вербальні, невербальні й паравербальні.

Серед провідних невербальних елементів, що впливають на сприйняття мовця як харизматичного, дослідники виокремлюють вираз обличчя, погляд, поставу, орієнтацію у просторі, відстань/фізичний контакт, жести, зовнішній вигляд (одяг, макіяж, аксесуари), гендерну приналежність і вік мовця [1].

Щодо паравербальних засобів, то науковці одностайно погоджуються щодо їхньої вагомості ролі в актуалізації харизми лідера. Деякі автори навіть зазначають, що просодичне оформлення повідомлення та якість голосу мовця є важливішими за його вербальне наповнення [4]. Зазначається, зокрема, що швидкий темп мовлення, правильна паузація,

чітка вимова й артикуляція, гучний голос, флуктуації тонального рівня й дистрибуція словесного наголосу є тими характеристиками мовлення, що у взаємодії з іншими вербальними й невербальними засобами підвищують вірогідність сприйняття мовця як харизматичного [1].

Водночас, незважаючи на нечисленні твердження про неважливість вербальної складової харизматичної комунікації, дослідження мовних засобів актуалізації харизматичного потенціалу мовця, на нашу думку, є важливим для створення найбільш цілісного розуміння механізму сприйняття лідера аудиторією як харизматичної особистості.

Серед найбільш загальних комунікативних прийомів, які харизматичні мовці використовують на вербальному рівні, ми можемо виокремити такі: метафори, аналогії, історії, риторичні питання, трипунктові списки, повтори, довші речення, часте вживання займенників першої особи множини та однини, багатоскладові слова, автобіографічні елементи, вираження ідеологічних цілей, великих надій та довіри до послідовників, привернення уваги до далекоглядної місії, звернення до колективної ідентичності, посилення на історичні події, схожість з послідовниками, минулий успіх [1].

Для нашої розвідки участі вербальних засобів у промовах харизматичних лідерів ми обрали промови британського політика, експрем'єр-міністра Бориса Джонсона. Згідно з підтвердженою популярною думкою, і британська, і українська аудиторія вважають його харизматичним лідером. Як зазначалося раніше, образ харизматичного лідера створюється через взаємодію і взаємовплив низки вербальних, невербальних і паравербальних засобів, особистісних характеристик мовця та умов комунікації. Джонсон є яскравою особистістю з індивідуальним впізнаваним стилем, а також є визнаним умілим оратором і майстром слова.

Матеріалом дослідження слугувала промова Бориса Джонсона від 24 серпня 2022 р., висловлена на спільній конференції з Президентом України Володимиром Зеленським. Серед найбільш уживаних британських політиком вербальних засобів харизматичної комунікації визначено такі:

1) метафори: “[...] *out of the ashes of your towns and cities [...] something beautiful is blooming, a flower that the whole world can see and admire [...]*.” [5]. Використання метафор допомагає політику встановити більш глибокий зв'язок зі слухачами та здійснити вплив не лише на їхню логічну сферу, але й на емоційну;

2) сторітелінг: “*When you rang me at 4 in the morning on that grim day in February and you told me the news that we had been dreading that Putin had been so insane as to invade a sovereign European country, I told you then that we were shoulder to shoulder with you and that is as true*

today as it was in that horrific moment. [...]" [5]. Джонсон використовує цей засіб, щоб встановити зв'язок з аудиторією, налаштування її на необхідний для подальшого сприйняття комунікативної метафори настроїв та для підкреслення спільності минулого;

3) аналогії/порівняння: *"And like one of those indomitable Ukrainian boxers for which this country is justly famous, you came off the ropes and you hit him with an upper-cut [...]"* [5]. Аналогії й порівняння використовують Джонсоном з тією самою метою, що й метафори – для формування зі слухачами спільного комунікативного поля та наступного здійснення сугестивного впливу;

4) повтори: *"And I salute the heroic dead, I salute the families of the bereaved and the injured, the emergency services who have been called time after time to the scenes of Putin's atrocities. I salute the bravery of the ordinary people of Ukraine who have just got on with their lives."* [5]. Цей засіб дозволяє мовцю підкреслити важливість думку, повернути до неї увагу слухачів та вплинути на те, щоб вона максимально закарбувалася у свідомості аудиторії;

5) з огляду на те, що в цій конкретній промові Борис Джонсон апелює до своїх співвітчизників, а також союзників України в Європі та США, він часто вживає займенник першої особи множини, що акцентує увагу на тому, що допомога Україні є спільною справою. Такий прийом також допомагає відзначити внесок кожного з союзників нашої країни, апелюючи до колективної ідентичності: *"And I have come from a United Kingdom where we are battling inflation [...]; [...] we in Britain have the strength [...]. And like every other European country we are [...]; I also want to applaud our friends around the world, in the EU, the Poles, the Baltic countries, the Dutch, the Czechs, the French, the Germans, the Italians [...]"*[5].;

6) політик звертається до українського народу та намагається встановити з аудиторією зв'язок за рахунок використання займенників першої і другої особи, а також лексем, які відображають єдність України та її союзників: *"Yes of course, it is about you and your right to live in peace and freedom [...], but it is also about [...] all of us who believe in the principles of freedom and democracy [...] we have an opportunity to join you in saying no to tyranny [...] and we will."* [5];

7) завершуючи промову, Джонсон виражає велику амбітну надію та довіру до своєї аудиторії у візії миру, який Україна вибере з підтримкою своїх партнерів, зокрема Британії: *"Ukraine will win, and Britain will be by your side."* [5].

Отже, у своїх промовах Борис Джонсон як визначний харизматичний політик використовує низку вербальних засобів, що у взаємодії з невербальними і паравербальними елементами,

актуалізованими в конкретних умовах комунікації, націлені на встановлення глибокого емоційного зв'язку мовця з аудиторією, створення у слухачів почуття спільності з лідером та максимальної впевненості в успіху візії, яку він представляє.

Література:

1. Бойченко М. К. Механізм сприйняття аудиторією харизматичних ознак публічної особистості. *Нова філологія* : збірник наукових праць. 2021. № 84. С. 20–31. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-84-3>
2. Бойченко М.К. Лінгвістичний статус міждисциплінарного поняття харизми. *Нова філологія*, 2022. № 85. С. 36–45. DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-85-5>
3. Antonakis J., Bastardo N., Jackuart P., Shamir B. Charisma An Ill-Defined and Ill-Measured Gift. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*. 2016. Vol. 3, № 1. P. 293–319.
4. Niebuhr O., Voße J., Brem, A. What makes a charismatic speaker? A computer-based acoustic-prosodic analysis of Steve Jobs tone of voice. *Computers in Human Behavior*. 2016. № 64. P. 366–382.
5. Prime Minister Boris Johnson's remarks at a joint press conference with President Volodymyr Zelenskyy in Kyiv. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-remarks-at-joint-press-conference-with-president-zelenskyy-in-kyiv-24-august-2022>

ІНІЦІАЦІЯ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ В РОМАНІ В. М. ГЮГО «ЗНЕДОЛЕНІ»

Славич Т. Я.

*старший викладач кафедри романських мов і зарубіжної літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Рошко М. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету іноземної філології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Гаврило І. В.

*старший викладач кафедри романських мов і зарубіжної літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Ініціація (від лат. *Initium*) – початок, початкова стадія чогось. В первіснообщинному ладі – певний обряд, пройшовши який неофіти ставали повноправними членами суспільства, дорослішали. В нашій розвідці ми намагатимемося показати як головний герой роману Віктора Марі Гюго «Знедолені», Жан Вальжан, пройшовши різні випробування та виклики долі, змінюється, перероджується, а, відтак, знаходить сенс існування та самого себе. Випробування на шляху героя загартовують його, змінюють його погляди, трансформують особистість та духовно перероджують. Ініціація передбачає певне переродження неофіта, певну символічну смерть людського я і народження оновленої особистості. На нашу думку, саме це і відбувається з головним героєм роману «Знедолені».

Мета тез. Ми робимо спробу розглянути мотив ініціації в романі В. Гюго «Знедолені», досліджуючи перипетії сюжету твору та розглядаючи їх крізь призму міфологічного та психологічного методів.

Завдання тез:

1. Висвітлити першопричину змін в душі героя.
2. Дослідити символічні «ритуальні переродження» героя.
3. Окреслити епізоди самопожертви героя в романі.

Джерела дослідження. В процесі нашого дослідження ми не могли пройти повз робіт Наливайка Д.С., Дзюби І.М., Постової Н.С., Льюїси М.В.

Об'єктом дослідження виступає роман В.М. Гюго «Знедолені». Предметом дослідження є аналіз сюжетних ліній пов'язаних з Жаном Вальжаном.

Актуальність нашої роботи полягає у оригінальному погляді на роман В.М. Гюго, результати дослідження можуть бути використані на уроках зарубіжної літератури та для подальших досліджень.

Роман починається з певного протистояння праведника Мірієля та каторжника Жана Вальжана. Благородні вчинки першого – стають причиною глибоких змін в душі останнього, котрий переосмислює своє життя, себе як особистість і повністю змінюється. Ця доленосна зустріч ніби стає причиною переродження головного героя, який змінює свою поведінку, намагається виправити свої вчинки, а, зрештою, й вчиться жертвувати собою заради інших.

Однак, не лише люди впливають на Жана Вальжана. Символічний спуск на дно, до пекла, потойбіччя відбувається з героєм два рази:

1. В розділі «Поміж соснових дощок», де героя поміщають в домовину, в якій він втрачає свідомість і, пізніше, прийшовши до тями, ніби воскресє вже іншим, наповненим сакральними знаннями та з новим статусом.

2. В розділі «Бруд, переможений силою душі», в якому Вальжан спускається до паризької каналізації, щоб врятувати Маріуса Понмерсі. Ці символічні кола пекла клоаки завершуються ще одним символічним актом – виплатою викупу злодію Тенардьє. Ця ініціація завершує процес становлення героя і наближує його образ до морального ідеалу В. Гюго. Він усвідомлює свої помилки, розуміє як і що слід змінити в собі, щоб розпочати достойне життя.

Вже будучи поважним мером, Жан Вальжан дізнається про затримання старого Шанматьє – простого підрізальника дерев, якого городяни прийняли за каторжника Вальжана і вирішує віддати своє життя в руки Бога. Він розуміє, що «може стати праведним перед обличчям Бога, тільки осоромивши себе в очах людей» [2]. Головний герой проходить через різні випробування на шляху до признання в залі суду, доводячи, що він вже не той, що колись, демонструючи нового себе, і, доводячи самому собі, в першу чергу, а потім вже й суспільству, що життя іншої людини важить для нього більше ніж своє власне.

Слід також відзначити епізод порятунку Маріуса на барикаді, який дає Вальжану розуміння того, що він має змогу покінчити з життям самотника-одинака і має шанс на життя сповнене любові та турботи про

когось. Фізичне випробування в «чреві Парижу» загартовує характер героя і надає йому впевненості в своїх силах. Морально ж він доходить висновку, що його життя наповнене сенсом та важливе, оскільки від нього залежить життя і щастя інших людей і він в змозі допомогти їм. Таким чином, ми бачимо, що герой, через низку подій та викликів змінюється, росте в духовному плані та перероджується.

На нашу думку, автор змальовує героя, на долю якого випало багато випробувань. Однак, якщо в минулому, він діяв неправильно, і таким чином занапашав свою душу, то після знайомства з єпископом – навчився відповідальності за свої вчинки як перед суспільством, так і перед близькими йому людьми. Саме його моральна вимогливість до себе допомогла герою змінитися та еволюціонувати морально.

Література:

1. Білецький О. Віктор Гюго (до п'ятдесятиріччя з дня смерті) // Білецький О. Зібрання праць : у 5 т. Т.3. Київ: Наукова думка, 1965. 398 с.
2. Гюго В. Знедолені. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=705> (дата звернення: 11.04.2023).
3. Гюго Віктор. Знедолені. Скорочений переклад з французької Віктора Шовкуна, вступна стаття Д. С. Наливайко. Харків : Фоліо, 2015. 793 с.
4. Наливайко Д.С. Віктор Гюго. Життя і творчість. Київ : Дніпро, 1976. 147 с.
5. Славич Т.Я., Гаврило І.В., Рошко М.М. Мотив ініціації в романі В.М.Гюго «Знедолені». *Міжнародна наукова конференція «Філологічні науки та перекладознавство: європейський потенціал» (3–4 листопада 2022 року. м. Ченстохова, Республіка Польща). “Baltija Publishing”*, 2022. С. 100–104. (електронну версію збірника тез конференції “Philological sciences and translation studies: European potential” розміщено за посиланням: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/280>)
6. Mario Vargas Llosa. The temptation of the Impossible: Victor Hugo and “Les Misérables”. Translated by John King. Princeton University Press, 2007. 196 p. URL: <https://bit.ly/3KRqfGo> (дата звернення: 11.04.2023).
7. Roche I. Character and meaning in the novels of Victor Hugo. *Purdue studies in Romance Literature*. Vol. 38. 2007. 242 p. URL: <https://bit.ly/3Uos01b> (дата звернення: 11.04.2023).
8. Victor Hugo on Things That Matter. Ed. by Marva A. Barnett. Yale University Press, 2010. 491 p. URL: <https://bit.ly/40ZrWr1> (дата звернення: 11.04.2023).

ПОЛІТИЧНИЙ АНЕКДОТ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ: ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Гамор М. А.

аспірантка кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Сміхова культура будь якої лінгвокультури формується на засадах адекватного сприйняття явищ та ситуацій реальної дійсності та зберігається у комічних текстах або текстах малої форми з наявним комічним пуантом. Політичний анекдот сучасної німецької мови є інформативно-насиченим комічним текстом, який виник у результаті виникнення або провокування реакції на політичну ситуацію або явища. За структурою комічний текст вважається комічним текстом малої форми або текстом малої форми з наявним пуантом, оскільки “сприймається неначебто одночасно, єдиним актом” [1, с. 331].

Політичний анекдот сучасної німецької мови використовують з метою цитування, пародіювання, маніпулювання (лінгвістичного маніпулювання), прогнозування реакцій на прецедентні феномени, активізації асоціацій на компоненти-стимули, збереження реалій тощо. Примітним є те, що для політичного анекдоту сучасної німецької мови характерним є наявність заголовку, який прогнозує асоціативну реакцію мовної особистості на інформативну складову політичного анекдоту.

У науковій парадигмі знань науковці зосереджують увагу на різних критеріях для класифікації заголовків. В. Бергенгрюн розмежовує критерії для заголовку з урахуванням граматичного та змістовного елементів планів змісту та вираження. Дослідник виокремлює такі заголовки: заголовок, який містить титул або вказує на його наявність (Titulaturtitel); заголовки з числівниками (Zahlentitel); заголовки зі складними словами (Wortzusammensetzungen); заголовки, які містять або вказують на інтригу або елемент несподіванки/ неочікуваності (Affärentitel); заголовки-речення (Satztitel); заголовки-скорочення (Schrumpftitel) [2].

Враховуючи змістовний елемент, П. Гутманн пропонує такі чотири критерії для класифікації заголовку: заголовок, який містить найменування речі або предмета; заголовок, у якому охоплено або вказано місце, час, ситуація тощо; заголовок, де зазначається персонаж, особа, постать тощо; заголовки, які містять порівняння, висвітлюють

проблему, вимагають домислювати ситуацію, провокують певні реакції або емоції тощо [3, с. 82].

За результатами нашого дослідження, поділяємо заголовки за такими критеріями: заголовок-ідіома або заголовок з елементами ідіоматичного виразу, заголовок, який містить культурний елемент; заголовок з полісемантичними елементами, заголовок-слово, заголовок з вказівкою на політичну особистість або на мовну особистість німецької лінгвокультури. Значна кількість політичних анекдотів представлена без заголовку.

Література:

1. A Glossary of Literary Terms / [ed. by M. H. Abrams, G. G. Harpham]. [9th ed.]. Boston : Wadsworth, Cengage Learning, 2009. 393 p.
2. Bergengruen W. Titulus. München : Nymphenburger Verlag, 1960. 248 s.
3. Gutmann P.O. Titel von Kurzgeschichten. In: Germanistische Studien. Band 2. Braunschweig : Waisenhaus, 1970. S. 89–97.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-21>

ІНІЦІАЛЬНІ ЗАПЕРЕЧНІ КОНСТРУКЦІЇ В ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Городілова Т. М.

*аспірантка, викладач кафедри германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

У пропонованій розвідці йдеться про становлення структури заперечного речення на тлі варіативності порядку слів у давньовірхньонімецькому періоді (IX–XI ст.). Досліджуваний матеріал, отриманий шляхом вилучення заперечних конструкцій з моделлю Neg V1 із корпусу аналізованих писемних пам'яток, дає змогу визначити зазначену модель як досить поширену. У текстах цього періоду засвідчено три базові моделі порядку слів у головних декларативних реченнях – з особовим дієсловом в ініціальній позиції (V1), у медіальній позиції (V2) та у кінцевій позиції (V3) [1], напр.:

(1) двн. **Was** *liuto filu in flize, in managemo agaleize* – ‘Viele Leute **gaben** sich große Mühe’ [Otfrid 21.1, 1];

(2) двн. *Ir **sendit** siin uuort endi chiuueihhit dhea* – ‘Er **sendet** sein Wort und macht da weich’ [Isidor 16];

(3) двн. *Ik gihorta dat seggen, dat sih urhettun ænon muohtin, **Hiltibrant enti Hadubrant** untar heriun tuem, sunufatarungo **iro saro rihtun*** – ‘Ich habe gehört, dass zwei Krieger, Hildebrand und Hadubrand, allein zwischen zwei Armeen zusammentrafen. Sohn und Vater **bereteten** ihre Rüstung **vor**’ [Hildebrandslied 1-4].

Одним з важливих чинників впливу на розміщення дієслова в ініціальній позиції є тип самого дієслова, на зразок дієслів руху, допоміжних і модальних дієслів тощо. Зокрема, використання моделі VI у текстах досліджуваного періоду прослідковується у заперечних реченнях, напр.:

(4) двн. *Ni **tharf** man thaz ouh redinon, thaz Kriachi in thes giuuidaron* – ‘One certainly **cannot** say that the Greeks are superior to them [Otfrid 21.1, 60];

(5) двн. *Ni **zirinne** herrin fona iudae* – ‘Der Fürst Juda **wird nicht sterben**’ [Isidor 648];

(6) двн. *Nist **iungiro** ubar meister* – ‘Der Schüler **ist nicht** höher als der Lehrer’ [Tatian 1787].

Значимо, що переважна кількість давньоверхньонімецьких писемних пам’яток належить до релігійного жанру, створених з дидактичною метою. Тому, на наш погляд, мотивація використання моделі Neg VI, окрім синтаксичних чинників, є прагматичною. Фронтальне розташування особового дієслова із заперечним клітиком обумовлене низкою функціональних причин, серед яких – дискурсивна функція. Власне, релігійна проза за своїм настановним характером розпочинає речення із фрази, яка відкриває нове повідомлення і логічно наголошує думку (англ. *speech opener*). Вважаємо, що ініціальні заперечні конструкції ілюструють взаємовплив граматики і дискурсу у процесі формування синтаксису німецької мови, вказуючи на емпатичний характер заперечення та його накопичувальний ефект, особливо у випадках з подвійним запереченням.

Незважаючи на те, що конструкції Neg VI широко представлені у давньоверхньонімецьких пам’ятках, все-таки вони функціонували на периферії системи, про що свідчить їх майже повне зникнення у середньоверхньонімецькому періоді (XI–XIV ст.). Однак, значна кількість ініціальних заперечних конструкцій у давній період розвитку німецької мови демонструє вибір на користь останніх, що пояснюємо прагматичними чинниками, обумовленими характером тогочасних текстів.

Література:

1. Behaghel O. Deutsche Syntax. Eine Geschichtliche Darstellung. Band IV. Wortstellung, Periodenbau. Carl Winter, 1932. 322 s.
2. Der althochdeutsche Isidor. Nach der Pariser Handschrift und den Monseer Fragmenten. Hans Eggers (Hrsg.). Tübingen : Niemeyer, 1964. 104 S.
3. Hildebrandslied. In *Althochdeutsche Literatur: eine Textauswahl mit Übertragungen*. Horst Dieter Schlosser (Hrsg.). Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1998. S. 60–63.
4. Otfrid von Weißenburg. Das Evangelienbuch. In *Althochdeutsche Literatur: eine Textauswahl mit Übertragungen*. Horst Dieter Schlosser (Hrsg.). Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1998. S. 86–99.
5. Tatian. Das Leben Christi. In *Althochdeutsche Literatur: Von der Benediktinerregel zum Ezzolied*. Hans Joachim Gernentz (Hrsg.). Berlin : Union Verlag, 1979. S. 58–67.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-22>

ТОПОС ДИТИНСТВА У ТВОРЧОСТІ В. ШЕКСПІРА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Гутарук Н. В.

*аспірантка кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Протягом останніх десятиліть спостерігається відчутна інтенсифікація використання поняття “топос” у контексті вивчення творчості Вільяма Шекспіра в рамках міждисциплінарних досліджень. Сучасні дослідники, зокрема А. Артеменко [1], К. Дарем [7], підтримують думку, що гнучкість та мінливість межі не дозволяють топосу передчасно руйнуватися, а, навпаки, сприяють оновленню сприйняття звичних речей.

Цікаво, що сам Арістотель, якому приписують авторство поняття “топос”, в трьох працях пропонує різні визначення цього терміну. Наприклад, у “Фізиці” він використовує його для опису місця або простору, де відбуваються природні явища. Арістотель розглядає топос як фізичний простір, де об’єкти рухаються та змінюються відповідно до

своїх природних законів [5]. У трактаті "Топіка" він розглядає топос як методологічний підхід до аргументації та пошуку істини. Арістотель вважає, що існує загальний запас загальних місць (топосів), які можуть бути застосовані до різних ситуацій для отримання аргументів та доказів. Топоси можуть бути універсальними (застосовними до будь-якої ситуації) або конкретними (застосовними до певних обставин) [3, с. 29]. У "Риториці" Арістотель представляє топос як риторичний засіб для переконання аудиторії. Він розглядає топос як загальні аргументи, що можуть бути використані для впливу на публіку. Топоси можуть бути використані для створення переконливих доказів та аргументів у мовленні [Цит. за 5, с. 214]. Присутність у Арістотеля трьох різних визначень свідчить про те, що топос був важливою складовою його мислення та досліджень. І після двадцяти п'яти століть це поняття залишається важливим інструментом аналітичного осягнення сутності речей, без якого важко уявити сучасні філософські та літературні студії.

Топос дитинства виявляє варіативність у різних культурах і соціальних контекстах, і його визначають історичні впливи. Він відображає сприйняття самої себе дитиною, її уявлення про навколишній світ і власне місце в ньому, а також те, якими вона бачить представників інших вікових груп, таких як молодь, дорослі та літні люди. Аналіз топосу дитинства допомагає нам зрозуміти, що дитинство є культурно сконструйованим явищем, а дитячий досвід є унікальним у кожному конкретному контексті.

Топос дитинства пов'язаний з культурним, соціальним та історичним простором, в якому діти народжуються, виховуються і зростають, і він визначає їхні досвіди, сприйняття оточуючого світу та взаємодію з ним. Саме цей простір, який ментально реконструюється на основі творів Шекспіра, може виступати самодостатнім об'єктом дослідження.

Топос дитинства у творах Вільяма Шекспіра охоплює різні аспекти, такі як цінності, норми, очікування та стереотипи, пов'язані з дитинством. Це можуть бути уявлення про те, якими діти повинні бути, як вони повинні себе вести і яку роль їм відведено в сім'ї та суспільстві. Топос дитинства також охоплює освітні підходи того часу, ігрові практики, взаємодію з ровесниками та дорослими, архітектуру та простір, призначений для дітей, а також інші аспекти, що впливають на дитячий досвід.

Дослідження топосу дитинства в літературній спадщині Вільяма Шекспіра має велике значення з кількох причин. По-перше, твори Шекспіра не тільки відображають ренесансні уявлення про процес зростання та формування особистості, але й у певній мірі руйнують

стереотипні уявлення, сформовані в попередні періоди. По-друге, в його текстах часто наголошується на ролі дитинства в сімейних взаєминах та вирішенні проблем спадщини або успадкування престолу. Таким чином, аналіз цього топосу дозволить реконструювати соціальні проблеми та уявлення про генеалогічні відносини, характерні для англійського Відродження.

Також варто зазначити, що для будь-якого біографа, згідно думкою Н. Висоцької, сонети становлять, можливо, найскладніше випробування, оскільки саме на їхній інтерпретації перевіряється загальна авторська концепція, яка визначає трактування не лише текстів, а й всіх обставин, пов'язаних з появою поезій, їх функціонуванням у світі та їх переходом через час [2, с. 31]. Те, як Вільям Шекспір розумів і представляв дитинство у своїх сонетах, є важливим орієнтиром для дослідників при відтворенні сприйняття дитини/дитинства у сонетах, а також у шекспірівському каноні загалом. Метафорична концептуалізація дитини в сонетах включає як онтологічний досвід самого Шекспіра як батька, так і творче переосмислення поетом сприйняття дитинства. Засади аналізу метафоричної репрезентації дитинства в сонетах Вільяма Шекспіра були розглянуті в одній із наших попередніх статей [7].

Література:

1. Артеменко А. П. Топологія ідентичності в мережевих структурах соціуму. Х. : Перша цифрова друкарня, 2013. 344 с.
2. Висоцька Н. Сонетарій як об'єкт інтерпретативної гри у сучасних англомовних біографіях В. Шекспіра. *Біблія і культура*. 2008. № 10. С. 31–38. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17700/05-Vysotska.pdf?sequence=1>
3. Навроцький В. "Топіка" Аристотеля і практичний поворот у сучасній логіці. *Філософська думка*. 2016. № 5. С. 27–32. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Philos_2016_5_6
4. Курціус Е. Р. Європейська література і латинське середньовіччя / переклав з нім. Анатолій Онишко. Львів : Літопис, 2007. 752 с.
5. Соціокультурні та теоретичні засади філософії постмодерну / В. В. Лях, О. М. Йосипенко, Я. В. Любимий, В. С. Пазенок, К. Ю. Райда, Л. А. Ситніченко. К. : Інститут філософії імені Г. Сковороди НАН України, 2017. 312 с.
6. Durham C.W. Jr. Foreword to: Vieweg, Theodor. *Topics and Law: a contribution to basic research in law*. Frankfurt am Mein ; Berlin ; Bern;New York ; Paris ; Wien : Lang, 1993. P. X–XXXV.

7. Torkut N. M., Gutaruk N. V. Metaphorical concept of child in Shakespeare's sonnets. URL: <http://surl.li/jcqb>. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-24>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-23>

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ В АНГЛОМОВНІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ МІНІМІЗОВАНІЙ ПРОЗІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ

Заваринська М. С.

*аспірант кафедри світової літератури
факультету іноземних мов*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Імплементація синергетики, науки про самоорганізацію складних систем, в русло гуманітарних наук, лінгвістики зокрема, обумовлено природою мови як відкритої динамічної системи [3, с. 36]. Узгодження частин системи (самоорганізація) є облігаторним атрибутом її еволюції [3, с. 17].

Художні тексти англomовної постмодерністської мінімізованої прози (АПМП) незмінно «еволюціонують» завдяки постійному оновленню інтерпретацій невизначених місць, – текстових точок біфуркації, спровокованому набутим емпіричним знанням адресатом тексту.

Редукована літературна форма АПМП концентрує в собі експериментування з мовними засобами на усіх рівнях структури художнього тексту. Літературний зміст АПМП володіє ознаками полістилістичності, – стилевою домінантою постмодерністської літератури яка трансформує авторський художній текст у поєднання різностильових елементів, що виявляється у незавершеності та непередбачуваності сюжету, посилення ролі читача, інтермедіальності та інтертекстуальності [1].

Поєднання специфічних мовних засобів-проявів невизначеності створює неповторний «ефект ошуканості» для кожного адресата тексту, що надає художньому тексту АПМП властивості емергентності.

Емергентність – результат виникнення між елементами системи так званих синергетичних зв'язків, які забезпечують збільшення загального

ефекту до більших обсягів, ніж сума ефектів окремо взятих незалежних елементів системи [2].

Формотворчі елементи системи – «атрактор» (притягувати) та «репелер» (відштовхувати, обмежувати) надають їй динамічності та передують точці біфуркації. У контексті АПМП, задля створення відчуття невизначеності трактування, атракторами можуть слугувати нетипові лексичні комбінації (НЛК) [6], а репелером в загальному – редукована літературна форма. Тобто, автор як мовна особистість, частина самоорганізованої комунікації зі своєю мовною поведінкою власноруч створює атрактори та репелери [3, с. 101].

Декодування невизначеності в художніх текстах АПМП передбачає з'ясування кореляції інтерпретацій невизначених місць тексту з двох позицій – авторської та читацької.

Точка біфуркації, як найменш стабільна точка системи [3, с. 14] може відкривати нові конотації в тексті як під час читання кожним новим читачем, так і повторно одним й тим самим. Тоді як авторська інтенція розглядається як «подвійно закодована» [4, с. 226], з огляду на апелювання водночас до читацької більшості та більш вибагливої аудиторії, з елементами пародійності. Така різноспрямованість постмодерністського тексту, оформлена стилістично, формує «пізнавальний сумнів», співголосне поняття з невизначеністю [4].

Відтак, «подвійний механізм» можливих інтерпретацій характеризує художній текст АПМП як відкриту, нелінійну, емергентну, саморегульовану систему, завдяки здатності змінювати своє значення, як словоцентрично, так і текстоцентрично [5, с. 69].

Література:

1. Піхтовнікова Л. С. Лінгвосинергетика : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л. С. Піхтовнікова, Т. І. Домброван, С. М. Єнікеева, О. О. Семенець ; за загальною редакцією проф. Л. С. Піхтовнікової. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 288 с. 3.
2. Бабелюк О. А. Способи постмодерністського текстотворення крізь призму полістилістики. *Одеський лінгвістичний вісник* : зб. наук. праць / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2013. 5-16. 1.
3. Геселева Н. В., Заріцька Н. М. Емерджентні властивості системи. *Бізнесінформ*. 2013. № 7. 2.
4. Haken H. Information and Self-organization: A Macroscopic Approach to Complex Systems. 2nd enlarged ed. (Springer Series in Synergetics). Berlin : Springer-Verlag, 2000. 226 p. 5.

5. D'haen T. Postmodernism in American fiction and art. Published online: 1 January, 1986. DOI logo <https://doi.org/10.1075/upal.21.11dha4>

6. Zavarynska, M., & Babelyuk, O. (2022). Unusually Combined Lexemes as Means of Creating Uncertainty in English Postmodern Short-Short Stories. *Postmodern Openings*, 13(4), 00-00. <https://doi.org/10.18662/po/13.4/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-24>

THE ROLE OF METAPHORIZATION IN BUSINESS CORRESPONDENCE: A COMPARATIVE ANALYSIS

Ishchuk A. A.

PhD (Philosophy),

Associate Professor at the Department of English Philology

Dragomanov Ukrainian State University

Kyiv, Ukraine

Ishchuk O. M.

Associate Professor at the Department of General Studies

Ukrainian-American Concordia University

Kyiv, Ukraine

Business correspondence plays a crucial role in formal written communication within and between corporations. This article explores the use of metaphorization in different forms of business correspondence, such as official letters, resumes, letters of recommendation, invitations, and complaints. The aim is to analyze the extent to which metaphors are employed in each form and their impact on conveying messages effectively.

The analysis is based on a comparative examination of samples of business correspondence. The focus is on identifying instances of metaphorization and analyzing their use within each form. The criteria for evaluating metaphorical language include relevance, coherence, and adherence to stylistic and textual standards.

The study of business correspondence reveals that while metaphorization is minimized in documents such as reports and contractual agreements, it finds its place in other forms of correspondence where the personal factor is more permissible. Metaphors can add expressive coloring and enhance the

overall impact of the message, but their usage must be appropriate and aligned with the stylistic and textual standards of each form [2; 4].

In official letters, the recipient expects the essence to be well conveyed, and metaphors are sparingly used. For example, metonymies are employed to establish a contextual understanding, such as referring to a manufacturer and its invention (“*Dodge is an all-American manufacturer*”/ “*The buyer was noticeably satisfied with the Dodge*”) or to an event and its location (“*Our meeting in New York appeared to be productive*” / “*New York appeared to be productive*”).

In resumes, metaphorization is limited due to the format’s emphasis on academic credentials and a brief description of oneself. However, when attached as a motivation or cover letter, a wider range of language is allowed. For instance, a candidate may use metaphors to highlight their skills and potential contribution, such as “*Just as a compass guides explorers on their journey, I am committed to guiding your brand towards increased visibility, market expansion, and lasting impact.*”

Letters of recommendation utilize metaphors as a persuasive mechanism to present an employee’s merits and convince the management of their suitability for a specific position. For example, a letter may state, “*She can bring the skills and experience you’re looking for in a candidate, and she can quickly become an asset and help your company grow.*” [1].

Invitations, though solemn, employ metaphors strategically to “propagandize” the event and persuade distinguished guests to attend. Metaphorical language enhances the persuasive power of the invitation, such as “*I hope that you are surely going to come on that day and make the event a success with your presence*” [3].

In letters of complaint, metaphors can be utilized to convey the client’s negative experience with the entrepreneur. However, a more direct approach is preferred, with dissatisfaction justified and undisguised. Metaphors may still be employed to draw attention to the issues at hand, such as “*I am most annoyed that I wasted a morning (and half a day’s vacation) waiting for Mr. Madman to show up.*” [5].

The study of business correspondence demonstrates that metaphorization is predominantly minimized in formal documents, prioritizing clarity and factual information. However, in certain forms of correspondence, such as resumes with cover letters and business blogs, metaphors find a place to enhance the impact of the message. Understanding the appropriate use of metaphors in different types of business correspondence can help improve communication effectiveness and better convey messages to the intended recipients.

Further research in this area can explore the specific types of metaphors employed in different forms of business correspondence, their reception by

the recipients, and their overall effectiveness in achieving desired communication outcomes.

Overall, the analysis highlights the importance of adapting language and stylistic choices to suit the specific context and purpose of each form of business correspondence, ensuring that messages are effectively conveyed to the intended audience.

References:

1. Keiling, H. (2023a). Business Letter Format (With Template and Example). URL: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/business-letter-format-and-example>
2. Keiling H. (2023b). 4 Types of Communication and How To Improve Them. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/types-of-communication>
3. Letter Writing. (2019). Letters of Invitation – Business. URL: <https://www.letters.org/invitation-letter/letter-of-invitation-business.html>
4. Rahma, A. & Chelsea, J. & Agustina, I. W. (2022). The Seven Standards of Textuality in News Texts: A Discourse Analysis. *STAIRS: English Language Education Journal*, 3(2), 123–138. URL: <https://journal.unj.ac.id/unj/index.php/stairs/article/view/34008>
5. Scribendi. How to Write a Complaint Letter / Academy. URL: [scribendi.com/academy/articles/example_complaint_letter.en.html](https://www.scribendi.com/academy/articles/example_complaint_letter.en.html)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-25>

ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Кобиляцька Г. С.

*викладач кафедри германської філології
факультету романо-германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

За підрахунками лексикографів, в українській мові близько 9% слів є спільними з французькою мовою. Часто запозичення з французької мови потрапляли в українську різними шляхами: через мову-посередник (польську тощо), напряму через літературу, мистецтво, безпосередні контакти. Слова франкомовного походження мають

широку сферу вживання. Вони використовуються у побуті, описують різні сфери життя [1].

Об'єкт дослідження – французькі запозичення та їх лексико-семантичні групи, **предмет дослідження** – лексичні, граматичні, фонетичні та морфологічні особливості французьких запозичень. Тема французьких запозичень є **актуальною**, адже французька мова – друга у світі за популярністю вивчення як іноземної. Слова франкомовного походження мають широку сферу вживання.

Запозичення українською мовою лексики французького походження розпочалося ще з XI століття. На початковому етапі цей процес відбувався шляхом усної та письмової передачі таких слів [2, с. 10].

За Ю. Ю. Авер'яною, існують такі види іншомовних запозичень з французької мови: **екзотизми** – слова французького походження, які називають предмети та явища чужої культури (laumoniere, office de tourisme тощо); **прямі запозичення** – еквівалент французького слова в мові засвоєння (béret – берет); **«мовна гра»** – коли одиниці різних мов використовуються для досягнення певного ефекту; **професійні терміни** – поняття з міжнародної термінології представників однієї професії (haute couture, prêt-à-porter); **номінативні поняття** – слова, які не мають однослівного еквівалента в мові засвоєння (après-ski або pied à terre); **експресивно забарвлені слова** – які несуть емоційне, образне сприйняття слова (la femme fatal) [2, с. 21–22].

Для слів французького походження характерні такі основні фонетико-морфологічні риси:

1) звукосполучення уа: аксесуар, будуар, буржуазія, вуаль, експлуатація, тротуар;

2) пом'якшення губних і шиплячих перед -уі: бюро, бюст, рестибюль, гравюра, жюрі, капюшон, фіюзеляж;

3) звукосполучення ам, ан перед приголосними: аванс, ампула, асамблея, конферансьє, пансіон, пікантний;

4) суфікси -аж, -ант, -анс, -ер, -он: ажіотаж, арбітраж, екіпаж, фураж, шантаж, десант, інтендант, лейтенант; баланс, преферанс, реверанс; костюмер, режисер, сапер, шофер; батальйон, бульйон, компаньйон;

5) невідмінювані форми іменників з кінцевими наголошеними голосними [e], [i], [o]: ательє, драже, кафе, пенсне, турне, драпрі, жабо [2, с. 12–13].

Крім того, запозичені слова з французької мови зберігають наголос на кінцевому складі: гарнізон, плісе, трикотаж, тротуар.

У разі зміни закінчення або суфікса наголос не переходить на ці морфеми, напр., артилерія, ескадра, авангардний.

У свою чергу до словникового складу французької мови з XVII ст. починають проникати українізми, напр.: ataman, bandoura, borsch, boulava, haidamak, houra, cosaque, bandouriste, kourène, porog, slobode, staroste, sotnia, oukase, khoutor, starchine та ін. [2, с. 12–13].

Франція започаткувала багато фінансово-економічних термінів, якими ми користуємося досі (бюджет, демонетизація, експортер, індосамент, поліс, рента, фінанси тощо). Перші дві школи економічної науки зародилися у Франції і до 30-х років XIX століття економічна наука була представлена переважно французькими вченими (школа меркантилістів та фізіократів). Військова та технічна термінологія засвоювалися саме з французької мови, оскільки багато явищ цих сфер на початках з'явилися саме у Франції [2, с. 48–49].

Говорячи про французьку мову, впершу чергу треба сказати, що слово *peuple* походить від фр. *peuple*. До інших слів французького запозичення відносяться: *boulevard*, *restaurant*, *revolution*, *bourgeois*. Майже всі титули, крім *king*, *queen*, *earl*, *lord* і *lady* нормано-французького походження: *peer*, *prince*, *count*, *duke* і звернення *sir* і *madam*. Французькими словами називалися і професії ремісників, наприклад: *tailor*, *butcher*, *painter*, *carpenter* [3].

Багато французьких запозичень було змінено і уподібно відповідними латинськими словами: *dette* – *debt*; *describe* стало *describe*, *doute* – *doubt*.

Велику групу слабо ассимільованих запозичень складають так звані *пізні французькі запозичення* – французькі слова, що потрапили в англійську мову після революції 1640–1660 рр. в епоху реставрації Стюартів. Слова, головним чином, були пов'язані з побутом аристократії: *restaurant*, *ballet*, *rendez-vous*, *banquet*, а також *police*, *regime* та інші [3].

Більш того, можна зробити класифікацію запозичень за напрямком:

- слова, що означають предмети і явища повсякденного життя: *visage*, *chef*, *chance*, *detail*;
- слова, що означають тканини і одяг: *blouse*, *velour*, *cavat*, *costume*, *jacket*;
- слова, які характеризують життя світського суспільства: *chateau*, *vogue*, *elite*, *entourage*, *dejeuner*, *favourite*, *princess*, *picnic*, *debut*.
- слова, що характеризують продукти харчування і слова, що відносяться до кулінарії: *pâte*, *marmalade*, *champagne*, *soufflé*, *ragout*, *cuisine*, *omelette*, *soup*;
- слова, що означають юридичні терміни: *court*, *attorney*, *judge*, *protect*, *demand*, *punish*.

Також в англійській мові є багато запозичених морфем з французької: -tion (information), -ant (important), -ent (absent), -ance (arrogance), -ence (consequence), -ment (development) [3].

Багатьом запозиченням відповідають українські слова: шампінйон – печериця, блондинка – білявка, мулатка – смаглявка, дебошир – забіяка, монстр – потвора, аплодисменти – оплески, журнал – часопис, паспарт – рамка для фото, презент – подарунок, мемуари – спогади, модерний – сучасний [4].

Французька мова загалом є офіційною у 29 країнах. Вона є також однією з шести офіційних мов ООН. Французька мова – друга у світі за популярністю вивчення її як іноземної. До речі, за оцінками дослідників в сучасній французькій мові близько 55 слів слов'янського походження.

Запозичення французьких слів відбувається системно, тобто вони представлені не поодинокими словами, а лексико-семантичними групами, у межах яких вони взаємодіють з питомою українською лексикою [4].

У французькій мові фіксуємо найбільше запозичень з англійської мови.

Серед 5% запозичень з іноземних мов 2,5% припадає на *англо-американські запозичення*. Здебільшого запозичують англійські іменники (un steak, des ships, un fast-food, un caddy). Часто французька мова запозичує слово, яке є близьким за фонетичною структурою, проте надає цьому терміну нового значення. Французьке réaliser виникло на основі англіцизму to realize. Це – смислові запозичення. Часто написання запозичень залишається незмінним відповідно до англійського варіанта. Проте трапляється, що запозичення під впливом фонетичних змін, які притаманні французькій мові, зазнали певних змін. Наприклад, англіцизм beefsteak призвів до орфографічних змін: bifteck чи bifteque; affecter – affacturage. Отже, специфіка англійських запозичень полягає в тому, що вони настільки асимілювалися французькою мовою, що самі слугують словотворчими основами [5, с. 298–299].

До слів-гібридів з англійської мови, про які вже йшлося, можна зачислити також поєднання коренів англіцизмів та французьких слів, відоме у французькій мові як явище **le franglais** – поєднання французьких та англійських коренів слів в одному слові. Таке поєднання зайвий раз підтверджує схильність французів до вживання англійських термінів. Це явище простежується в економічній, політичній, фінансовій сферах. Таких слів доволі багато і в розмовній мові. Одним зі словотвірних елементів у французькій мові

є англійський суфікс – **ing-**, поширений у французькій фаховій мові [5, с. 300].

Безперечним чинником впливу на класичну французьку мову є *канадська французька мова*, яку вважають північно-західним діалектом французької мови. Цей діалект французької мови, в свою чергу, зазнає безпосереднього впливу американської англійської мови, оскільки Канада є найближчим сусідом США. Наприклад, американізм *-star-*, який вживають у первинному значенні – зірка шоу-бізнесу, в результаті асиміляції зумовив виникнення нового терміна у канадській французькій мові: *starlette* – актриса, яка сходить на сходинку слави. Проте не слід забувати і про французький варіант *étoile* – зірка (вживають до осіб, які продовжують блискучу кар'єру). Зазначимо, що суфікс *-ette-*, притаманний для канадського діалекту французької мови, також поширений у сучасній французькій мові [5, с. 301].

Не слід забувати, що іноземні запозичення, окрім позитивного чинника, несуть і певний негативний вплив, коли обмежуються можливості словотвору, нехтують власними словниковими елементами.

Отже, французькі лінгвісти намагаються призупинити так звану інвазію англіцизмів у французькій мові, хоча це не завжди вдається. Вже не один рік у цьому напрямі працює Французька академія, уклавши цілий перелік англо-американських запозичень, які необхідно, на їхню думку, замінити на французькі [5, с. 301].

Література:

1. Лексичні запозичення з французької мови. URL: <https://mpfrench.online/blog/lexicfrenchinukrainianandotherlanguages/> (дата звернення 15.07.2023)
2. Потаніна А. Запозичення з французької мови і переклади з французької літератури в контексті лінгвокультурного підходу до вивчення української мови в ЗЗСО. Кваліфікаційна робота. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021, 183 с.
3. Микитюк А. Французькі запозичення в англійській мові. URL: https://dut.edu.ua/ua/news-1-525-9002-francuzki-zapozichennya-v-angliyskiy-movi_kafedra-inozemnih-mov (дата звернення 16.07.2023)
4. Шашкевич І., Лоїк Анумедем. Лексичні запозичення з французької мови у різних сферах використання. Вінницький національний технічний університет. 3 с.

5. Рабош Г. Запозичення з різних мов у французькій мові. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2011. Випуск 28. С. 294–300.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-26>

ВДОБРАЖЕННЯ ФРЕЙМУ «ПОБУТ» У ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ С. ЦВЕЙГА)

Козак С. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Протягом останніх років зростає кількість досліджень, в основі яких лежить когнітивний підхід до вивчення мовних явищ. Одним із базових методів дослідження механізмів взаємодії вербальних та когнітивних структур є фреймовий аналіз.

Питанням фреймів присвячено праці чимало дослідників, зокрема, М. Мінського [3], Ч. Філлмора [1], Д. Метцінга [2] та інших. Однак чимало питань, пов'язаних із дослідженням цього феномену, насаперед у художньому дискурсі, залишаються відкритими.

Матеріалом цього дослідження слугували твори австрійського письменника Стефана Цвейга. Вибір фактологічного матеріалу зумовлений тим, що детальний опис побуту персонажів твору створюють підґрунтя для різнобічного дослідження актуалізації фрейму «Побут» у художньому дискурсі.

Побут, чи повсякдення, – складне, багатопланове явище. На нашу думку, в побуті можна вирізнити кілька важливих сфер (зі значною мірою умовності меж між ними): трудову (Arbeit-Sphäre): праця, навчання; дозвільну (Freizeit-Sphäre): читання, театр, цирк, кіно, музеї, концерти, виставки, спорт, ігри, розваги, свята, урочистості, мандрівки; забезпечувальну (Versorgung-Sphäre): харчування, лікування, торгівля, транспорт, одяг; приватну (Privatsphäre): сім'я, родина, кохання, шлюб, діти, дім; комунікативно-громадську (Kommunikation-Sphäre): товариство, дружба, об'єднання.

У процесі аналізу творів австрійського письменника С. Цвейга «Der Amokläufer», «Brennendes Geheimnis», «Verwirrung der Gefühle» нами були виділені термінальні елементи, за допомогою яких відбувається

актуалізація фрейму «Побут»: *alltägliches Leben, alltägliche Tätigkeit, Alltagskleid, Alltagsessen, Alltagsleben, Alltagsorgen, Alltagsgeschäfte, Alltagsinteressen, Alltagsdinge, schlechte Gewohnheit, gewohnheitsmäßig, auf gewohnte Weise, aus Gewohnheit, zur Gewohnheit werden, die Macht der Gewohnheit, ein Sklave der Gewohnheit, Gewohnheitstier, die Gewohnheit wird zur zweiten Natur, Alltagstrott, Alltagsgeschichte.*

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що фрейм «Побут» може актуалізуватися через фреймові структури, які описують, зокрема, внутрішній стан героїв. Так, у новелі «*Brennendes Geheimnis*» повсякденне життя підклітка Едгара, який несподівано для себе відкрив завісу непривабливого, позбавленого моральності життя дорослих – його батьків і знайомих – сповнене глибоких переживань. Хлопець, перебуваючи з матір'ю на курорті, стає свідком її роману із залицяльником, постійно шукаючим романтичних пригод бароном: *Bisher hatte er, einsam erzogen und oft kränklich, wenig Freunde gehabt. Für all sein Zärtlichkeitsbedürfnis war niemand dagewesen als die Eltern, die sich wenig um ihn kümmerten, und die Dienstboten* [4].

Експлікаторами актуалізації фрейму «Побут» у наведеній фреймовій структурі є термінальні елементи *einsam erzogen* (виховувався один), *oft kränklich* (часто хворів), *wenig Freunde gehabt* (мав мало друзів), *wenig um ihn kümmerten* (про нього мало піклувалися), *Zärtlichkeitsbedürfnis* (потреба в ніжності), *niemand dagewesen* (нікого поруч), що описують відчуття внутрішньої ізольованості дитини, яке стає центральним фактором, що формує побут цього персонажа. Як бачимо, повсякденне життя героя твору зводиться, здебільшого, до його рефлексії та страху самотності, що виражається проявом ненависті по відношенню до дорослих за їхні таємні дії: *Auch er hatte jetzt sein Geheimnis. Es hieß Haß, grenzenloser Haß gegen beide* [4].

У романі «*Verwirrung der Gefühle*» також наявні термінальні елементи фрейму «Побут», які здебільшого описують побут студента, переважну частину якого складає сліпе служіння професору як своєму наставнику. Підтвердженням цьому є, зокрема, така фреймова структура: *Dieser aufgetane, durchaus expansiv verlangte Mann hatte keinerlei Freund, seine Schüler allein waren ihm Umgang und Trost* [6]. Актуалізаторами фрейму «Побут» у творі слугують термінальні елементи *sein vollkommenes Alleinsein* (його цілковита самотність); *hatte keinerlei Freund* (не мав жодного друга); *band keine Beziehung* (ні з ким не зав'язував відносин); *Gesellschaften besuchte niemals* (ніколи не відвідував жодних товариств); *grub stumm in sich ein* (був повністю занурений у собі); *sprach ganz selten* (дуже рідко коли розмовляв), які представляють побут, надаючи при цьому емотивних відтінків зображуванім подіям у житті героїв.

Новела «Der Amokläufer» також містить термінальні елементи, за допомогою яких відбувається актуалізація фрейму «Побут». Розлучення з батьківщиною, відірваність від рідних місць, ностальгія можуть стати причиною стану самотності, що в підсумку визначає побут зображуваних героїв. Це добре видно з наступної фреймової структури: *Man weiß, drüben ist man vergessen, fremd, eine Muschel in diesem Meer, auf die jeder tritt. So bleibt man und versumpft und verkommt in diesen heißen, nassen Wäldern* [5]. Неозначено-особовий займенник *man*, що демонструє деперсоналізацію героя на чужині, а також термінальні елементи, виражені лексичними одиницями опису негативного сприйняття власного життя в нових обставинах – *vergessen* (покинутий), *fremd* (самотній), *eine Muschel in diesem Meer, auf die jeder tritt* (мушля в морі, на яку будь-хто може наступити), *versumpft und verkommt* (грузне й гине) – яскраво описують побут людини, яка потрапила в чуже середовище і страждає від відчуття нереалізованої мрії, що обертається нудною рутинною.

Отже, на основі проведеного аналізу було встановлено, що актуалізація фрейму «Побут» у художньому дискурсі відбувається завдяки наявності в творах фреймових структур із термінальними елементами, які описують повсякденне життя героїв крізь призму їхнього суб'єктивного сприйняття довколишнього світу та власного існування.

Література:

1. Fillmore Ch., Zambolli. Ed. A. Scenes-and-frames Semantics. Linguistic Structure Processing. Amsterdam, 1977b. P. 55 – 82.
2. Metzger D. Frame Representations and Lexical Semantics. *Words, Worlds, and Contexts*. Berlin, 1981. P. 320–342.
3. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. *Mind Design*. Cambridge, 1981. P. 95–128.
4. Zweig S. Brennendes Geheimnis. URL: <https://www.gutenberg.org/files/24173/24173-h/24173-h.htm>
5. Zweig S. Der Amokläufer. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/zweig/amok/chap001.html>
6. Zweig S. Verwirrung der Gefühle. URL: <https://web.archive.org/web/20160718193034/https://gutenberg.spiegel.de/buch/neun-novellen-und-erzahlungen-8338/3>

АРХІТЕКТОНІКА ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ

Пікалова А. О.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної філології

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Тексти літературних казок репрезентують особливий, унікальний жанр, що творився під впливом багатовікової взаємодії двох форм художньої комунікації – фольклору і художньої літератури. Фольклорна казка є одним із древніх жанрів літератури, тоді як літературна казка постає прямою її спадкоємицею. На відміну від фольклорної казки, жанр літературної казки являється авторським жанром і існує у письмовому вигляді. Літературні казки, що створені спеціально для дітей, сприяють розширенню світогляду маленьких читачів / слухачів, поживленню інтересу до пізнання навколишнього світу, розвитку уяви і творчості. Однієї з характерних рис казки є її виховна функція, її роль у формуванні особистості і світогляду людини. Сюжети з перетвореннями, подорожами, пригодами і щасливою кінцівкою, інформаційний вміст, аутентичність, концентрація мовних засобів, емоційний вплив на читача / слухача засвідчують значущість дитячих казок.

Джулія Дональдсон (Julia Donaldson) – одна з відомих сучасних авторів, чий творчий доробок присвячений дітям. Творча спадщина цієї талановитої письменниці налічує велику кількість творів для дітей, зокрема римовані дитячі казки. Дж. Дональдсон створила понад тридцять дитячих казок, більшість з яких написані у римованій формі. Нагальною виявляється потреба у висвітленні особливостей архітектоніки римованих казок авторки, що присвячені дитячій читацькій / слухачькій аудиторії.

Основи розуміння терміну «архітектоніка» були започатковані ще у 1781 році Іммануїлом Кантом у його праці «Критика чистого розуму» [6, с. 655], де автор використав цей термін як метафору, виокремлюючи технічну (“technical unity”) і архітектурну (“architectonic unity”) єдність, зазначаючи при цьому, що єдність, досягнута без архітектоніки, лише технічно відповідаючи вимогам форми, є більш обмеженою. У такому розумінні це поняття почало з’являтися в англійській мові для опису художніх елементів відповідно до єдиного цілого. Термін

«архітектоніка» задовольняє потреби дослідників зрозуміти зв'язок між частинами та цілим [7]. Для чіткого розуміння необхідне знання «окремих частин, частин інформації, чіткого їх відношення однієї до одної та до всього тексту» [5]. Загалом науковці схильні розрізняти поняття «архітектоніка» і «композиція» відповідно зовнішня і внутрішня структури тексту [3, с. 22]. Архітектоніка постає як зовнішня побудова літературного твору як одного цілого, взаємозв'язок та співвідношення основних його складових частин та елементів. Тоді як композиція – це є структура тексту, що обумовлена змістом і жанром [1, с. 37]. Дотримуємось точки зору, що композиційна структура, сюжетна лінія, система персонажів, кореляція назви, хронотоп казки, характерні літературні прийоми та мовностилістичні особливості й становлять *архітектоніку* казки [2, с. 74].

На підтвердження висунутої позиції пропонуємо аналіз казки Дж. Дональдсон *“The Snail and the Whale”* (2003) [4]. Для виявлення особливостей архітектоніки дитячих віршованих казок письменниці, були виокремлені наступні характерні ознаки: вид казки, схема римування, сюжет і композиція, система персонажів, хронотоп, кореляція назви, тривимірність або інше, що схарактеризовує казку, мовностилістичні особливості.

Назва поетичного твору. Для якого віку призначена. Ілюстратор. Казка *“The Snail and the Whale”* (2003), створена для дітей віком від трьох до шести років, з ілюстраціями Акселя Шеффлера (Axel Scheffler).

Характерні особливості:

Вид казки. Як і більша частина казок Дж. Дональдсон, пропонується казка – анімаційна. Однак казка *“The Snail and the Whale”* – фрагментарна казка на відміну від основної частини казок письменниці, що є лапідарними казками.

Схема римування. Як і в основній частині віршованих казок Дж. Дональдсон, у казці зреалізовується парна (суміжна) схема римування (AABBCC і т.п.).

Сюжет і композиція. Односюжетна казка, події якої розгортається у водному просторі – топосі моря (*the sea*), що для равлика *deep, wild і free*, і що охоплює багато локусів: *rock, dock, ship, high tide, coral caves, towering iceberg, shore, enormous waves, tidy, bay*. Крихітний морський равлик (*a tiny sea snail*) у зграї інших равликів, що міцно трималися на чорній скелі, хотів побачити світ. У поетичний текст вводиться топос світу (*the world*), який також як і море в уявленнях равлика *wild*. Равлик вигадав спосіб як побачити світ. Написавши своїм слідом на скелі надпис, щоб його підвезли: *“Ride wanted around the world”*. Кит (*immensely long, gray-blue, BIG humpback whale*) заспівав чудову пісню

про світ і запросив поплавати з ним: “*Come sail with me*”. Так, равлик на хвості у кита (*The tiny snail/ On the tail of the whale.*) подорожував по морю і побачив світ. Також равлик побачив підводний світ, де є *caves, colourful fish, sharks*. Одного разу кит заблукав (“*But then came the day/ the whale lost his way...*”). Засмучений звуком катерів (*These are the speedboats, running a race,/ zigging and zooming all over the place,/ Upsetting the whale with their earsplitting roar, Making him swim too close to the shore.*), змушений був підпливати близько до берега. Був відлив і кита винесло на берег в залив. Він не міг рухатися, тому равлик вирішив спасти його (“*I mustn't fail,*”). Поруч була школа, де у дітей почався урок, і вчитель казав їм сидіти тихо і не розмовляти. Зреалізується інший топос школа (*the school*), що містить локус дошка (*the board as black as soot*). Діти закричали “*A snail! A snail!*”, а равлик тим часом залишав срібний слід на дошці. Що говорив: “*SAVE THE WHALE*”. Діти побігли зі школи, приїхали пожежники поливали зі шлангів і обприскували кита щоб йому було прохолодно (*Fetching the firemen, digging the pool,/ Squirting and spraying to keep the whale cool.*”), а коли відлив прийшов у залив, кит був врятований. А мешканці села (*the villagers*) закричали “*HOORAY!*”. Головні персонажі повернулися до скелі, де були інші равлики і розповіли їх чудову казку: “*And the whale and the snail/ Told their wonderful tale/ Of shimmering ice and coral caves,/ And shooting stars and enormous waves,/ And of how the snail, so small and frail,/ With her looping, curling, silvering trail,/ saved the life of the humpback whale.*” Тоді всі равлики заповзли на хвіст до кита і попливли, співаючи пісню.

Композиційна схема охоплює «зачин → зав’язка → розвиток сюжету → кульмінація → розв’язка → щаслива кінцівка», де початок: “*This is the tale of a tiny snail / And a great big, gray-blue humpback whale.*” і кінцівка: “*And they sang to the sea as they all set sail/ On the tail of the gray-blue humpback whale.*”.

Система персонажів. Типова для анімалістичної казки: *the tiny sea snail, the humpback whale*. А також інші персонажі (*the other snails in the flock, the children, the firemen, the villagers*) як узагальнений образ, окрім вчительки (*the teacher*).

Хрономон. У невизначений час події відбувалися на морі. Але події кожного разу репрезентуються різні погодні явища, що свідчить проплинність часу. До того ж є вказівки на те, що одного дня кит заблукав. Топос світу (*the world*) охоплює багато локусів: *far-off lands, fiery mountains, golden sands, shimmering ice*. Виокремлюється також топос неба (*vast, high, sunny, blue, warm sky*), що репрезентується за допомогою кількох локусів (лексичні одиниці на позначення природних явищ – *thunderstorm, zigzag, flashing, frightening lightning, shooting,*

bright stars, starlit). Топос світу (*world*) об'єднує у собі топоси неба, моря і землі (*the sky, the sea, the land*), наприклад: “*And she gazed at the sky, the sea, the land/ The waves and the caves and the golden sand./ She gazed and gazed, amazed by it all,/ And she said to the whale, “I feel so small.”*”.

Кореляція назви. Назва корелює з такими назвами ссавця і молюска, як кит і равлик, що являються головними персонажами казки.

Тривимірність або інше, що схарактеризовує казку. Повтори, градація, тривимірність, елементи надприродного (равлик залишає надписи).

Мовностилістичні особливості. Звуконаслідування, іменники із значенням предметності, соматизми, зооніми, лексичні одиниці на позначення просторових понять, дієслова на позначення рухової діяльності, окличні і питальні конструкції, пряма мова, повтори, гра з формою тексту (шрифтування і площинне варіювання поетичного тексту).

Аналіз архітектоніки віршованих казок Дж. Дональдсон дозволив виявити типові особливості. Зокрема вік дітей, для яких призначені казки, варіюється від трьох до семи років. Ілюстратором основної частини книжок авторки є А. Шеффлер. Більша частина казок – анімалістичні та лапідарні. Найбільш типовою виявляється парна (суміжна) система римування. Щодо сюжету і композиції, то у більшості випадків це односюжетні казки з композиційною схемою «зачин → зав'язка → розвиток сюжету → кульмінація → розв'язка → щаслива кінцівка». Хронотоп зазвичай обумовлюється сюжетом казки і може охоплювати різні локуси. Назви казок кореспондують головним персонажам. Тривимірність, іноді елементи чарівного або надприродного схарактеризовують казки Дж. Дональдсон. До типових мовностилістичних особливостей авторського поетичного мовлення належить такі, як алітерація, звуконаслідування, конкретні іменники і дієслова на позначення рухової діяльності, окличні речення, різноманітні повтори, чітка рима, мовленнєва гра.

Отже, побудова казки, фантастичні або вигадані образи, динаміка подій, повтори, мовленнєва гра, навіть ілюстрації – все це робить казку доступною та цікавою для використання у процесі навчання. У цьому аспекті перспективи подальших досліджень убачаємо у з'ясуванні лінгводидактичних особливостей дитячих віршованих казок Дж. Дональдсон.

Література:

1. Грищенко Я. С. Дискурсивність віршованих творів: когнітивно-прагматичний вимір (на матеріалі англійської та американської поезії XVII–XX століть) : автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 2013. 19 с.
2. Пікалова А. О. «Казкар» як тип «емотивного-Я» ідентичності дитячого поета. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»* : зб. наук. праць. Херсон, 2019. Вип. 2. С. 69–78.
3. Сидоренко І. А. Архітектоніка та композиція художнього твору як елементи авторського ідіостилю. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2019. № 1(17). С. 19–24.
4. Donaldson J. *The Snail and the Wale*. London : MacMillan Children's Books, 2003. 36 p.
5. Greer R. Toward a theory of generative rhetoric. *CCTE Studies*. 2001. P. 54–64.
6. Kant I. *Critique of Pure Reason*. London : Penguin, 2008. 784 p.
7. Magee G.A. Architectonics, truth, and rhetoric. *Philosophy and Rhetoric*. 2008. 42(1). P. 59–71.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-28>

ГОЛОСНІ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ (ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Ренська А. Д.

*студентка відділення кримськотатарської мови і літератури
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Теряєв Д. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

«Кримськотатарська мова – одна із західнокипчацьких мов тюркської мовної сім'ї. Поширена в АР Крим України, Румунії, Туреччині, Узбекистані та деяких країнах Сх. Європи. Кількість

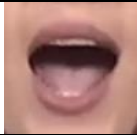

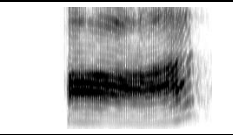
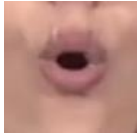
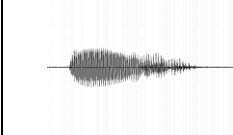
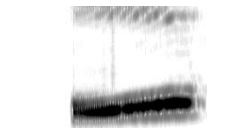
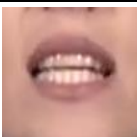
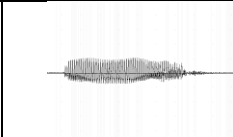
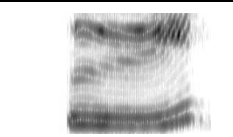
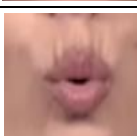
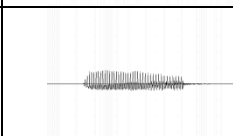

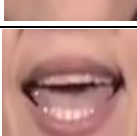
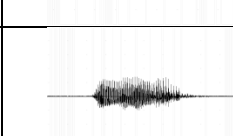
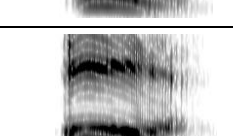
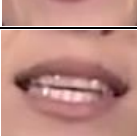

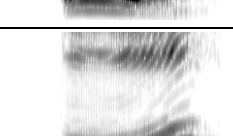
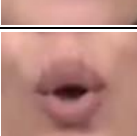
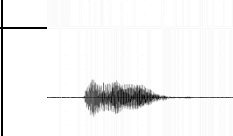
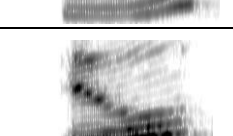

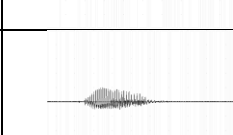

носіїв – бл. 700 тис. осіб. Структура К. м. неоднорідна, у ній виокремлюють 3 діалекти: пн. (степовий), серед. і пд., або пд.-бережний (на основі якого розвивалася літ. мова до поч. 20 ст.)... Типологічно К. м. належить до аглютинатив. мов. Осн. спосіб афіксації – суфіксація» [4].

Мета дослідження – проведення експериментально-фонетичного аналізу голосних кримськотатарської мови. Предмет дослідження – ізольована вимова голосних кримськотатарської мови.

Голос, який виникнув у гортані в результаті коливань голосових зв'язок, які є періодичними, гармонійними і створюють тон, музичний звук, набуває особливого тембру у надгортанних порожнинах. Рот та глотка є резонаторами, що формують різницю між голосними, яка визначається об'ємом та формою резонуючих порожнин, які можуть змінюватися у результаті рухів губ, нижньої щелепи, язика. Кожен голосний звук вимовляється при особливому, властивому тільки даному звуку укладі органів мовлення. В акустичному відношенні голосні (на відміну від приголосних) мають чітку формантну структуру, вимагають великої витрати загальної енергії. При артикуляції голосних зв'язки тремтять, повітряний струмінь, що виходить з легень, проходить через ротову порожнину вільно, не зустрічаючи жодних перешкод. Голосні виконують роль носіїв тієї інформації, яка дозволяє розпізнавати різні словоформи.

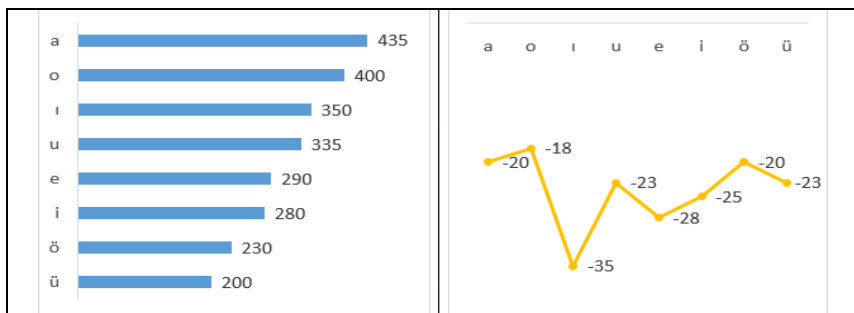
Методика дослідження. Сучасні комп'ютерні технології дозволяють візуалізувати й аналізувати звучання, визначати параметри мовлення, сегментувати звукові континууми в русі й часі. У роботі використовувалися такі прийоми експериментальної фонетики: 1) фотографування положення губ при артикуляції голосних. «Роботу губ найкраще спостерігати візуальним (зоровим) способом. Для фіксації їх діяльності використовується фотографування» [3, с. 52]. У нашому експерименті застосовувалася відеокамера Panasonic HC-V10, яка дозволяє робити як відео, так і фото HD якості; 2) осцилографування та спектрографування з використанням комп'ютера та програм Sound Forge Pro 14.0 та Speech Analyzer 3.0.1, за допомогою яких визначалися тривалість (один із головних акустичних показників), амплітуда (параметри обернено пропорційні силі звуку), частота.

У кримськотатарській мові налічується 8 голосних, з вивчення яких починається засвоєння мови [1, с. 9]. На рис. 1 подані знімки положення губ (1), осцилограми (2), спектрограми (3), показники тривалості та амплітуди (4) при вимові голосних кримськотатарської мови.

1	2	3	4
			A 435 мс -20
			O 400 мс -18
			I 350 мс -35
			U 335 мс -23
			E 290 мс -28
			i 280 мс -25
			Ö 230 мс -20
			Û 200 мс -23

Рис. 1. Вимова голосних кримськотатарської мови

На рис. 2 подано діаграми показників тривалості (ліворуч) та амплітуди (праворуч) голосних кримськотатарської мови.

Рис. 2. Звукові параметри голосних кримськотатарської мови

Візуальний, слуховий та параметричний аналіз показує, що голосні кримськотатарської мови поділяються на такі дихотомічні групи.

Розгляд голосних почнемо з поняття та терміну, які в українській мові відсутні – це тверді та м'які голосні. «Голосні звуки в кримськотатарській мові діляться на тверді **a, i, o, u** і м'які **e, i, ö, ü**» [2, с. 35]. Тому при вивченні кримськотатарської мови на цьому слід зосереджувати увагу.

1. **Тверді/м'які голосні.** Конфігурація губ, осцилограма, спектрограма та дані тривалості й амплітуди при вимові голосних мають таку тенденцію: а) до загального вертикального (а-подібного) розкриття при вимові голосних **a, o, i, u**; б) до загального горизонтального (і-подібного) розкриття при вимові голосних **e, i, ö, ü**. Це вказує на те, що голосні **a, o, i, u** є твердими, а голосні **e, i, ö, ü** є м'якими. Знання про тверді та м'які голосні важливе, наприклад, при утворенні множини, яка у кримськотатарській мові «утворюється за допомогою закінчень **-lar, -ler... -lar** додається в тих випадках, коли останній голосних звук твердий (**a, o, i, u**), **-ler** додається в тих випадках, коли останній голосних звук м'який (**e, i, ö, ü**)» [2, с. 36; 1, с. 42].

2. **Широкі/вузькі голосні.** Конфігурація губ, розкриття рота, осцилограма, спектрограма та дані тривалості й амплітуди мають загальну тенденцію: а) до горизонтального розтягування при вимові **a, o, e, ö**, що свідчить про те, що це широкі голосні; б) до вертикального розтягування при вимові **i, i, u, ü**, що свідчить, що це вузькі голосні.

3. **Огублені/неогублені голосні.** Конфігурація губ, розкриття рота, осцилограма, спектрограма та дані тривалості й амплітуди при вимові вказують на те, що при вимові **o, ö, u, ü** губи зближуються, округляються і випинаються вперед, зменшуючи вихідний отвір та подовжуючи ротовий резонатор, і це – огублені голосні; при вимові **a, i, e, i** таких змін не відбувається, і тому це – неогублені голосні.

4. **Передні/задні голосні.** Знімки положення губ при артикуляції голосних не дають змоги розділити їх за даними показниками. Проте використання інших прийомів інструментального аналізу мовлення, зокрема дані осцилограм, спектрограм та параметри тривалості й амплітуди дозволяють виокремити передні та задні голосні кримськотатарської мови. Параметричні дані акустичних показників вказують, що при вимові **е, ё, и, ü** язик концентрується у передній частині порожнини рота, і це – передні голосні, при вимові **а, о, і, і** язик концентрується у задній частині порожнини рота, і це – задні голосні.

Література:

1. Абібулла Сеїт-Джеліль. Crimean tatar language for foreigners. Суми, 2021.
2. Кая І. С. Посібник для навчання кримсько-татарській мові за новим алфавітом. Київ, 2014.
3. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. Київ, 1969.
4. Енциклопедія сучасної України URL: <https://esu.com.ua/> (дата звернення 17.07.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-29>

ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕКСИКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА БАЗІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ПОРТАЛУ OWID

Рись Л. Ф.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Онлайн-ресурси є сьогодні, безумовно, основним джерелом отримання інформації як для особистих потреб, так і для проведення досліджень, зокрема лінгвістичних. Онлайн-словники та лінгвістичні корпуси забезпечують мовознавців достовірними даними щодо семантичних, граматичних, функціональних та інших характеристик мовних одиниць. Однак кожен із таких ресурсів має свою специфіку та орієнтується на певне коло користувачів.

Для проведення лексикологічних досліджень німецької мови важливим інструментом для науковця може стати лексикографічна

платформа Інституту німецької мови імені Лейбніца OWID (Online-Wortschatz-Informationssystem Deutsch) [3]. Актуальна версія порталу містить сьогодні 11 словників різних типів, упорядкованих за принципами наукової лексикографії на основі даних мовного корпусу *elexico*, який містить газетні та журнальні тексти, що походять з усієї німецькомовної території.

OWID не є порталом для тих користувачів словників, які, наприклад, хочуть лише дізнатися правильне написання слова чи його значення. Цей лексикографічний портал покликаний стати важливим ресурсом для науковців, які працюють у сфері лексикології та лексикографії німецької мови. Сильною стороною OWID є інтегрований, уніфікований доступ до різних словників німецької мови, розміщених на платформі. Деякі із представлених словників є вузько спеціалізованими, представляють результати одного із дослідницьких проєктів Інституту німецької мови імені Лейбніца та нагадують більше анотований корпус ніж традиційний одномовний тлумачний словник. До таких анотованих корпусів можна віднести лексикографічні ресурси, які представляють вокабуляр так званого дискурсу вини у повоєнній Німеччині (*Schulldiskurs 1945–55*), протестного дискурсу (*Protestdiskurs 1967/68*), демократичного дискурсу (*Demokratiediskurs 1918–1925*). Окремо представлено ресурси, які знайомлять із певними властивостями дієслів: словник прогресивних форм дієслів (*Kleines Wörterbuch der Verlaufsformen im Deutschen*), словник комунікативних дієслів (*Kommunikationsverben*). Такі вузькоспеціалізовані словники можуть бути використані студентами-філологами та науковцями, однак не завжди повністю зрозумілі для пересічного користувача.

Динаміку змін в лексичній системі німецької мови, які відбулися протягом останніх десятиліть, дозволяє простежити словник неологізмів, дані якого неодноразово було використано для аналізу розвитку німецької мови [1; 2; 4]. Неологічні лексеми представлено за трьома декадами: неологізми дев'яностих років, першого та другого десятиліть XIX ст. Аналізуючи представлену таким чином лексику, можна розпізнати особливості кожного із цих періодів, адже словник неологізмів дає змогу простежити, які нові слова інтегрувалися в німецьку мову протягом цих десятиліть у різних сферах людської діяльності, зокрема, через рубрику «*Stichwörter in Sachgruppen*» (див. рис. 1). Уведення в ужиток неологічної лексики можна розглядати як маркер певних змін та нововведень у різних галузях, зміни поглядів та тенденцій розвитку суспільства.

Inhaltlich gruppierte Stichwörter

Hier können Sie in Stichwörtern nach Fach- und Sachgebieten sowie nach thematischen Gruppen sortiert recherchieren ([Hilfe/Information](#)).

[zur Übersicht weiter »](#)

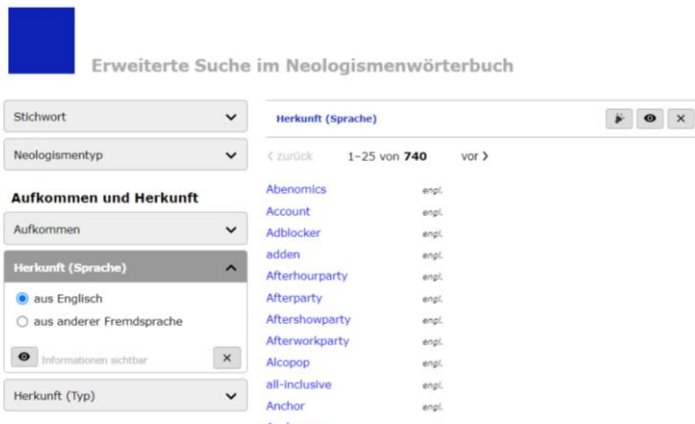
The screenshot shows a search interface for neologisms. On the left, there is a vertical list of thematic groups: 'Arbeitswelt/Bildung', 'Gesellschaft', 'Soziales' (highlighted), 'Demografischer Wandel', 'Politik', 'Wirtschaft/Handel', 'Banken/Finanzwesen', 'Umweltschutz/Energie', and 'Computer/Internet/Technologie'. At the top, there is a filter for 'Thematische Gruppen' and a row of buttons for 'Arbeitsmarkt', 'Familie', 'Demografie', 'Soziales', and 'Bedürftigkeit'. Below this, there are buttons for 'Partnersuche' and a search icon. On the right, there are options to 'ausgrauen' (checked) or 'ausblenden' (unchecked), and an information icon. The main content area displays a list of neologisms grouped into three columns: '90er', 'Nuller', and 'Zehner'. The '90er' column contains 'Armutsfalle'. The 'Nuller' column contains 'ALG II', 'Arbeitslosengeld II', 'Aufstocker', 'Diakoniekirche', 'Eineurojob', 'Eineurojobber', 'Eineurokraft', 'Elterngeld', and 'Flternzeit'. The 'Zehner' column contains 'Careearbeit'.

Рис. 1. Розподіл неологізмів за сферами діяльності та тематичними групами

Словникова стаття словника неологізмів містить інформацію про час виникнення неологізму, тип неологізму (новотвір/нова лексема, новосемантизм, неологічний фразеологізм), спосіб утворення неологізму або його походження у випадку запозиченої лексеми, способи написання та вимови (у запозиченнях), значення неологізму, граматичні дані щодо частини мови та відповідних їй граматичних категорій (для іменника – форми родового відмінка та множини, для дієслова – основні форми дієслова, дані про можливість використання у пасивному стані, а також його синтагматичні характеристики: можливість приєднувати певні актанти та вільні поширювачі, напр.: *facetimen – jemand facetimt (mit jemandem) (irgendwann)*). У кінці словникової статті можна знайти типові словосполучення з неологізмом та приклади його використання, які взято із корпусу текстів німецькомовних ЗМІ, інколи – синонімічні лексеми. Багато словникових статей містять додаткову інформацію про лексему у рубриці «Weitere Informationen», це може бути історія виникнення лексеми, порівняння із синонімічними лексичними одиницями та інформація про лексему в інших словниках німецької мови.

Така різноманітна інформація про неологізм дає змогу не лише ознайомитися із його значенням, але й отримати вичерпну інформацію

про особливості його використання, що є важливим для якісного аналізу лексики. Однак словники на платформі OWID дають також широкі можливості для кількісного аналізу лексики, зокрема через наявність опції розширеного пошуку. З його допомогою можна здійснити підбір неологічних одиниць за різноманітними параметрами, зокрема такими, як: тип неологізму, походження, спосіб творення, граматичні категорії, стилістичні та прагматичні характеристики. Так, за допомогою розширеного пошуку можна побачити, що із 2499 неологічних лексем останніх трьох десятиліть 740 є запозиченнями з англійської мови (рис. 2), у той час, як з інших мов було запозичено лише 51 лексему, що підтверджує великий вплив англійської мови на розвиток лексичного складу німецької. Отримані на порталі статистичні дані є важливим аргументом для висновків щодо розвитку лексико-семантичної системи сучасної німецької мови.

Рис. 2. Здійснення пошуку неологізмів-запозичень з англійської мови

Інші ресурси теж пропонують можливості для аналізу наявного матеріалу у вигляді розширеного пошуку за різними параметрами залежно від типу словника. Так, в словнику Elexiko пошук може здійснюватися за такими характеристиками: всі слова, що мають певні орфографічні варіанти, всі відредаговані слова певної частини мови, усі відредаговані слова однієї частини мови з певними граматичними ознаками (наприклад, валентністю), усі відредаговані слова, що належать до певного словотвірного типу (наприклад, композити), усі відредаговані слова, що належать до певного семантичного класу (наприклад, предикатор виду (Gattungsprädikator), референтне слово

(Referenzwort), квантифікатор (Quantor)), та ін. Ці окремі запити можна комбінувати з пошуком слів, що належать до однієї частини мови. Це робить можливим пошук, наприклад, усіх складних прикметників або всіх дієслів, які мають зворотні форми.

Таким чином платформа OWID надає філологам не лише матеріали, але й інструменти для всебічного якісного та кількісного аналізу лексико-семантичної системи сучасної німецької мови. Здійснення аналізу можливе не лише на рівні окремих слів, але і їхніх взаємозв'язків: дослідження синонімів, антонімів, гіпонімів, гіперонімів та інших відношень між лексичними одиницями. Це дозволяє проводити наукові розвідки лексико-семантичних та асоціативних полів, семантичних просторів, що у свою чергу допомагає вивчати організацію знання в німецькій мові.

Література:

1. Klosa-Kückelhaus A. Europäisches im Deutschen. *Sprachreport*. 2020. № 36(1). S. 1–5.
2. Kovbasyuk L. Coronapandemie-Wortschatz im Gegenwartsdeutschen und Gegenwartsukrainischen. *Studies about Languages / Kalbu studijos*. 2021. № 38. S. 81–98.
3. OWID – Online WortschatzInformationssystem Deutsch, hrsg. vom Leibniz-Institut für Deutsche Sprache, Mannheim. URL: <https://www.owid.de> (Abgerufen am: 17.07.2023).
4. Rys L., Pasyk L., Bondarchuk O. Ausbau des deutschen Wortschatzes durch Entlehnung. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 252–258.

СИНТАГМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ВЕРБАЛІЗАТОРІВ СУБКОНЦЕПТУ ΑΡΡΩΣΤΙΑ В ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Чернох-Мацієвська Н. Б.

*викладач кафедри латинської та іноземних мов
Львівського національного медичного університету
імені Данила Галицького
м. Львів, Україна*

Серед головних характеристик концепту дослідники розглядають семантичний опис синтагматичних та парадигматичних зв'язків слова-імені концепту, побудову синонімічного, антонімічного та гіперо-гіпонімічного рядів його імені [1]. Вивчаючи наскрізний тип зв'язків у мовній системі, синтагматика визначає комбінаторну здатність одиниць будь-якого рівня, тобто потенційну можливість їхнього лінійного сполучення в мовленнєвому потоці [2, с. 542].

Детермінуючи концептуальний простір, синтагматична зв'язність текстових компонентів дозволяє виявити компоненти концепту, в яких відображається його реальний зміст [3, с. 16].

Метою представленої розвідки є аналіз синтагматки засобів мовної репрезентації субконцепту ΑΡΡΩΣΤΙΑ, який поряд із субконцептами ΝΟΣΟΣ та ΑΣΘΕΝΕΙΑ формує ядро макроконцепту ΧΒΟΡΟΒΑ у давньогрецькій мові. Дослідження здійснено на підставі лексикографічних джерел [4; 5; 6] та корпусу різних за жанрами і тематикою оригінальних текстів.

Притаманний згаданому субконцепту пучок сем, які об'єднуються загальним значенням «недуга, хвороба», під впливом контексту може актуалізувати одну зі своїх складових, на чому зупинимось детальніше.

1. Група сем «фізична недуга».

Семи «хворий стан організму» набувають іменники *ἀρρωστία* та *ἀρρώστημα*, субстантивовані прикметник *ἄρρωστος* і participium praesentis activi дієслова *ἀρρωστέω*, які виступають підметом або непрямым додатком, а у атрибутивній функції – означенням іменників *ἄνθρωπος*, *σῶμα*, назв частин тіла та їхніх функцій, а також дієслово *ἀρρωστέω*: *ἀρρωστία τοῦ σώματος* (Isoc. 5, 1, 5; D. Tim. 161, 1) «хвороба тіла»; *ἀρρωστία τριχός* (Arist. GA 785 a, 20) «хвороба волосся»; *τῶν ποδῶν ἀρρωστία* (D.C. Hist. 80, 5, 2) «хвороба ніг»; *ἀρρωστία στομάχου* (Plu. Cic. 3, 7) «недуга шлунка»; *ἀρρωστήματα καμινούντων* (Bas. Ep. 60, 1, 7) «хвороби страждених»; *ἄρρωστοι παρ' ἡμῖν* (Lib. Ep. 78, 2, 2) «наші хвори»; (*Λησιλαος*) *ἡρρώστει τό ... θέρος καί διὰ χειμῶνος...* (X. HG 5,

4, 58) «(Αγεσίлай) хворів влітку і упродовж зими». Згадана сема також притаманна прислівнику **ἄρρωστος** у поєднанні з дієсловом **ἔχω** вжитим у неперехідному значенні: *ἄρρωστος ἔχει ὁ Φιλοκράτης* (Aeschin. 2, 14, 5) «*Філократ є хворим*».

Якісних характеристик семі «здоров'я» іменників **ἄρρωστία** та **ἄρρωστήμα** надають прикметники, які вказують на тривалість, ступінь вираженості тощо: ... *ἐν τῷ χειμῶνι ἐλάττω μὲν τὰ ἄρρωστήματα ἢ ἐν τῷ θερεί* (Arist. Pr. 826 b, 16) «*взимку хвороби менші, ніж влітку*»; *πολύτροποι ἄρρωστία* (Gr. Nyss. Mort. 9, 37) «*розмаїті хвороби*».

Сема «набуття хвороби» актуалізується у дієслові **ἄρρωστέω** вжитому у аористі з інг्रेसивним значенням, при якому суб'єктом дії виступають іменники на позначення істот: *Ὅτι μὲν ἠρρώσθησας, ἔγνωμεν, καὶ ὅτι χαλεπῶς ἠρρώσθησας...* (Chrys. Ep. 18, vol. 52, p. 637, 9 – 10) «*Я довідався, що ти захворів і що захворів важко...*».

Частіше дане значення притаманне іменниками **ἄρρωστία**, **ἄρρωστήμα** та прикметнику **ἄρρωστος** у поєднанні з дієсловами **ἐμπίπτω**, **γίγνομαι**: *ἐμπίπτω εἰς ἄρρωστίαν* (Ael. Varia 5, 2, 2) «*занедужую*»; *Σκιπίων ἐς ἄρρωστίαν ἐνέπεσεν* (App. Hisp. 137) «*Сципіон занедужав*»; *ἄρρωστήμα γίγνεται* (Arist. GA 726 a, 12) «*виникає хвороба*».

2. Група сем «слабкість».

Сема «нездатність вчинення певних дій, неспроможність» актуалізується у іменниках **ἄρρωστία** та **ἄρρωστήμα** у контекстах соціального спрямування, зокрема у поєднанні з іменниками **ἄρρωστος**, **στρατιά**, **τύραννος**, **πόλις**, **ἐκκλησία** тощо: *οὐδὲ ὁ νόμος ἐφ' τὰς ἐκ τοῦ δήμου χειροτονίας ἐν τῇ βουλῇ ἐξόμνησθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄρρωστίαν μου δηλώσοντας* (Aeschin. 2, 95, 1 – 3) «*закон не дозволяє відмовитись від народних голосувань на зборах, щоб виявити мою нездатність*»; *(οἱ Πάρθοι) μαλακίαν τινα καὶ ἄρρωστίαν τῶν Ῥωμαίων κατέγνωσαν* (D.C. 49, 20, 1) «*(парфяни) довідались про якусь слабкість і нездатність римлян*»; *ἄρρωστία τυράννιδος* (Plu. Dio 37, 7) «*нездатність тиранії*»; *ἄρρωστία τοῦ ἀδικεῖν* (Pl. R. 359 b, 1) «*неспроможність чинити кривду*», *ἄρρωστία τοῦ στρατεύειν* (Th. 3, 16, 1) «*нездатність виступити походом*»; *τὴν φύσιν εἰδὼς πρὸς, <...> τὰς πράξεις ἄρρωστότεραν οὖσαν καὶ μαλακώτεραν* (Isoc. 12, 9) «*знаючи, що природа (людини) <...> є нездатною до дії і слабшою*»; *ἄρρωστήματα τῆς πόλεως* «*слабкість міста*» (Bas. Ep. 66, 21, 4) *ἄρρωστήματα ἐκκλησιῶν* (Bas. Ep. 80, 1, 1) «*слабості церков*.; <...> *ἀτολμία καὶ ἄρρωστία πρὸς τὸ πράττειν* (Plu. Mor. 57 d) «*нерішучість і нездатність діяти*».

Сема «моральна слабкість» експлікується у згаданих іменниках та прикметнику **ἄρρωστος** у поєднанні зі словами, які називають психічні стани або ментальні процеси, наприклад, **διάνοια**, **ψυχή** або у відповідному контексті: *ἄρρωστος τὴν ψυχὴν* (X. Ar. 30) «*морально*

слабий»; *ψυχὰι ἄρρωστότεραι* (X. Oec. 4, 2) «дуже нестійкі душі»; *παροῦσα ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἄρρωστία* (Th. 7, 47, 1) «моральний розлад існуючий у військовому таборі»; *τῆς λίαν ἄρρωστίας ἀπαλλάγητε* (D. Ex. 53) «позбудьтесь надмірної слабкодухості».

Сему «менший ступінь вияву, недостатність» набувають іменники **ἄρρωστία** та **ἄρρώστημα** у поєднанні зі найменуванням фізичних процесів та станів, що властиве для наукового, зокрема, медичного дискурсу: *ἄρρωστία τοῦ θερμοῦ* (Gal. Temp. 1, p. 581) «нестача тепла»; *σύνδεσμος ρώμης καὶ ἄρρωστίας* (Gal. UP 4, p. 7, 18) «поєднання сили і безсилля»; *ἄρρωστία δυνάμεως* (Gal. UP 4, p. 155, 8) «брак сили».

Сему «вада, недолік» згадані іменники актуалізують у поєднанні з найменуванням абстрактних понять: *μικρολογία καὶ πλεονεξία* <...> *ἄρρώστημα πατρῶν* (Plu. Nic. 28, 4) «дріб'язковість і жадібність <...> успадкована від батька вада»; *Ἰατρός τις ... τῆς ψυχῆς νόσους, ὅστις ἀκολασίας καὶ πλεονεξίας καὶ τῶν τοιοῦτων ἄρρωστημάτων δυνήσεται ἀπαλλάξει;* (D. Ch. Or. 13, 32) «Чи якийсь лікар зможе позбавити від душевних хвороб, таких як безкарність і жадібність і подібних до них vad».

У християнських авторів **ἄρρώστημα** іноді набуває значення «гріх» виступаючи суб'єктом при іменниках **ἄνθρωπος**, **λαός** і под.: *ἄρρωστήματα λαοῦ* (Bas. Ep. 197, 1, 30) «гріхи народу»; *ἄρρωστήματα ἡμῶν* (Bas. Ep. 203, 4, 7) «наші гріхи».

Сполучуваність лексем утворених від твірної основи **αρρωστ-** виявила, що для них властиві насамперед онтологічні (ἐν ἄρρωστία κείμαι, ἄρρώστω εἶχω), фінальні (εἰς ἄρρωστίαν ἐμπίπτω), якісні (βαρεῖα ἄρρωστία), емоційно-оцінні (ἄρρωστήματα πόλεως) характеристики, а також характеристики релятивності (ἄρρωστος τὴν ψυχὴν) і посесивності (διὰ τὴν σὴν ἄρρωστίαν, ἄρρωστοι παρ' ἡμῖν).

Аналіз синтагматичних зв'язків вербалізаторів субконцепту **ΑΡΡΩΣΤΙΑ** дає підстави визначити його інтегровану сему, а саме — «безсилля». Моделювання семантичного поля субконцепту **ΑΡΡΩΣΤΙΑ** на підставі принципу семантичної близькості/віддаленості від інтегрованої семи та частотності набуття певних значень номенів концепту дозволило прийти до таких висновків:

1. Ядро семантичного поля субконцепту **ΑΡΡΩΣΤΙΑ** представлене семами, які дублюють інтегровану сему: «недуга»; «безсилля»; «стан поганого самопочуття».

2. Параядерну зону складають семи, які розширюють/звужують сему «неадекватний стан організму»: «недостатність», «менший ступінь вияву», «нездатність».

3. До периферії належать семи, які пов'язані з інтегрованою семою внутрішнім змістом і є наслідком вторинної номінації: «вада, недолік», «гріх».

Література:

1. Мартинюк А.П. Концепт у дискурсивній парадигмі. *Вісник Харківського національного університету. Серія "Романо-германська філологія"*. 2006. № 725. С. 9–12.

2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

3. Шевченко Л. Л. Мовно-інформаційні моделі концептосфери Нового Завіту в українській рецепції : автореф. дис. ... д-ра філол. наук, 10.02.01 – українська мова. К., 2021. 36 с.

4. Adrados F. R. Diccionario griego-español. Vol. III. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1991. CXLI, 265 p.

5. Liddell H. G., Scott R. A Greek-English Lexicon. Oxford : Oxford University Press, 1996. 2446 p.

6. The Cambridge Greek Lexicon. Cambridge : Cambridge University Press, 2021. XXIII, 1529 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-31>

LEXICAL-SEMANTIC ANALOGY IN COMPUTER LEXIS

Chyrvonyi O. S.

Ph.D., Associate Professor of the Germanic Philology Chair

Borys Grinchenko Kyiv University

Kyiv, Ukraine

Introduction

One of the most promising and efficient ways of creating new words and expressions in computer lexis is through lexical-semantic analogy, which is a powerful tool that allows users to create new words, the meaning of which can be easily guessed or deduced.

For example, the word “mouselexia” (mouse+dyslexia) clearly indicates the inability to use a computer mouse, and “netroots” (net+grassroots) suggests social activity on the Internet. Other examples of neologisms created by analogy, such as “junk sleep”, “binge learning”, and “Swiss Army phone”, have also emerged through this process, enriching the computer lexis and making language more efficient and user-friendly.

Ready models play a significant role in facilitating the creation of new words and expressions through lexical-semantic analogy [1]. By applying the meaning of an existing word to a new word with a similar form, the computer lexis expands consistently with its existing vocabulary. The activity of creating new units through analogy has seen a rapid increase in recent years. This method is preferred due to its simplicity and ability to convey complex concepts concisely. Lexical-semantic analogy is evident in the English-language computer lexis at both the lexical and phrasal levels.

Words

New “computer-marked” units are often coined through analogies with existing words and phrases in the general literary language. For instance, the term “unsourcing” has been created by drawing parallels with “outsourcing” and refers to the transfer of company functions from paid employees to unpaid volunteers, particularly customers on social networks. Similarly, the term “thumbstopper” is derived from the concept of a “showstopper” and describes an eye-catching item that grabs a person’s attention, causing them to pause while scrolling through posts. Another example is “kittenfishing,” which is a milder version of “catfishing” – pretending to be someone completely different in an online profile. In the case of kittenfishing, individuals exaggerate their positive qualities to present themselves in a more favorable light:

*Sadly, **kittenfishing** is considered less serious a dating app offense as catfishing (where one pretends to be an entirely different person completely), it can still be damaging and pretty manipulative. (Ravina M Sachdev. “**Kittenfishing**: All About The Dating Trend You’re Probably Guilty Of”, Jul 5, 2022).*

Analogy is also using resources from within the computer lexis – based on “software”, “hardware” (and an infinite number of similar units), the term “bossware” emerged, meaning “a type of software that employers can use to monitor what their employees are doing on their computers”:

*Done well, **bossware** can help to insulate an organization from theft and legal risk, and even drive important improvements in productivity. But it’s also a privacy minefield that could end up demotivating your employees and exposing your organization to lawsuits. (Phil Muncaster, “Employee monitoring: Is ‘**bossware**’ right for your company?”, WeLiveSecurity.com, Jun 29, 2023).*

Based on the well-known example of “e-commerce”, relatively recent units, such as “recommerce” (the business of buying and selling used items, such as electronics and clothes, on the internet) and “a-commerce” (the business of buying and selling goods using augmented reality so that purchasers can see items in their real-life context before they buy them) have come into existence:

*Recommerce isn't just about reducing waste and conserving resources. It also offers businesses many benefits, including lower costs, increased efficiency, and improved customer engagement. (Muhammad Zulhusni, "Here's how AI-first diagnostics technology can drive mobile **recommerce**", TechWire Asia, Feb 7, 2023).*

Word-combinations

The phrase "generation X" coined for individuals born in the late 1970s to early 1980s gave rise to the neologism "generation Y" for those born in the early 1980s to mid-1990s. Subsequently, the term "generation Z" emerged for people born in the late 1990s to early 2010s. The concept of "generation" then expanded to include other groups, leading to the term "generation mute" representing young individuals who prefer written communication like texting over phone calls. Another related term, "generation scroll," appeared referring to the generation that predominantly consumes TV and news through computers or mobile phones:

*This 25th annual analysis of media habits, based on a survey of 2,000 young people, says this is now '**generation scroll**' – in which most viewing is through mobile internet devices, whether a phone, laptop or tablet computer. Only 10% now get 'almost all' their TV programmes through a TV screen. (Sean Coughlan, "The one about Friends still being most popular", BBCNews, Jan 30, 2019).*

Phraseological units

Phrase formation by analogy refers to the creation of new phraseological units based on existing ones [2, p. 163]. The productivity of this process depends on the relevance and figurative significance of the prototype being used.

Using the phraseology "word of mouth" (referring to oral communication) as a model, three new phraseological units were formed: "word of mouse", "word of finger" (information transmitted digitally), and "word of blog" (information shared through blogs). Similarly, inspired by the phrase "eye candy" (something visually appealing), the phraseological unit "thumb candy" was created, replacing "eye" with "thumb" to reflect the importance of thumb usage in gaming. By analogy with the expression "slip of the tongue," the phrase "slip of the thumb" was formed, denoting the accidental sending of a text message to the wrong recipient. Lastly, drawing from the patterns of "pain in the neck" and "pain in the ass," the neologism "pain in the net" emerged, describing a bothersome person or an annoying factor in the online realm.

Blending

Blending has proven to be highly productive in creating new words, particularly in the computer lexis, resulting in over 120 neologisms over the last decade. The use of analogy effectively facilitates the formation of

portmanteaus, showcasing a tendency towards emotional expression, language diversification, and stylistic enrichment.

One such example is the emergence of the term “outfluencer” (outdoor+influencer), referring to individuals who use their social media presence to influence others’ behavior or purchasing decisions, primarily through posts related to outdoor adventures and extreme sports. This word formation relies on the clever juxtaposition of the elements “in” and “out” as a wordplay, leading to the creation of a new word.

Furthermore, numerous portmanteaus have stemmed from this productive pattern, including “petfluencer” (a person or animal gaining a large social media following by posting content featuring pets) and “finfluencer” (financial+influencer), describing someone who attracts social media followers by providing financial advice. Given its easily understandable structure, the element “influencer” holds the potential to be incorporated into even more newly coined words in the future, both within the computer lexis and elsewhere:

*Becoming a **finfluencer** can be highly lucrative. On TikTok the hashtag #FinTok has been viewed more than 340 million times ... But as lucrative as this trend may be for those who make it to the top of the **finfluencer** money tree, the gains for followers are far less certain. (Angel Zhong, “FinTok and ‘finfluencers’ are on the rise: 3 tips to assess if their advice has value”, *The Conversation*, May 25, 2021).*

Based on the computer-marked unit “selfie”, several new words have emerged: “shelfie” (shelf+selfie) – “a photograph that someone takes of the books and other objects on their shelves and then publishes on a social media site”, “surroundie” (surrounding+selfie) – “a 360-degree photograph taken with a special camera”, and “bothie” (both (cameras)+selfie) – “a split-screen image of two photos or videos taken using the front- and back-facing cameras of a phone at the same time”.

Another example, “fexting” (fighting+texting), has been created based on units already existing in computer lexis. This demonstrates a significant shift in the source material for new words, as the computer lexis is now self-sufficient and developing within its own boundaries. The emergence of “fexting” as a neologism, which refers to engaging in an argument through text messages instead of direct communication, is relatively recent but has already gained usage in reputable media outlets:

*If you’re the first lady, then having an argument with the US president via text message (or “**fexting**”, as Jill Biden called it) might keep marital disputes private from the Secret Service, but relationship experts have warned it could make things worse. (David Batty, “‘**Fexting**’ like Bidens can make relationships worse, say experts”, *The Guardian*, Jun 3, 2022).*

Conclusions

Lexical-semantic analogy plays an active and important role in the process of enriching computer lexis. The creation of new words and expressions through this process is based on the transfer of meaning from an existing word to a new one that shares a similar form, and it is facilitated by the wide availability of ready models.

The new words created through lexical-semantic analogy are widely used and easily understood, making them popular in both specialized and mainstream media outlets, as well as “quality press”. In recent years, an increasing number of neologisms have been formed based on existing units in computer lexis, indicating its ability to develop using its own resources. By establishing and analyzing basic and productive lexical-semantic models, new words and expressions can be created, contributing to the development of a more efficient and user-friendly language.

References:

1. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу [Текст]. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
2. Чередниченко В. О. Інноваційна фразеологічна вербалізація в англійській мові (лінгвокогнітивний та соціолінгвістичний параметри) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запорізький національний ун-т. Запоріжжя, 2005. 220 с.
3. Kushner D. Masters of Doom / D. Kushner. New York : Random House. 2003. 335 p.

НАПРЯМ 4. ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-32>

ІНТЕРТЕКСТЕМИ-ЦИТАТИ В СУЧАСНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ПРАГМАСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Голікова Н. С.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови*

*Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Засоби масової комунікації (ЗМК) відіграють чи не найважливішу роль у процесі спілкування представників найрізноманітніших суспільних угруповань. Усебічне дослідження мовної комунікації в усних і писемних масмедіа – це наразі одна з актуальних проблем лінгвоукраїністики, яку активно студіюють у межах низки наукових дисциплін. На думку мовознавців, зокрема представників соціолінгвістики, «можливості впливу ЗМК на свідомість людей, зокрема й на їхню мовну свідомість, важко переоцінити. Виявляється цей вплив і через висловлювані думки, і через саму мову ЗМК – через її якість, вибір мовних засобів» [5, с. 144].

Сучасний медіапростір – газети, журнали, радіо, телебачення, кіно, інтернет тощо – найперше формують інформаційні усні та писемні тексти, релевантні мовні складники яких мають широке соціокомунікативне призначення. Наприклад, із-поміж стилістично релевантних лінгвоодиниць, що фігурують у писемних текстах інтернет-простору, найвизрашніші лексичні запозичення, різнотипні неологізми (власне неологізми, індивідуально-авторські новотвори, оказіональні слова), а також словосполуки та влучні висловлення авторів, імена яких переважно не зафіксовані в повідомленнях, розміщених у низці соціальних мереж. За нашими спостереженнями, мережевий контент насичений і численними крилатими висловами відомих історичних і сучасних особистостей – політиків, філософів, науковців, письменників та ін.: *Здобудеш волю – заслужиш небо! Рабів до раю не пускають!* (І. Сірко); *Вчіть історію, вчіть історію. В історії знаходяться всі таємниці політичної далекоглядності* (В. Черчилль); *Держави стоять не на династії, а на внутрішній єдності і силі народу*

(О. Теліга); *Оті дурні, що кричать «націоналіст!», не розуміють і ніколи не зрозуміють, що я зумів об'єднати любов до мого народу з любов'ю до всіх народів світу!* (Остап Вишня); *Доки нація бореться, вона живе* (Л. Лук'яненко) тощо.

Наведені та інші численні філософські сентенції вітчизняних і зарубіжних геніїв становлять афористику, що по-особливому ущільнює соціально-мережеву платформу «Фейсбук» (Facebook), яка є різновидом щоденника в інтернеті й дає змогу користувачам ділитися актуальною інформацією зі своїми друзями. Відомо, що «Фейсбук» – одна з найрозгалуженіших соцмереж, яка заснована на початку ХХІ ст. і нині забезпечує спілкування багатомільйонної аудиторії користувачів у різних країнах світу. Загалом у ресурсі контенту спостережено так чи інакше сформатовану текстову інформацію будь-якого змісту. У нашому дослідженні виокремлюємо писемні мінітексти – крилаті слова, які постають традиційним об'єктом для мовознавчих студіювань, утім, вони поки що вповні не вивчені щодо особливостей функціонування та комунікативно-сміслового навантаження в масмедійному дискурсі.

Крилаті слова зазвичай кваліфікують як логоепістеми, або мовно-естетичні знаки культури, що, з погляду когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології та лінгвостилістики, «акумулюють певні «кванти» знання культури» [4, с. 7]. У мовно-комунікативному просторі «Фейсбук» – це «чужі» слова (філософські сентенції, влучні висловлення), занурені в загальний потік актуальної інформації, якою наповнена соцмережа. Відомо, що загалом тексти залежно від їхнього жанрово-стильового різновиду, функціонального навантаження й авторських інтенцій за обсягом бувають короткими (стислими) або досить розгалуженими (довгими) [2, с. 6]. У мережевому просторі Facebook філософські висловлення нерідко цитовані в довгих текстах, але комунікативно найвпливовіші вони тоді, коли набувають ознак стислих текстів, спеціально сформатованих у вигляді окремих повідомлень, що їх зазвичай не обходять увагою користувачі, досить швидко прочитуючи весь опублікований матеріал і водночас із власних інтересів осмислюючи його зміст та інформаційно-комунікативну цінність.

Попри різні стандарти запису крилатих слів у комп'ютерних файлах на платформі «Фейсбук», у межах загального змістового контенту вони передусім виконують функції цитат, сприймання яких неодмінно передбачає «приховане співробітництво» автора й читача. Це дає змогу останньому заглибитися в інтерсеміотичний простір соцмережі, оцінити взаємодію опублікованого в її межах матеріалу. У такому разі

авторські цитати є різновидом інтертекstem – лінгвальних одиниць, що репрезентують категорію інтертекстуальності [3, с. 117].

Із початку повномасштабного вторгнення на нашу землю ворожої росії в соціальних мережах загалом і на платформі «Фейсбук» зокрема актуальними постали інтертекстеми з художніх творів багатьох українських письменників, сконцентрованих на таких ключових мислєобразах, як: «історія», «народ», «Україна» («Батьківщина», «Вітчизна»), «рідна земля», «рідна мова», «війна» тощо. Наприклад: *Історії ж бо пишуть на столі. / Ми ж пишем кров'ю на своїй землі* (Л. Костенко); *Куди ж ви дивитесь, народи? / Сьогодні ми, а завтра – ви* (Л. Костенко); *Ви, байстрюки катів осатанілих, / Не забувайте, виродки, ніде: / Народ мій є! В його гарячих жилах / Козацька кров пульсує і гуде!* (В. Симоненко); *Ми б'ємось за те, чому нема ціни в усьому світі, – за Батьківщину* (О. Довженко) та багато ін.

Сукупність інтертекstem, винесених в окремі повідомлення в межах аналізованого контенту, засвідчує, що найцитованішими у Facebook є поезії Тараса Шевченка та Ліни Костенко. Вони формують своєрідну функціонально-інтерсеміотичну систему, яка потребує спеціального лінгвостилістичного та лінгвопрагматичного дослідження, оскільки численні письменницькі цитати, слугуючи важливими виражально-зображальними засобами масмедійного дискурсу, відбивають мовно-стильові ознаки сучасних ЗМК, а в рецепції адресатів-читачів вони набувають тих чи тих прагматичних смислів: «прагматика – це не конвенційні «прирощення» до мовних знаків у комунікації» [1, с. 29].

Багато цитат із «Кобзаря» Т. Шевченка істотно уцільніли медіапростір після 24 лютого 2022 року, наприклад: *Свою Україну любіть. / Любіть її... Во врем'я люте. / В останню тяжкую минуту / За неї Господа моліть* (Т. Шевченко); *Наша дума, наша пісня / Не вмере, не загине... / От де, люде, наша слава, / Слава України!* (Т. Шевченко); *Тихо плаче Україна / Сльозами і кров'ю... / Кат будує своє «завтра» / На горі людському... / Гірко плаче Україна / І тяжко ридає... / Своїх синів, що померли, / Сльозами вмиває. / Плаче нянька Україна... / Плаче кожна мати, / Та, що сина відпустила, / Волю здобувати* (Т. Шевченко); *Діла добрих оновляться, / діла злих – загинуть* (Т. Шевченко) тощо. Пророчі слова українського генія під час війни не тільки набувають нових смислових відтінків, а й нерідко спонукають наших креативних сучасників до створення низки римейків – інтерпретацій знакових поезій Т. Шевченка: *Буде жити України / і слава, і воля! / Ворог стане на коліна – / така його доля!; От тому в лихі години / ми зятяті й вперті, бо для вільної людини / рабство гірше смерті* та ін.

Філософським прогностичним мовомисленням обдарована й геніальна мисткиня Л. Костенко. Крилаті слова з її поезій постійно фігурують у Facebook, а тексти з таких найвідоміших творів письменниці, як «Берестечко» та «Записки українського самашедшого», здається, повністю «розібрані» на цитати, зокрема: *Всі люблять Польщу в гонорі і славі. / Всяк московит Московію трубить. / Лиш нам чомусь відмовлено у праві / свою вітчизну над усе любить* (Л. Костенко. Берестечко); *Ми воїни. Не ледарі. Не лежні. / І наше діло праведне й святе. / Бо хто за що, а ми за незалежність. / Отож нам так і важко через те...* (Л. Костенко. Берестечко); *У мене вже кров проступає з вух, коли я чую, як ображають мій народ...* (Л. Костенко. Записки українського самашедшого) тощо.

Однією з актуалізованих цитат Л. Костенко є її промовистий вислів *А ви думали, що Україна так просто? Україна – це супер! Україна – це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартом. В умовах сучасного світу їй ціни немає* (Л. Костенко), що найчастіше фігурує в інтернет-просторі, породжуючи найрізноманітніші позитивні прагматичні смисли у свідомості реципієнтів, уселяючи віру й надію українського народу в переможне майбуття рідної держави.

Отже, численні цитати, розміщені в мережевому просторі Facebook, мають виразні прагматичні та стилістичні особливості. Перспективи подальшого вивчення цієї актуальної проблеми вбачаємо у всебічному студіюванні афористики ЗМК, у дослідженні функціонально-стилістичної своєрідності інтертекстем, зафіксованих на різних мережових платформах.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 304 с.
2. Голікова Н. С. Мова сучасних засобів масової комунікації: прагматика, стилістика, неологія. *Ukrainian sense / Український смисл* : науковий збірник / ред. І. С. Попова, проф. Дніпро : Ліра, 2022. С. 5–14.
3. Голікова Н. С. Мова художньої прози Павла Загребельного: від слова до концепту : монографія. Дніпро : Акцент ПП, 2018. 432 с.
4. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури : [монографія]. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
5. Соколова С. Засоби масової комунікації в мовному бутті держави. *Культура слова*. Випуск 84. Київ : ВД Дмитра Буряго, 2016. С. 143–151.

НАПРЯМ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-33>

СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ СУЧАСНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ІТАЛІЇ ЗАСОБАМИ АНГЛОМОВНИХ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ

Горлачова В. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної мови професійного спілкування

Національного університету «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

Туризм – одна зі сфер надзвичайно прибуткового бізнесу багатьох країн. В 2022 році за підрахунками спеціалістів Італія посіла четверте місце серед держав – найбільш популярних дестинацій туристичного бізнесу, за 2022 рік країну відвідало 50 мільйонів туристів [4]. 23 травня 2023 Міністерство Туризму країни розпочало нову кампанію з популяризації туризму в Італії. Італійці запропонували відео, аудіо та друковані матеріали, Інтернет пости аби оновити образ сучасних туристичних Апеннін, підкресливши особливості країни. Використання креолізованих текстів в рекламних цілях має цілу низку переваг в порівнянні з вербальними монокодовими матеріалами. Завдяки залученню компонентів різних семіотичних систем автори рекламного продукту мають змогу створювати сучасний емоційний, переконливий заклик до дії.

Питання розповсюдження та функціонування креолізованих текстів постають в центрі уваги значної кількості українських дослідників [1; 2; 3]. На наш погляд, ця тема заслуговує подальшого лінгвістичного висвітлення. Більшість науковців визначають креолізований текст як комплекс вербальних та іконічних елементів, що пов'язані на трьох рівнях: змістовному, змістовно-композиційному та змістовно-мовному. Ми проаналізували англомовні креолізовані тексти зазначеної рекламної кампанії з метою визначення сучасних автентичних рис образу Італії як туристичної дестинації. Оскільки англійська мова давно зберігає позицію *lingua franca*, то окрім, власне італомовних текстів, маркетологи запропонували і англомовні варіанти промо-матеріалів.

Автори рекламної кампанії звернулися до поєднання маніпулятивних змістів та закликів рекламних текстів завдяки залученню полікодових матеріалів. Так, талісманом та уособленням туристичної Італії вони свідомо обрали образ Венери (картина Ботічеллі «Народження Венери»), проте на постерах та зображеннях Венеру (Venus) «осучаснили» – вона вдягнена за останніми віяннями молодіжної моди, вона робить селфі на фоні всесвітньовідомих історичних пам'яток Італії (іконічний компонент креолізованного тексту). Більше того, від імені Венери голосом молодої італійки в відео сюжетах зазначаються культурні пам'ятки країни (звуковий компонент). У спробі уособити Венеру маркетологи навіть створили її аккаунт в Інстаграмі, визначаючи за нею статус інфлюенсера, зображення корелюються з вербальним компонентом креолізованного тексту, а саме, зверненням від першої особи однини: «**I am Venus. Italy's icon in today's world, today as a virtual influencer**» [5]. Така еkleктика («історична спадщина – сучасність – молодість») віддзеркалена не тільки в іконічному компоненті матеріалів, але й в вербальному, де неодноразово підкреслюється наявність органічного симбіозу сучасної Італії та її бурхливої історії: «*Talk about our boundless **heritage** of art, nature and gastronomy. Open wide the doors of **wonder** to the whole world. For us Italians, this defines hospitality*» або «*A walk through the streets of Rome is a stroll through **History** with a capital **H***» [5]. Використання особових займенників (I, we) в цьому випадку створюють імітацію живого безпосереднього діалогу з туристом. Уособленню піддають також міста Італії, порівняйте: «***She never hides her years, but still wears them well: after all, Rome is the Eternal City***» [5].

Слоганом рекламної кампанії було обрано «*Italia. Open to meraviglia*» [6]. Автори свідомо уникають перекладу італійського слова meraviglia, що в означає «диво, чудо» [7]. Таким чином вони підкреслюють автентичність та унікальність своєї країни, створюючи міцний семантичний зв'язок подорожі до Італії з можливостями нових відкриттів, отриманням нових знань, долучення до іншої культури, вивченням нової мови. Слова семантичного поля «диво» неодноразово зустрічаються в англійському вербальному коді рекламних матеріалів, наприклад: «*Nestled in the Alta Murgia National Park, it is a masterpiece of medieval architecture ... full of symbols and **mysteries**. Ready to discover them all?*» або «*Open **wonders** of our lakes*» [5].

Також простежується зв'язок з цільовою аудиторією рекламних матеріалів та їх полікодовим наповненням. Іконічні компоненти, що пов'язані з активним дозвіллям зазвичай мають зображення молоді, в той час як популяризація спокійних сільських регіонів обмежується

зображенням ідилічних пейзажів та вербальним компонентом з інформацією про переваги Італії для іноземних пенсіонерів: «*An advantageous tax system is in fact dedicated to foreign pension holders who move their residence to small villages in 11 regions of southern and central Italy. When your working life comes to an end, you can start a new life enjoying the pleasures that Italy has to offer*» [5].

Серед тем, що імпліцитно та експліцитно присутні в зазначених рекламних текстах найбільш представленими є «історія та культурна спадщина», «гастрономія», «природа», «активне дозвілля», «фізичне та ментальне здоров'я». Ідея відпочинку часто подана завдяки метафоричним виразам та ідіомам зі сфери «робота електричних пристроїв»: «...*to unplug and recharge your brain ... some way of rebooting ...*» [5].

Таким чином, аналіз креолізованих текстів офіційної держаної кампанії з популяризації туризму в Італії свідчить про те, що автори промо-матеріалів прагнуть представити Італію як сучасну країну з багатою культурною спадщиною, яка може зацікавити перш за все молодь, хоча також (хоч і в меншій кількості) представлені туристичні продукти, що спрямовані на цільову аудиторію пенсіонерів. Безперечно, в фокусів опиняються культурні надбання країни, її багата історія та кулінарія.

Література:

1. Завадська О. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. Сковороди. Харків, 2016. Вип. 43. С. 163–169.
2. Загазей І. С. Вербальний та невербальний зв'язок в креолізованих текстах *Young Scientist*. № 11(111). November, 2022. С. 41–44. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5634/5512> (дата звернення 15.07.23).
3. Костенко М. А. Друкована реклама як креолізований текст: шрифтові виділення. *Мова*. 2014. Вип. 21. С. 64–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mova_2014_21_15 (дата звернення 15.07.23).
4. Найпопулярніші у туристів країни світу у 2022 році. *This is Ukraine*. URL: <https://this-is-ukraine.com/turyzm/855-vyznachylysi-naypopuliarnishi-u-turystiv-krainy-svitu-u-2022-rotsi/> (дата звернення 18.07.23).
5. Discover Italy: Official Tourism website. URL: <https://www.italia.it/en> (дата звернення 12.06.23).

6. Italia 'Open to meraviglia' – Enit promozione turismo URL: <https://www.youtube.com/watch?v=toGef597MG0&t=35s> (дата звернення 10.06.23).

7. Meraviglia. Переклад на українську. URL: <https://uk.glosbe.com/it/uk/meraviglia> (дата звернення 15.07.23).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-34>

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УСНОМУ СПІЛКУВАННІ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Кодлюк Л. І.

аспірантка кафедри іноземних мов

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

Сучасні вимоги до рівня сформованості вторинної мовної особистості детермінують використання у навчанні іноземних мов і культур (ІМіК) ефективних *засобів*. Методисти (І. Андрійко, Л. Панова, С. Тезікова та ін.) зауважують, що їх застосування «робить навчальний матеріал доступнішим, забезпечує точнішу інформацію про явище, що вивчають, інтенсифікує самостійну роботу учня та її темп» [6, с. 78.]. В. Черниш вважає, що призначення таких засобів – сприяти розвитку комунікативних умінь шляхом залучення школярів до активного творчого процесу мовленнєвої діяльності та у взаємодії один з одним [11, с. 15]. Засвоєння іноземної мови (ІМ), на думку І. Бронетко, буде ефективнішим, якщо передбачатиме постійну взаємодію з усіма аспектами соціокультурного оточення [2, с. 48].

Актуальність застосування засобів навчання ІМіК очевидна: вони значною мірою мають гарантувати досягнення цілей іншомовної освіти; слугувати реалізації методів і прийомів, що застосовують у процесі оволодіння ІМ; забезпечувати успішність керування навчально-пізнавальною діяльністю учня; впроваджувати новітні технології [6, с. 78].

Мета тез полягає у дослідженні засобів формування лінгвосоціокультурної компетентності (ЛСК) в усному спілкуванні

німецькою мовою (НМ) старшокласників та розкритті їх потенційних можливостей.

Засоби навчання – це спеціально створені об'єкти, які формують навчальне середовище та беруть участь у діяльності, виконуючи при цьому навчальну, виховну та розвивальну функції [3, с. 41]. Вони допомагають учителю організувати результативне навчання ІМ, а учням – ефективно оволодіти нею [6, с. 313].

Засоби навчання ІМіК класифікують за трьома критеріями – призначенням, значущістю і використанням технічної апаратури [7, с. 79]. Традиційно виокремлюють такі групи:

- *основні* (підручник, аудіопосібник) та *допоміжні* (книга для вчителя, граматичний довідник);
- *технічні* (фонограми та відеограми) і *нетехнічні* (друковані посібники, картки, таблиці, малюнки);
- *для учня* (підручник, друкований зошит, довідники, словники тощо) та *для вчителя* (чинні нормативні документи, підручник і книга для вчителя, слайди, таблиці, аудіо- та відеопосібники тощо) [5, с. 138].

Однак у зазначеній класифікації, на думку О. Бігич, не враховується низка новітніх об'єктивних характеристик, зокрема мультимедійність, інтерактивність, мобільність тощо. Дослідниця підкреслює: «Класифікація наразі використовуваних засобів навчання ІМіК потребує осучаснення з огляду на світові й вітчизняні тенденції методичної науки» [1, с. 13].

Усі зазначені вище засоби об'єднуються у так званий *навчально-методичний комплекс* (НМК), використання якого є успішною запорукою формування ЛСК в усному спілкуванні НМ старшокласників. Він знайомить учнів із соціолінгвістичними, соціокультурними та соціальними особливостями ІМіК у межах тем, що регламентуються чинною програмою [8]. Адже знання історії та культури країни, мову якої учні вивчають, згідно з твердженням Р. Мартинової, «сприятиме розвитку їхніх інтелектуальних здібностей, а також створюватиме умови для кращого осмислення культури й особливостей розвитку власної мови і держави» [4, с. 158].

Ключове місце серед засобів навчання займає *підручник*, який називають «серцем» НМК [5, с. 138]. На цьому неодноразово акцентує увагу В. Редько, наголошуючи на культурологічній спрямованості змісту навчальної книги, насиченні її інформацією про історію, побут і культуру носія мови, що вивчається. Підручникомознавець стверджує, що це «вмотивує роботу учнів, забезпечує зростання зацікавленості школярів у виконанні комунікативної діяльності, умотивує їхні дії і на цій основі сприяє підвищенню ефективності та результативності навчання» [9, с. 68]. Зарубіжні учені (М. Майjala) функцію підручника

ІМ порівнюють із функцією туристичного путівника, підкреслюючи той факт, що позитивне або принаймні зацікавлене ставлення до культури вивчуваної мови є основою мотивації учнів [12, с. 551].

Особливу роль у формуванні ЛСК в усному спілкуванні НМ старшокласників відводять *технічним засобам* навчання. Відомо, що до 80% інформації ми отримуємо через зоровий і слуховий канали [6, с. 81]. Доведено, що людина здатна сприймати та обробляти усну інформацію об'ємом до 1000 умовних інформаційних одиниць за 1 хв., а у випадку застосування зорових аналізаторів – до 100 тисяч таких одиниць [10, с. 3]. Пріоритетність надається засобам полісенсорного сприйняття – аудіовізуальній та аудитивній наочності, які передбачають демонстрування на уроках відповідних відео- та аудіозаписів. Згідно з критерієм автентичності [6, с. 82] ефективним вважають застосування автентичних матеріалів – художніх фільмів, телевізійних програм, документальних та мультиплікаційних фільмів, різноманітних фонограм, телефонних розмов тощо. Перевагою їх використання є здатність поєднувати інформацію мовного і соціокультурного характеру, що уможливує одночасне вивчення іноземної мови і культури певної країни [2; 6, с. 82]. Учені рекомендують також ознайомити учнів із освітніми сайтами та блогами, застосовувати відеоігри, відеокліпи, мобільні додатки, проекти, кейси тощо [1, с. 14].

До *нетехнічних засобів* формування ЛСК в усному спілкуванні НМ старшокласників відносять вербальні, невербальні / зображувальні та вербально-зображувальні опори. У процесі навчання вони реалізуються через використання на уроках роздавального матеріалу, який слугує наочною опорою мислення учнів; покликаний посилювати процес оволодіння іншомовним спілкуванням, сприяти розвитку пізнавального інтересу до вивчення ІМ, активізувати емоційний та естетичний аспекти у їх змісті. Учителю слід збагачувати навчальний матеріал листівками, картами, меню, рекламними проспектами, буклетами, оголошеннями, предметами з повсякденного життя (проїзні квитки, етикетки на товари, поштові марки, грошові одиниці та ін.) тощо. До сучасних засобів навчання ІМіК відносять кроссенс, посткросинг, емотикони, власноруч виготовлені вітальні листівки, флешкартки, настільні ігри, мальописи, синквейни-колажі тощо [1, с. 14].

Отже, наявний науковий фонд із досліджуваного нами питання дає підстави стверджувати, що ключову роль у процесі формування ЛСК в усному спілкуванні НМ відіграють засоби навчання ІМіК. Поділяємо думку науковців, що збагачення вивчуваного матеріалу інформацією культурологічного спрямування сприятиме підвищенню рівня

іншомовної комунікативної компетентності старшокласників та їх готовності до участі у міжкультурному спілкуванні.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в розробці моделі формування ЛСК в усному спілкуванні НМ старшокласників.

Література:

1. Бігич О. Б. Сучасні засоби навчання іноземної мови й культури. *Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Переяслав, 30 листопада 2022 року). Переяслав, 2022. С. 12–15.

2. Бронетко І. А. Аутентичні матеріали як засіб формування лінгвосоціокультурної компетенції учнів старших класів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 52. С. 48–50.

3. Крупський Я. В., Михалевич В. М. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій: словник. Вінниця : ВНТУ, 2010. 72 с.

4. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: монографія. Київ : Вища шк., 2004. 454 с.

5. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. лінгв. ун-тів і фак. ін. мов вищ. навч. закладів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

6. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. Київ : Академія, 2010. 328 с.

7. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. ; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.

8. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10–11 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>

9. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика : монографія. Київ : Генеза, 2012. 224 с.

10. Сорока С. В. Аудіовізуальні засоби навчання на уроках іноземної мови. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/9962>

11. Черниш В. В. Засоби формування іншомовної компетенції у діалогічному мовленні. *Іноземні мови*. 2011. № 3. С. 15–22.

12. Minna Maijala. Was ein Lehrwerk können muss – Thesen und Empfehlungen zu Potenzialen und Grenzen des Lehrwerks im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/infodaf-2007-0602/html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-35>

**WOMEN'S EMANCIPATION IN THE INTERCULTURAL SPACE
(BASED ON KATE CHOPIN'S NOVEL "THE AWAKENING"
AND GRETA GERWIG'S FILM "LITTLE WOMEN")**

Renska A. D.

*Student at the Faculty of Humanities and Pedagogy
National University of Life and Environmental Science of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Renska I. I.

*Senior Teacher of the English Philology Department
National University of Life and Environmental Science of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

In the modern world, in the era of digitization, education consists not only of paper textbooks and tasks from them. Nevertheless, the educational process is about exercises using colloquial vocabulary from films and TV series. A modern approach to the current generation of students, which is used by qualified teachers, should combine classical methods such as literature by famous authors, as well as films that help to immerse themselves in the English-speaking environment. Teachers should acquaint pupils and students with crucial aspects of modern life and present a comparison between the past and the present.

“Cross-culture communication is a science that studies the peculiarities of verbal and non-verbal communication of people belonging to different national and linguistic and cultural communities” [1, p. 9].

“Among all the possible means of communication that mankind has created, the main one is language, for which the communicative function is decisive. Therefore, the focus of intercultural communication is also always language, which reflects the key features of the human personality and the

entire national and cultural community. Knowledge of another nation's language is an essential component of intercultural communication and the very first step to establishing successful communication between representatives of different nations and cultures" [1, p. 10].

This article will be about the emancipation of women in a patriarchal society. This issue is cross-cultural, international and understandable in all languages. The global issue we focus on is "women's struggle for emancipation and their own identity in a patriarchal society". The literary text, which we are analyzing, is the novel *The Awakening* by Kate Chopin, published in 1899, which portrays the vitally crucial topic of women's struggle for their rights in a patriarchy.

Meanwhile, the non-literary body of work is the 2019 film *Little Women* by Greta Gerwig, which depicts distinctive portraits of women in a men's oppressive society. Now let's examine the literary extract in terms of our global issue.

To begin with, we would like to talk about a novel in detail. The chosen novel is *The Awakening* by Kate Chopin, and we would like to put an emphasis on the textual reference. In chapter 16 we can undoubtedly see that the main protagonist of the novel, Edna Pontellier, is beginning to truly reveal herself. The author uses anaphora as a technique to reiterate the desires of Edna and her own decisions. From the chapter 16, the reader can deduce that she is starting to be an independent woman, giving up on the unnecessary. This connects to a global issue of "women's struggle for emancipation and their own identity in a patriarchal society".

The next point we would like to analyze is one of the most initial points in the novel *The Awakening*: the rejection of Edna's worldview and individuality within a community. Madame Ratignolle tries to appeal to Edna through the Bible and emphasize the role of women as mothers, saying that women cannot do more than that. To the surprise of readers, Edna responded, "Oh, yes, you could!". Afterwards, the author illustrates the genuine awakening of Edna with the help of the word "laugh."

This chapter is particularly brilliant and provokes the audience's understanding that Edna is ready to fight for herself in a conservative society. In the language of symbolism, her wings are strong enough. This use of such a unique answer helps to connect to the global issue of "women's struggle for emancipation and their own identity in a patriarchal society".

Now that we have examined the extract, let's look at the work as a whole. In particular, the author of the novel *Kate Chopin: The Awakening* leads us to comprehend Edna Pontellier as an individual. The author suggests that Edna is starting to be independent and is going to reject and abolish any kind of help from anyone. Hence, the readers can consider that Edna is moving closer and closer to being fully emancipated.

However, moving further, we can see that the battle she took part in was not effortless at all. In the last chapters, Edna explains that "she felt the old ennui overtaking her and the hopelessness that so often assailed her". Through the use of metaphor, the audience can infer that it is extremely tough to be an individual woman in front of society, which cannot imagine and accept that a woman may have other interests along with continuing to fight for your personal thoughts, feelings, decisions, and dreams.

Edna Pontellier is shown in the novel *The Awakening* as a housewife who has motherly duties and is dependent on her husband Leonce.

As she becomes more aware of her desires and her dissatisfaction with her life, Edna embarks on a journey of self-discovery, exploring her identity, artistic passions, and desire for love and freedom. She started to spend more time with the unmarried Lady Mademoiselle Reisz, who has no children, and not with the great example of a mother-woman, Adele.

To conclude, the main message of the whole novel represents the global issue through the conflict between society and Edna. So, at the end of the novel, Edna finally gains control over a world that wants her to obey by committing suicide in the sea. Kate Chopin uses the sea as a symbol, which indicates cleansing and rebirth and is a space far from patriarchal society.

This text allows us to understand the path of the main character to complete emancipation and to experience all the vicissitudes with her. It is amazing that even in this day and age, we can understand what Edna fought for and improve the lives of women all over the world now.

Let's now examine the non-literary 2019 film *Little Women* by Greta Gerwig in detail. We have picked this significant scene as a fabulous example of a global issue of "women's struggle for emancipation and their own identity in a patriarchal society". After the main character, Jo, rejects her childhood friend Laurie's hand in marriage, she feels broken and does not understand if she is doing everything right. A patriarchal society does not accept dissent, so Jo must move on the path of becoming herself independently, following her own goals.

In this scene, Jo is talking to her mother and they are discussing the concept of love. Jo's posture is devastating but proud-spirited. Her eyes filled with tears, and we can see how different lights emphasize the audience's attention to Joe's facial expressions, which were burning with an explosion of emotions.

The phrase "I am so disappointed that people think love and family are all that women are seeking for, but I am so lonely" broadens the incertitude of wishes and juxtaposes heart and brain. Through the use of anaphora, Greta Gerwig highlights the crossroads where the main character is. My global issue of "women's struggle for emancipation and their own identity in a patriarchal society" is captivatingly presented in a whole film.

Greta Gerwig uses dialogue-driven independent films and her own examples, which provoke the audience to fully dive into the highlighted points of the films, understand and feel the main character. In addition, women are broadly represented in Greta Gerwig's films.

The main character Jo March is an independent, determined, tenacious, bright, hard-working, unusual girl who is into men's baggy clothes, haircuts, manners, actions, words, and thoughts. Jo got used to tackling hardships. She hates elegance and marriage and is joyful on her own.

On the contrary, Amy is presented in a film as a loving, dreaming, delicate, childish individual who runs away from problems and is dependent on her future husband for everything. Gerwig created a film to bridge a connection between the struggle of the average woman in traditional 19th-century society and nowadays.

To sum up, the main message of Greta Gerwig's feminist films, such as "Little Women" or "Lady Bird," is that women should not give up their liberty because of society. Greta Gerwig focuses on women having minds, souls, hearts, talent, and ambitions through the use of flashbacks, professional acting, charming costumes, vivid and tender colors along with tones, stunning locations, contrasting lighting, versatile movements and postures, a vast range of emotions, and peaceful or dynamic music.

In conclusion, the fields of inquiry of culture, identity, and community and the global issue of "women's struggle for emancipation and their own identity in a patriarchal society" are fully explored in the novel and film. The first one, *The Awakening* by Kate Chopin, portrays Edna's struggle for her individual desires, which are imbued with such universal content. We see that nowadays, women all over the world need to persuade their individuality within a community that rejects them. Simultaneously, the 2019 film *The Awakening* shows the audience the main character becoming a better version of herself and understanding her wishes.

Ultimately, both texts are equally crucial and demonstrate diverse points of view on the same issue. Women are not engaged in the process of their well-being; they need to obey the precise rules of patriarchal societies and watch out for their dreams. As individuals, women are not fully able to follow our passions to become who we are and what we want to be in life. Sadly, in some contexts, it is not possible due to rampant discrimination. Overall, it is our job as people in society to pay attention to each other and make sure that everybody, regardless of context, has equal access to their dreams.

References:

1. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. К., 2012. 288 с.
2. Chopin Kate. *THE AWAKENING* // *The Awakening and Selected Short Stories*. 2008. P. 5–122.

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-36>

АД'ЕКТИВИ-ПОЛОНІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Костиц Л. М.

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри української мови та прикладної лінгвістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

В Україні впродовж багатомовної історії активно функціонували, крім української, також церковнослов'янська, латинська, грецька, ідиш та гебрійська, польська, німецька, угорська та інші мови. Водночас, за спостереженням О. Б. Ткаченка, саме контакти української з польською сприяли зближенню обох мов «при одночасному віддаленні української від східнослов'янських, а польської від західнослов'янських» [1, с. 744]. В окремі історичні періоди українсько-польська мовна взаємодія мала свої особливості, доказом чого є висновки, зроблені в наукових студіях Д. Будняк, С. Гриценко, О. Лазаренко, Г. Півторака, Н. Романової, В. Русанівського, М. Худаши, Ю. Шевельова та інших мовознавців.

У пропонованому дослідженні схарактеризовано польські ад'єктивні запозичення на -л-, зафіксовані в українських писемних пам'ятках XVI–XVIII ст., окреслено особливості побутування аналізованих полонізмів у сучасній українській мові.

У слов'янських мовах здавна функціонують елови ад'єктиви, що позначають стан предмета або набуття ним певної властивості. Сучасні лексеми на зразок укр. *дбалий*, *мерзлий*; пол. *dbały*, *wściekły*; чеськ. *dbały*, *vztrklý* та ін. постали з індоєвропейських віддієслівних форм на *-lo- > *-ľ-. Такі деривати співвідносяться з неперехідними дієсловами недоконаного / доконаного виду. Генетично вони пов'язані з активними дієприкметниками минулого часу, проте, на противагу останнім, не обмежені єдиною функцією – указувати на ознаку за дією (станом), марковану видо-часовими характеристиками. Вочевидь, суфікс *-ľ- уже в праслов'янській мові був необмежено продуктивним в утворенні дієприкметників [1, с. 180], проте згодом більшість із них

перейшли в прикметники. Останні, з одного боку, зберегли структурно-семантичний зв'язок із твірними дієслівними основами, а з іншого – посилили атрибутивну функцію та розвинули багатозначність.

Особливістю української мови XVI–XVIII ст. є використання ад'єктивів, що були запозичені з польської мови. Рисою польських дериватів на *-ly* є перевага суто прикметникових рис, які не пов'язані з часовими і видовими значеннями дієслів-мотиваторів. Як свідчать опрацьовані матеріали, у площині староукраїнської мови полонізми становили 45% від усієї кількості похідних із суфіксом *-л-*.

Невелика кількість запозичень на *-л-* є виразниками якісних ознак, що можуть бути пізнані шляхом безпосереднього сприймання за допомогою органів чуття. До прикладу, староукраїнська мова перейняла з польської прикметники *смуклий* 'стрункий' (стп. *smukły* 'стрункий'); *розлеглий* 'просторий; який простягнувся' (стп. *rozległy*).

Переважна більшість полонізмів називають ознаки, що формувалися у свідомості мовців унаслідок зіставлення, осмислення. За лексико-семантичними характеристиками розподіляємо досліджувані ад'єктиви на кілька тематичних груп.

1. Риси характеру, морально-етичні якості людини, її вміння взаємодіяти з іншими людьми позначають лексеми *запаметалый* 'нерозсудливий' (стп. *zapamiętały*); *знєвѣстѣлый* 'схожий на жінку' (стп. *zniewieściaty*); *згѣдлый* 'уїдливій, злісний' (стп. *zjadły*); *поуфалый* 'дружній' (стп. *poufały*) та ін. Деякі слова відносимо до цієї групи на основі аналізу контексту, у якому вжито їх в переносному значенні, як-от: *заховалый* 'збережений' (стп. *zachowały*) – *заховалый* приятель (Т. 1, 295) 'поважний; пристойний'; *озяблый* (стп. *oziębły*) 'холодний' – *озяблый* каюлик (Т. 2, 37) 'байдужий'.

На XVII ст. припадають перші фіксації полонізмів *зухвалый* 'який не виявляє поваги до когось; сміливий' і *підлий* 'який викликає осуд'; розм. 'дуже поганий'. Староукраїнський прикметник *зуфалый*, *зухвалый* 'відчайдушний; безнадійний; нахабний' (стп. *zuchwały* < *zufały*) є результатом видозміни давнішого *zurwały* 'який утратив віру, надію' (< *z-urwać; прасл. *urъvati 'мати віру, надію') (ЕСУМ 2, 283).

Дериват *подлый* 'нищий, простий' співвідноситься з польськ. *podły*, що не має надійної етимології. Його виводять від *podlec* 'підлягти', від прийменника *pod* 'під' або від *podle* 'біля' (ЕСУМ 4, с. 392; Вг., с. 425).

Із польським прикметником *zajadły* пов'язаний рідковживаний у сучасній українській мові розмовний ад'єктив *заядлий* 'діяльний, енергійний'.

2. Фізіологічні характеристики людини позначають полонізми *зхоралый*, *зхорилый* 'хворобливий; виснажений хворобою' (стп. *schorzały*); *оспалый* 'сонливий; лінивий; в'ялий' (стп. *ospały*).

Прикметник *оспалий* ‘сонний; байдужий; млявий’ входить до словника сучасної української мови як рідковживана лексема.

3. На фізичні властивості предметів (явищ) указують ад’єктиви *збутвълый* ‘зітлілий’ (стп. *zbutwialy*); *одрентвълый* ‘одерев’янілий’ (стп. *odretwialy*); *струхълый* ‘трухлявий’ (стп. *struchlely*). Про активне функціонування аналізованих запозичень у староукраїнський період свідчать фіксації вживання їх у переносному значенні або в позиції іменника, як-от: якъ бы *одрентвълый* сидѣлемь (Т. 2, с. 34) ‘який заціпенів’; сердце *струхълое* (с. 372) ‘злякане’; *збутвълос* w(т)кидаю(т) (СлУМ 11, с. 84) субст. ‘трухляве’.

4. Носіями узагальної позитивної/негативної оцінки є запозичення *вспанялый*, *спанялый* ‘чудовий; пишний; величний’ (стп. *wspanialy*); *завилый* перен. ‘заплутаний; неясний’ (стп. *zawily*); *оказалый* ‘величний’ (стп. *okazaly*).

Із параметричною та переносною оцінною семантикою засвідчено полонізм *вынеслыи* (стп. *wyniosly*), пор. : Амвннь: Мѣстце *вынеслоє* (Б., с. 175) ‘яке має висоту, більшу від звичайної’; Аврамъ: отец *вынеслыи*, або <...> *высокій* (с. 171) ‘величний’; Не з слівъ *вынеслыхъ* (СлУМ 5, с. 226) ‘урочистих, піднесених’; голосомъ *вынеслымъ* обволашь (с. 226) ‘піднесеним, гучним’; мысль <...> *вынеслая* (Т. 1, с. 146) ‘зарозуміла’.

Розвинену семантичну структуру має прикметник *досконалый* ‘, що пов’язаний зі стп. *doskonaly* (від префіксального дієслова, співвідносного з прасл. *konati* ‘закінчити, виконати’ – ЕСУМ 2, с. 11). У староукраїнській мові ця лексема активно вживана зі значеннями: а) ‘довершений’: *досконалыи* боудь ко животоу (ПС, с. 30), въ *досконаломъ* разумѣ (Т. 1, с. 226); б) ‘законний’: *досконолого* караня (с. 227); в) ‘божественний’: Хс Бгъ естъ правдивый: члвкъ *досконалый* (СлУМ 8, с. 155); г) ‘повний’: Въсесъвршєнный: Цѣлый, *досконалый* (Б., с. 22); г) ‘витончений’: Коварєнь: хитрый, умѣтны(и), довгѣленъ, *доскональ* (с. 53). У сучасній українській мові прикметник *досконалии* продовжує активно функціонувати.

5. Емоційний стан і реакції тварин характеризують деривати *встєклый* ‘лютий, несамовитий’ (стп. *wsciekly*); *розгдлый* ‘розлучений’ (стп. *rozjadly*): пєшь *встєклый* (Т. 1, с. 122), *розгдлымъ* волкомъ (2, с. 289). Ці лексеми не стали набутком сучасної української мови.

6. До прикметників, що вказують на вік, час, тривання, належать полонізми *згрибълый*, *зргѣбълый* ‘старезний’ (стп. *zgrzybily*); *подейшлый*, *подешлый* ‘немолодий’ (стп. *podeszly*); *смаглый* ‘німецький, недовговічний’ (стп. *smagly*).

Засвоєння польської лексики українською мовою демонструють такі оцінні ад’єктиви: *тривалый*, *трывалый*, *травый* ‘міцний’ (стп. *trwaly*) // *тривалии* ‘який довго триває’, рідко ‘тривкий’; *стислый*

‘тісний, близький’ (стп. *ścisły*) // *стислий* ‘небагатослівний’, ‘точний’, ‘короткочасний’; *podległy* ‘підлеглий’ (стп. *podległy*) // *підлеглий* ‘підпорядкований’, ‘який міститься під чимось, поруч із чимось або навколо чогось’, діал. ‘прілий’: *підлегле* борошно (Гр. 3, с. 169); *upalny*, *upadły* ‘занепалий’ (пол. *upadły*) // *упалий* ‘слабкий’, ‘засмучений’, ‘розчарований (про голос)’.

До оцінних слів належить запозичення *сталый* ‘який зберігає той самий склад’ (стп. *stały*). Його семантика нерідко залежить від означуваного слова. До прикладу, значення ‘стійкий, непохитний’ реалізовано в метафоричній сполуці *сталая* вѣра (ССУМ II, с. 378). В українській мові описуваний дериват активно вживаний у прямому й переносному значеннях, а також у складі сполук-термінів: *стала форма речовини* ‘незмінна’; *сталий характер* ‘урівноважений’; *сталий зв’язок* ‘безперервний’; *стала думка* ‘сформована’; *стала база* ‘надійна для існування й розвитку чого-небудь’; мат. *стала величина* ‘що зберігає незмінним значення’; фіз. *стала рівновага* ‘стійка рівновага, у якій тіло перебуває під дією рівних протилежно спрямованих сил’; лінгв. *сталий наголос* ‘що не змінює місця в слові’; літ. *сталий епітет* ‘художнє означення, що часто супроводжує слово, поняття’ (СУМ 9, с. 640).

Отже, обстежені староукраїнські джерела фіксують значну кількість тематично різнорідних ад’єктивів на -л-. Запозичені полонізми, що їх вибірково засвоїла українська мова, розвинули систему значень і є активно вживаними лексемами.

Література:

1. Ткаченко О. Б. Українсько-польські мовні контакти. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 743–744.

2. Лукінова Т. Б. Прикметники. *Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов’янських мов* / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Наукова думка, 1969. 595 с.

Джерела:

Т. – Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. / підгот. до вид. В. В. Німчук та Г. І. Лиса. Київ–Нью-Йорк, 2003. Кн. 1–2.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови / О. С. Мельничук (голов. ред.). Київ : Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.

Br. – Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1957.

Б. – Лексикон словенороський Памви Беринди / підгот. тексту і вступ. ст. В. В. Німчука. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961.

СЛУМ – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / гол. ред. Д. Гринчишин. Львів: 1994–2013. Вип. 1–15; відп. ред. М. Чікало. 2013. Вип. 16. 2017. Вип. 17.

ПС – Пересопницьке євангеліє 1556–1561 / вид. підгот. І. П. Чепіга за участю Л. А. Гнатенко. Київ : Друкарня НБУ ім. В. І. Вернадського, 2001.

Гр. – Словарь української мови / збір. ред. журн. "Киевская старина"; упор., з дод. власн. матеріалу, Б. Грінченко: у 4-х томах. Київ : Лексикон, 1999. Т. 1–4.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. / редактори Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький. Київ : Наукова думка, 1977. Т. I. 1978. Т. II.

СУМ – Словник української мови / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 1–11.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-37>

УЗГОДЖЕННЯ АДВЕРБІАЛЬНИХ КЛАЗУЗ У ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ РЕЧЕННЯХ

Тугай О. М.

*доктор філософії з філології,
доцент кафедри германської філології
факультету романо-германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Наше дослідження фокусується на засобах реалізації гіпотаксису та паратаксису у складних реченнях із адвербіальними клаузами загальної поступальної семантики у давньогерманських мовах (давньоанглійська, давньоверхньонімецька, готська, давньофризька, давньоскандинавська (давньоісландська), давньосаксонська мови). Уточнено поняття «гіпотаксис», «паратаксис». Схарактеризовано парадигму підрядного та сурядного зв'язку у давньогерманських реченнях із адвербіальними клаузами зі семантикою поступки, умови, протиставності та причиновості.

Синтаксис складного речення аналізують крізь призму його зв'язку логічними формами мислення, які притаманні певним спільнотам на

певному етапі їхнього розвитку. Відповідно, провідну роль в синтаксичному аналізі належить гіпотаксису як засобу вдосконалення мовних розумових операцій, до яких належать судження та умовивід за рахунок поступового розвитку всіх гіпотактичних форм. Теоретичним підґрунтям цього положення слугує теза про те, що «високому рівню розвиненості синтаксису відповідає високий рівень розвиненості думки, засвідчений у греко-латинській традиції з її граматицізованим гіпотаксисом» [1, с. 1].

Загальна тенденція розвитку давньогерманського складного речення ґрунтується на концепції «гіпотаксис від паратаксису» як перехід від атрибутивних утворень до відносних речень із уведенням семантично прозорих сполучникових засобів, які були наявні у мові в той період, та за рахунок реалізації предикативного потенціалу препозитивних конститuentів. Гіпотаксис тлумачать як такий тип речення, що включає як підрядні особоводієслівні речення, так і згорнуті підрядні з неособовими дієсловами як предикативними центрами. Паратаксис містить асиндетичні поліпредикативні одиниці або ж поліпредикативні одиниці з вільним приляганням [2, с. 16–17].

В історичній граматиці складні речення із адвербіальними клаузами розглядають через призму гіпотактичних та паратактичних відношень з урахуванням розвинутого сполучниково-корелятивного зв'язку у відповідний період розвитку певних мов (Буніятова І.Р., Тугай О.М., Ніколайчук А.С.).

У граматичних студіях існують певні шляхи граматичного узгодження або зв'язку компонентів речення: 1) підрядний або субординативний тип зв'язку (*subordination*) – одне речення (клауза) підпорядковується іншому сполучниками підрядності *although / though, (even) if, while, but, because*, тощо; 2) сурядний або координаційний тип узгодження (*coordination*) – речення (клаузи) поєднуються сполучниками сурядності *and, but*, тощо [3, с. 226–229].

Слідом за Е. Кьонігом, дотримуємося тези, що у складних реченнях різноманітної поступальної семантики (універсальна, умовна, протиставна, причинова поступка) поступальна дія актуалізується гіпотактичним та паратактичним зв'язком шляхом уведення в речення адвербіальної поступальної клаузи із підрядними або сурядними сполучниками простої або складеної (корелятивної) структури [8, с. 821]. У нашому дослідженні давньогерманських складних речень із адвербіальними клаузами поступальної семантики засвідчуємо підрядний та сурядний тип узгодження залежної клаузи із головною клаузою у давньогерманських мовах зі сполучниками [11; 12; 5; 14]:

I. Чистої поступальної семантики (*even*) *though* / *although* – þauh / thauh (гот.), rau / rauh / reah (двн.-англ.), doh (двн.-в.-нім.), thāch (двн.-фр.), roh / rōt / rō (двн.-сканд.), thoh (двн.-сакс.):

(1) (двн.-в.-нім.): stet pi demo Satanase, der inan uarsenkan scal: pidiu scal er in deru uuicsteti uunt piuallan enti in demo sinde sigalos uuerdan. **doh** uuanit des uilo ... gotmanno, daz Elias in demo uuige aruuartit uuerde. – steht bei Satan, der ihn verderben ihn (Elias) verderben will: abei wird/soll er auf dem Kampfplatz hinfallen und auf diesem Weg sieglos werden. **Doch** glauben viele Gottesgelehrten das Elias im Kampf verletzt wird. – stands by Satan, who wants to destroy him (Elias): he will/should fall on the battlefield and become victorious along the way. **Though** many divines believe that Elias is injured in battle (Muspilli, 45–49) [9].

(2) (двн.-сакс.): Hie ni was **thoh** mid sibbeon [bilang] abaron Israheles, eðiligiburdi, kuman fon iro [knuosle], **newan** that hie thuru thes kēsures thank fan Rûmuburg riki habda, – Verily, **though**, He was not kin to the clanships of Israel, not come From their best-born; **but** his bounty he had Through the grace of Caesar straight from the Rome-burg, ... (Heliand, 1:63–67) [6].

II. Умовної поступальної семантики (*even*) *if* / *whether* – ibai / iba (jabai) / hwaþar (гот.), gif (gyf) / peah / hweþer (hwæþer) (двн.-англ.), ibu / oba / ube; (niba / noba / nube (if not)) / (h)wedard (двн.-в.-нім.), eciam / jef (ef) / jof (of) / hwed(d)er (двн.-фр.), ef / if / efan / ifan / hvaðarr (двн.-сканд.), ef / of / hweðar (двн.-сакс.):

(3) (гот.): **ip jabai** liban in leika, þata mis akran waurstwis ist, jah hwaþar waljau ni kann. – **But if** I live in the flesh, this is the fruit of my labour: yet what I shall choose I wot not (Wulfila Bible, Philippians: 22) [13].

(4) (двн.-фр.): **Eciam** si eiciatur de possessione sua, licet ei in continenti pugnare, ut ibi et ff. de u. obli. l. Continuus ... . – **Even if** one is ejected from his possession, he may immediately take up arms, as here ... (The Seventeen Statues, 3: Glossa 70) [10, с. 186–187].

III. Протиставної поступальної семантики *while* (*wilst*) / *but* – hweila / akei (ip / þan / aþþan / þar-uh) (гот.), þa hwile þe / hwil / hwile / ða hwile / þenden / būtan (beūtan, būton, būta, būte) (двн.-англ.), dia wila so / (h)wila / biūzan (двн.-в.-нім.), hwile / ac (buta) (двн.-фр.), nū / hvila / eða (en) (двн.-сканд.), hwil(a) (newan) / biūtan (būtan) (двн.-сакс.):

(5) (двн.-англ.): oððe a syþðan earfoðþrage, þreanyd þolað, **þenden** þær wunað on heahstede husa selest. – else ever afterward anguish-days he shall suffer in sorrow **while** stands in place high on its hill that house unpeered! (Beowulf, 283–285) [4].

(6) двн.-сканд.: Kœmr enn dimmi dreki fljūgandi, naþr frānn neþan frā Nīþafjōllum; bersk ī fjōþrum – flýgr vōll yfir – Nīþhoggr nai: **nū** mun søkkvask. – From below the dragon dark comes forth, Nithogg flying from

Nithafjoll; The bodies of men on | his wings he bears, The serpent bright: **but** now must I sink (Voluspo (The Wise-Woman's Prophecy), 66) [7, c. 44].

IV. Причинової поступальної семантики *because / since / for* – allis / auk / raihtis / unte / þande (гот.), forþan þe / þe / siþþon / siþþan / siþ þam (двн.-англ.), sid (двн.-в.-нім.), hwand(e), (h)want(e), hvanne / as, als / nū thēr (двн.-фр.), at / siðan / sizt / siz (двн.-сканд.), sið (двн.-сакс.):

(7) (гот.): **unte auk** þairh mannan dauþus, jah þairh mannan usstass dauþaize; – **For since** by man came death, by man came also the resurrection of the dead (Wulfila Bible, Corinthians 1, 15:21) [13].

(8) (двн.-сканд.): Hnēkat af þvī til hjalpar þēr, **at** vǣrir þess verþ aldrigi; ... – I came not hither to help thee thus **Because** thou ever my aid didst earn; ... (Oddrunargratr (The Lament of Oddrun), 9) [7, c. 651].

Література:

1. Буніятова І. Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV–XIII ст.) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2004. 37 с.

2. Ніколайчук А. С. Історія паратактичних і гіпотактичних конструкцій у мовознавстві 70-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. *Закарпатські філологічні студії*, № 10(2). Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 14–18.

3. Тугай О. М. Морфолого-синтаксична ідентифікація речень універсальної поступки в Британському національному корпусі. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, № 3-4 (21-22). Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 222–237.

4. Beowulf / trans. by F. B. Gummere. Harvard Classics. Vol. 49. Collier, 1910. URL: <https://rpo.library.utoronto.ca/content/beowulf-1> (last accessed: 17.07.2023).

5. Bremmer R. H. An Introduction to Old Frisian: History, Grammar, Reader, Glossary. Amsterdam – Philadelphia : John Benjamins PC. 2009. 237 p.

6. Heliand. Old Saxon Accidence. Translations. URL: <https://www.hieronymus.us.com/latinweb/Mediaevum/Heliand.htm#top> (last accessed: 17.07.2023).

7. Hildebrand K., Gering H. & Bellows H. A. Poetic Edda. Old Norse – English diglot. Melbourne: Australia, 2011. 761 p.

8. König E. Concessive clauses. Concise Encyclopedia of Language and Linguistics. / Brown K. (ed.). Oxford : Elsevier. 2006. P. 820–824.

9. Muspilli. Bibliotheca Augustana. URL: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/09Jh/Muspilli/mus_frag.html (last accessed: 17.07.2023).

10. Nijdam H., Hallebeek J., Hylkje de Jong. Frisian Land Law A Critical Edition and Translation of the Freeska Landriucht. Leiden – Boston: Koninklijke Brill N.V., 2023. 449 p.
11. Onions C. T. The Oxford dictionary of English etymology. New York : Oxford University Press, 1966. 1024 p.
12. Wright J. Grammar of the Gothic language. 2-nd ed. Oxford : Oxford University Press. 1966, 366 p.
13. Wulfila Bible. URL: <https://wulfila.verbix.com/book/Philippians.html> (last accessed: 17.07.2023).
14. Zoëga, G. T. A concise dictionary of Old Icelandic. Oxford : Oxford Clarendon Press, 1910, 354 p.

НАПРЯМ 7. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-38>

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ЯК ВИДУ АУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПРАКТИЧНОГО КУРСУ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Букрієнко А. О.

*кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри японської мови і перекладу
факультету східних мов
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Комісаров К. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри японської мови і перекладу
факультету східних мов
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Навчання перекладу великою мірою визначається рівнем мовної компетенції здобувачів освіти. У нашій ситуації таке навчання починається в умовах недостатнього володіння студентами однією з мов, що беруть участь у процесі перекладу, і здійснюється паралельно з формуванням власне лінгвістичної компетенції, а це, звісно ж, пов'язано зі значними викликами як для студентів, так і для викладачів.

Дійсно, на початковому рівні вивчення японської мови (初級) перекладацькі можливості здобувачів освіти жорстко регламентуються граматичним матеріалом: суттєве поповнення лексичного запасу на цьому етапі не є ефективним, оскільки складніша (наприклад, професійна, галузева) лексика вимагає складнішого граматичного супроводу – морфологічних засобів та синтаксичної побудови. Отже, ситуації, в яких більш-менш успішно може виступити перекладачем студент, обмежуються знайомством із врученням подарунків, покупками, розмовами про час роботи різних закладів та розпорядок

дня, елементарним поясненням дороги, загальним описом населених пунктів та інтер'єрів будинків, нескладними (і неофіційними) розмовами про роботу, сім'ю, подорожі тощо.

За умови використання на початковому етапі підручника «みんなの日本語» [3; 4], під час вивчення перших уроків студенти можуть активно вживати у мовленні та при перекладі майже виключно базову структуру ~は~です/~は~じゃありません *хтось/щось є чимось/кимось*, яка, однак, є надзвичайно продуктивною і може бути застосована при описі великої кількості ситуацій. Отже, студенти можуть уже, хоч і примітивно, але здійснювати переклад. Існує тенденція розрізнити «навчальний переклад» та «професійний переклад» [2], однак ми не рекомендуємо надмірно захоплюватися таким розмежуванням, адже якщо студенти мають відчуття, що вже потроху долучаються саме до професійної діяльності, якою планують займатись у майбутньому, це слугує додатковим мотиваційним чинником у навчанні.

У наступних уроках подається інформація про різні відмінкові частки японської мови; дієслова, що часто використовуються у повсякденному житті (зокрема дієслова пересування); різні типи прикметників і ситуації, що традиційно описуються за їх допомогою, причому деякі з таких описів важко назвати типовими для українців (スポーツが好きです, де *好き(な)* – прикметник, порівняно з «любити (полюбляти) спорт»; テニスが上手です, де *上手(な)* – прикметник, порівняно з «добре грати в теніс»; 絵がとても上手です, що може буквально сприйматися, як «дуже вправний у картинах» чи щось на кшталт, а не як «дуже добре малює» тощо).

До початку вивчення 14-го уроку студенти не мають уявлення про серединну форму японського дієслова (~テ形), що значно ускладнює інтерпретацію й унеможливує використання в мовленні та при перекладі видових форм дієслів, різних форм прохання тощо. А наступним ключовим моментом у підготовці фахівців з японської мови та перекладу є знайомство з «простими» формами присудків (普通形): тепер відкривається можливість оволодіння субстантивацією, з'являється змога висловлювати та передавати при перекладі власну думку та думку інших людей. До того ж, на цьому етапі формуються перші навички володіння стильовими ознаками мовлення.

Мусимо констатувати, що часто студенти дещо плутають граматичний матеріал різних уроків, зокрема, через те, що інтуїтивно відчують його однаковим, хоча насправді він може бути щонайбільш спорідненим. І це не єдина проблема, яка може виявлятися зокрема за допомогою перекладу. Перше, на що звертає увагу викладач, це

часткова, а подекуди й повна відсутність еквівалентності. Якщо ж говорити про адекватність перекладу, то це вже, радше, ключ до пізнання відмінностей на рівні лінгвокультур. Для прикладу, коротко проаналізуємо успішність виконання студентами завдань на переклад за матеріалом уроків 1-10 підручника «みんなの日本語» [3, с. 6–89].

1) 誕生日におもしろい本をもらいました。 *На день народження отримав цікаву книгу* (еліпсис; важко збагнути, хто й від кого отримав подарунок); 2) 昨日の晩好きなケーキを食べました。 *Учора ввечері їв улюблене тістечко* (прикметник *好きな* представлений у підручнику майже виключно у позиції присудка, тож його роль означення дещо спантеличує студентів); 3) お姉さんはどんな飲み物が好きですか。 *Які напої полюбляє Ваша старша сестра?* (не одразу зрозуміло, що підметом виступає, найвірогідніше, третя особа, а не друга); 4) 田中さんはテニスがとても上手ですが、時間がありませんから、あまりしません。 *Пан Танака дуже добре грає в теніс, але оскільки не має часу, майже не грає* (структура дещо ускладнена як для початкового рівня, особливо якщо сприймати це завдання на слух, проте окремо частини такого складного речення достатньо виважено подаються у відповідних уроках підручника); 5) リーさんは日本語が少ししか分かりませんから、テレビをあまり見ません。 *Пані Лі зовсім трошки розуміє японську, тому майже не дивиться [японське] телебачення* (щоб успішно перекладати такі речення, потрібно достатньою мірою опанувати сполучуваність різних прислівників зі стверджувальною чи заперечною формою японського присудка); 6) 田中さんに子どもが3人います。 *У пана Танаки троє дітей* (може спершу не узгоджуватися з матеріалом 10-го уроку, де йдеться вже не про наявність як таку, а про присутність або наявність у певному місці, як у наступному прикладі); 7) ミラーさんは会議室にいます。 *Пан Міллер [зараз] перебуває в залі засідань* (виникає питання: чим це речення відрізняється від засвоєного з 3-го уроку *ミラーさんは会議室です。*: буквально – *Пан Міллер – зала засідань*, але студенти перекладали це так само, як і *ミラーさんは会議室にいます。*); 8) 庭に誰がいますか。...誰もいません。犬がいます。 *Хто є у дворі? Нікого немає. Собака є* (дієслово *いる* вживається в японській мові щодо істот – як людей, так і тварин, а от питальне слово *誰* стосується виключно людей).

Задля подолання цих та інших труднощів, пов'язаних із перекладацькою складовою процесу навчання іноземної мови, корисно від самого початку знайомити здобувачів освіти із засадничими питаннями перекладацької діяльності (еквівалентність та адекватність, норма мови та норма мовлення тощо), тим паче, що початковий рівень вивчення

мови, за умови використання сучасних методик, неодмінно передбачає засвоєння студентами основ лінгвокультури народу-носія, закладаючи підвалини для адекватного, інтенсивного й гармонійного формування мовної компетенції на наступних етапах. При цьому варто зважати й на переклад.

Нині ми зосередили головну увагу на початковому рівні вивчення японської мови, і є така думка, що актуальність перекладу як виду аудиторної діяльності власне початковим етапом і обмежується, а потім перекладати в аудиторії вже не варто: мовляв, на заняттях потрібно більше **говорити** японською мовою, а переклад тільки шкодить, спричиняє появу в мовленні студентів великої кількості «кальок». Проте, насправді проблема ця коріниться не в перекладі як виді діяльності у процесі вивчення іноземної мови, а у міжмовній інтерференції (母語の干渉), яка неминуче супроводжує тих, хто вивчає японську мову в Україні. Ба більше, українські студенти системно зазнають інтерференції як з боку рідної мови, так і з боку іншої іноземної, що вивчалася до японської та/або вивчається паралельно з нею (переважно, це англійська мова) [1, с. 10]. Отже, система рідної (чи першої іноземної) мови так чи інакше перешкоджає інтенсивному засвоєнню матеріалу японської мови. Так, зокрема, *Я хочу пити* не відповідатиме японському *私は飲みたいです*, оскільки, почувши таке, японці, найвірогідніше, подумують про спиртні напої, а якщо ви хочете просто втамувати спрагу, потрібно сказати *のどが渴きました* (букв.: *Горло пересохло*). У таких випадках необхідно насамперед допомогти студентові подолати психологічну проблему, а саме – звичку повсякчас спиратися на правила слововживання української та/або англійської мови при генеруванні повідомлення японською, а також промовляти речення японською мовою не одразу, а тільки переклавши його попередньо подумки. Відмовлятися ж від перекладу як виду аудиторної діяльності не потрібно.

Література:

1. Асадчих О. В., Філонова В. О. Основи методики навчання усного японського монологічного мовлення на початковому рівні у вищій школі: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 156 с.

2. Козелецька І. С. Переклад у вивченні іноземної мови у закладі вищої освіти. *Актуальні проблеми іноземної підготовки фахівців у сфері національної безпеки*: зб. матеріалів І-ї міжвуз. науково-метод. конф., м. Київ, 16 квіт. 2019 р. Київ, 2019. С. 42–44. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/39305> (дата звернення: 17.07.2023).

3. みんなの日本語 初級I 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京: スリーエーネットワーク, 2013. 249 頁.

4. みんなの日本語 初級II 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京: スリーエーネットワーク, 2013. 247 頁.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-39>

FEATURES OF MOVIE TITLE TRANSLATION

Lebed Yu. B.

*Candidate of Philological Sciences,
Head of the Department of Foreign Literature and Basics
Communal Higher Education Institution “Vinnysia
Humanities Pedagogical College”
Vinnysia, Ukraine*

Turning to the analysis of translations of movie titles is caused by the existing situation on the film market, which is related to the quality of translations. The translation of the name, which performs an important function of advertising, can in a way realize the function of expressiveness and emotionality. For example, a review of the film «Lost and delirious» («Вас не наздогнати»). Only a few viewers would pay attention to a film called «Forsaken and Mad», which tells about the problems of female students of a closed college and even without the participation of famous Hollywood stars. The success, ratings of the film and its perception by the foreign audience also depend on how acceptable and bright the name will be. The famous American translation theorist Eugene Nida observed: «In order to make the best and most standard translation, the translation must be equivalent to the original title. And functional equivalence is to make the audience in the target language feel the same feelings as the audience in the source language, accepting information about history [3; p. 83]. Adequacy and equivalence are the central categories of the general theory» of translation. The classic definition of an adequate translation is that a semantically and pragmatically equivalent translation is considered adequate. [1; p. 263] Speaking about translation equivalence, it is worth noting that it is syntactic, semantic and pragmatic. Syntactic equivalence means the structural similarity of the source and target text. If there is no syntactic similarity, then we are talking about transformation [2; p. 127]. Grammatical transformations consist in transforming the sentence structure

during translation according to the norms of the target language. The transformation can be complete / partial.

Scientists distinguish the following types of lexical-semantic transformations: 1) concretization (when words in the English language have a broader semantic meaning and do not have a specific equivalent in the Ukrainian language); «The good liar» – «Ідеальна брехня»; 2) generalization (when a narrower semantic meaning is replaced by a wider one); «Early Man» – «Дикі предки»; 3) semantic development (translation due to contextual and logical change of the subject, process or sign); «Witches in the Woods» – «Дух відьми»; «Drunk Parents» – «Батьки легкої поведінки»; «Latte & the Magic Waterstone» – «Пухнасті бешкетники»; 4) antonymic translation (translation using a word with the opposite meaning to the word used in the original); «Ми-монстри» – «Happy Family»; «See» – «Сліпота»; «Get out» – «Пастка»; 5) adding words during translation to explain «The room» – «Кімната бажань»; «Mary» – «Прокляття Мері»; 6) omission of words during the translation of «Beyond Skyline» – «Скайлайн»; 7) compensation (transmission of content meaning by means other than those used in the original). «Silver Linings Playbook» – «Мій хлопець – псих».

There are four types of strategies for translating movie titles: 1. Literal translation. The so-called literal translation is to preserve the original text and the original form in the translation, when conditions allow, in particular, to preserve the original metaphor, image and local content. For example: «Innocent» – «Невинний»; «Against the ice» – «Проти льоду»; «Squid game» – «Гра у кальмара»; «Crazy Bus» – «Оскаженілий автобус». 2. Free translation. While the literal translation works well, it doesn't work for all movie titles. Due to differences in language and culture, a free translation strategy must be applied to some titles. For example: «Die Hard» – «Міцний горішок»; «The Intouchables» – «1+1»; «Shutter Island» – «Острів проклятих»; «Some Like It Hot» – «У джазі тільки дівчата». 3. Transliteration. This is a method of translation according to pronunciation. In a number of English films, the name of the hero or the location is used as a title. If the name was known to the audience or has important historical value, this method is used «Harry Potter» – «Гаррі Поттер»; «Jane Eyre» – «Джейн Ейр». 4. Expansion of the translation. Some English movie titles need some words added in the translation to explain them. In order to achieve the accuracy of the original film and take into account the language habits of the target audience, this approach is the basis of the translation: «Fair game» – «Гра без правил»; «A Dog's Purpose» – «Життя і мета собаки».

The translation of the film title is generally divided into two types. One type is that the word order should be the same «Better Call Soul» – «Краще

подзвонить Солу». Another is to replace the original word order. Some translations may be completely copied according to the English movie titles.

Among the tactics of translation, genre adaptation is increasingly common, in which the translation involves language units that relate the title of the film to a certain genre. For example: «Gun Shy» – «Супершпигун». The melodrama «Décalage horaire» (literally «Різниця у часі») is known to the Ukrainian audience as «Історія кохання». The title of the detective story «City by the Sea» in the Ukrainian translation is adapted to the genre – «Остання справа Ламарк», and the title of the horror film «She Creature» in the Ukrainian translation is more in line with the «scary» genre: «Страхіття з безодні».

Film title translation is a complex process that requires analysis of the original film title, immersion in cultural and social aspects, use and analysis of a number of translation transformations, strategies and methods of translation.

References:

1. Смірнова М. Р. Панчишко К. В. Лексичні трансформації у ерекладі французьких фільмонімів українською мовою. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32(71) № 5 Ч. 1. С. 261–266.
2. Яхнюк Т. О. Використання фрагментів художніх відеофільмів для навчання студентів мовних спеціальностей соціокультурної англійської лексики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2002. 203 с.
3. Eugene A. Nida. *Language, Culture and Translating*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press. 1993.

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Михальчук С. О.

кандидат політичних наук,

старший викладач кафедри романської філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Усі професії повинні відповідати певним етичним вимогам. Професійна деонтологія вивчає сукупність морально-етичних зобов'язань, які накладає професія. Термін «деонтологія» походить від грецького *deontos*, що означає «зобов'язок». У звичайному значенні воно стосується зобов'язків, які люди повинні поважати у своїй роботі [3]. Сьогодні під деонтологією розуміють науку, яка регулює відносини представників професії один з одним і з суспільством. Деонтологічними принципами перекладацької діяльності є: принцип конфіденційності; принцип професійної доброчесності; принцип відповідальності; принцип колегіальної солідарності; принцип нейтралітету.

Принцип конфіденційності. Беручи участь у широкому спектрі суспільних відносин, перекладач є мимовільним, але неминучим носієм конфіденційної інформації, розголошення якої є неприпустимим.

Відомий такий історичний епізод: коли Костянтин Андроніков (французький дипломат і перекладач) попросив Андре Камінкера (французький перекладач) підготувати проект Кодексу честі для перекладачів, той відповів, що він дуже простий: «Достатньо трьох статей: стаття 1: повна та абсолютна професійна таємниця; стаття 2: повна та абсолютна професійна таємниця; стаття 3: повна та абсолютна професійна таємниця [1].

Якою б не була сфера діяльності (юридична, медична, банківська, фінансова тощо), поняття конфіденційності стає все більш важливим. Конфіденційність інформації можна розглядати з юридичної та етичної точки зору. З юридичної точки зору конфіденційна інформація включає п'ять основних типів таємниць: комерційна таємниця; банківська таємниця; таємниці приватного життя; службова таємниця; комерційна таємниця.

Захист конфіденційної інформації забезпечується нормативними документами з метою запобігання витоку, викраденню, втраті,

спотворенню, фальсифікації цієї інформації, а також несанкціонованим діям, спрямованим на її знищення, зміну, спотворення чи копіювання.

Поняття професійної таємниці досить об'ємне й передбачає обов'язок представників певних професій зберігати інформацію, довірену їм у контексті договірних відносин у зв'язку з певними справами та послугами, які вони надають громадянам. Носіями (власниками) професійної таємниці є лікарі, аудиторі, нотаріуси, адвокати, журналісти, редактори та комунікатори. Професія перекладача не внесена до реєстру професій, які мають відмітку про збереження професійної таємниці. Проте вважається, що до перекладача повинні ставитися ті ж вимоги, що й до особи, яку він перекладає. Це означає, що перекладаючи розмову лікаря з пацієнтом, перекладач стає носієм лікарської таємниці; при усному перекладі юридичної консультації перекладач не може розголошувати адвокатську таємницю щодо інформації, повідомленої клієнту, тощо.

Юридично перекладач не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності у разі розголошення ним професійної таємниці (на відміну від тих, кого він перекладав), але відшкодування збитків цілком допустимо.

З етичної точки зору вся інформація, з якою працює перекладач, стає конфіденційною, незалежно від її правового статусу. Конфіденційність стосується не лише змісту сказаного, а й обставин розмови (час, місце, учасники тощо). Перекладач не повинен навіть випадково розголошувати те, що він дізнався, або давати можливість здогадатися про це.

У ситуації, коли перекладач зобов'язаний розкрити професійну таємницю (наприклад, свідчити в суді), професіонали радять зважити всі «за» і «проти» і прислухатися до власної совісті. Слід зазначити, що в даний час ряд компаній і організацій, які наймають перекладача на постійну роботу, включають в трудовий договір пункт про нерозголошення конфіденційної інформації.

Принцип професійної доброчесності. Дж. Ербер у «Посібнику перекладача» писав, що професія перекладача є однією з найкрасивіших і благородних професій сучасного світу. Благородство професії визначається її роллю в допомозі людям різних культур і мов краще пізнати і зрозуміти один одного. Послуги, що надаються перекладачами, мають культурне, інтелектуальне, соціальне та економічне значення і не можуть оцінюватися виключно грошовою винагородою. Належна та гідна поведінка виконавця стає умовою продовження кар'єри [2].

Принцип пристойності, другий фундаментальний принцип етики перекладу, передбачає, що перекладач може погодитися на роботу,

якщо він здатний її виконувати. Причиною відмови в роботі має стати брак часу для навчання та/або навичок. При цьому перекладач повинен йти на певний ризик. Обмежений обсягом своїх навичок, перекладач змушений постійно заповнювати неминучі лінгвістичні, технічні та інформаційні прогалини, діючи так, ніби він досконало володіє всіма параметрами, щоб відповідати очікуванням клієнта та громадськості.

Принцип відповідальності. Порядність співвідноситься з професійною відповідальністю перекладача. Перед ким несе відповідальність перекладач: перед тим, кого він перекладає (той, хто оплачує роботу), чи перед тими, хто його слухає? У процесі виконання роботи перекладач не може бути перекладачем когось. Він зобов'язаний працювати для всіх, забезпечуючи якість обслуговування, що передбачає повну і точну передачу повідомлення іншою мовою. Перекладач повинен прагнути відповідати вимогам клієнта та очікуванням одержувача повідомлення, дотримуючись власних професійних стандартів.

Сьогодні, окрім інтелектуального завдання знайти найбільш адекватний еквівалент перекладу, професійний перекладач несе велику моральну відповідальність, оскільки спотворення перекладу можуть мати серйозні наслідки: політичні конфлікти, моральні збитки та навіть людські жертви.

Принцип колегіальної солідарності. Почуття колегіальності, взаємоповаги, спільної відповідальності є однією з ознак професійної спільноти перекладачів. Вони ґрунтуються на бажанні молодих перекладачів вчитися досвіду своїх попередників і на прагненні досвідчених перекладачів передати свій досвід наступникам.

Крім того, особливістю роботи перекладача є те, що він з самого початку своєї кар'єри працює сам. Перекладач-початківець не може бути просто стажером, помічником більш досвідченого перекладача, що зніме з нього тягар відповідальності. Водночас кожен перекладач є своєрідною вітриною для всієї професії; тому найменші недоліки будуть розглядатися як невід'ємна характеристика всієї професійної групи.

Таким чином, суть принципу колегіальної солідарності полягає в наступному: надавати моральну підтримку колегам; неможливість дискримінації колег і відкритої критики їхніх дій; відмова від роботи, що ганьбить честь професії та принижує гідність перекладача; залучення до професії нових кваліфікованих кадрів; обмін досвідом з перекладачами-початківцями; шанобливе ставлення до всіх учасників робочої ситуації; належному рівні компенсації.

Принцип нейтралітету. У процесі діяльності перекладач стикається з, здавалося б, нездійсненним завданням: залишатися

непоміченим і бути в центрі уваги. Цього можна досягти, дотримуючись певних мовних і позамовних правил поведінки: висловлювати повагу до всіх думок; створити враження зацікавленості темою розмови; не виявляти іронії, нудьги, зневаги до будь-чого; недопущення фамільярності при спілкуванні з клієнтами, незалежно від специфіки особистих стосунків з ними; обрати тон голосу трохи нейтральніший за тон оратора; не розміщувати статті з символікою політичних партій чи рухів. Таким чином, можна підсумувати суть принципу нейтральності: перекладач субтитрує те, що говорить оратор. Буває, що між клієнтами виникає конфлікт, одна зі сторін висловлює образу на іншу. У такій ситуації перекладач, опинившись у ролі «лінгвістичного свідка», може уточнити у клієнта, чи варто інтерпретувати сказане, і, будучи посередником міжкультурної комунікації, спробувати знайти шляхи згладжування конфлікту.

Володіння деонтологічними принципами перекладацької діяльності є надзвичайно важливим для становлення професійного перекладача та розвитку галузі в цілому.

Література:

1. AIC, 2003. Conseils aux étudiants desirant devenir interprete de conference. URL: www.aiic.net
2. Herbert J. Manuel de l'interprete. Geneve, 1952.
3. Qu'est-ce que la déontologie? URL: <https://cutt.ly/wwpisC6a>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-41>

TECHNICAL TRANSLATION: CHALLENGES STUDENTS FACE AT ENGLISH CLASSES

Rudnianyn O. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the Department of Foreign Languages
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Learning how to translate technical texts at English classes is a valuable skill for tech students. It allows them to bridge language barriers, expand their career opportunities, and successfully use their technical knowledge and expertise to a broader audience. By actively engaging in the process of

learning future specialists can develop the necessary skills to effectively communicate IT concepts across languages and cultures.

Translation as a whole is a balance of art and science influenced by both theory and practice [3]. Instructors teaching technical translation should actively involve the students in their learning process, by requiring them to reflect on the translation process, the resources they have to use, the time they need to invest and the results they have to achieve. It is important to acquaint students with methods used by professional translators, and teach the class how to work on the kind of situations that crop up in the real work market. Choosing technical texts instructors firstly establish correlations with the other areas students study in their programme: computing, information science, software engineering etc. Training at higher educational institutions must be aimed at forming the IT competence, as an integral part of professional scientific and technical translation competence, as well as appropriate knowledge, skills, sub-skills, “value-based orientations, information-focused outlook and personal qualities” [5, p. 8].

Technical translation covers the translation of many kinds of specialized texts and requires a high level of subject knowledge and mastery of the relevant terminology, and writing conventions [4, p. 12]. Learning the subject students face a set of challenges, as technical translation has become a key component of a successful global business strategy – and just like any strategic endeavour it comes with its own issues. Here are some key challenges that students may encounter when engaging in technical translation within an English class:

Specialized Terminology: Technical texts often contain complex and specialized terminology that may not be familiar to English language learners. Students may struggle with understanding and accurately translate these technical terms.

Contextual Understanding: Technical texts often require a solid understanding of the subject matter and its context. Students may face difficulties comprehending the technical concepts, processes, or procedures described in the text, making it challenging to produce accurate translations that convey the intended meaning.

Linguistic Accuracy: Technical translation demands a high level of linguistic accuracy. Students need to pay attention to grammar, syntax, and vocabulary choices to ensure that the translated text is grammatically correct and reads naturally in English. The accuracy of the translation is crucial to convey the original technical information effectively.

Cultural Adaptation: Technical texts often need to be adapted to the target culture and audience. Students may need to consider cultural nuances, idiomatic expressions, or local conventions while translating technical

content. Failure to address these cultural aspects may result in translations that feel unnatural or are not easily understood by the target audience.

Research Skills: Technical translation often requires students to conduct research to ensure accurate and up-to-date translations. They may need to consult technical dictionaries, online resources, or subject matter experts to clarify terms or verify information. Developing effective research skills is essential for overcoming translation challenges encountered in technical texts.

Time Management: Technical translation can be time-consuming, particularly for students who are still in the process of mastering the language. Managing time effectively is crucial to meet deadlines and produce quality translations. Students need to allocate sufficient time for comprehension, research, translation, and revision to ensure accurate and well-crafted translations.

Quality Assurance: Ensuring the quality of technical translations is essential. Students should develop proofreading and editing skills to identify and correct errors, inconsistencies, or inaccuracies in their translations. This process may involve multiple revisions and feedback from peers or instructors to refine the final translation.

Keeping Up with Technological Advancements: Technology and technical terminology evolve rapidly. Students need to stay updated with the latest developments in the field to effectively translate technical content. This may involve following industry news, participating in online forums, or exploring resources that focus on technology-related language and terminology.

To address these challenges, English classes can integrate practical exercises, case studies, and real-world examples of technical translation. Providing students with opportunities to work on authentic technical texts and engage in hands-on translation activities can help develop their skills and enhance their understanding of technical terminology and concepts.

Additionally, English classes can emphasize the importance of continuous learning and self-improvement, encouraging students to explore online resources, participate in translation communities, and pursue additional training or certifications in translation and technical fields.

References:

1. Byrne, Jody. *Technical Translation: Usability Strategies for Translating Technical Documentation*. Springer-Verlag New York, LLC, 2006. 290 p.
2. Olvera, Dolores et al. Professional Approach to Translator Training (PATT). *Meta Translators' Journal*. 2007. 52(3). 517–528 p.

3. Technical translation. Wikipedia, the free encyclopaedia. Retrieved from: http://en.wikipedia.org/wiki/Technical_translation
4. Williams, J., Chesterman A. The Map: A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies. Manchester : Saint Jerome Publishing, 2002. 198 p.
5. Kolos Yu. Z. Formation of information-technological competences of future translators during their training. PhD Thesis abstract, Kyiv, Ukraine, 2010 (in Ukrainian).

НАПРЯМ 8. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-42>

ГЕРМЕТИЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ЕЛЕМЕНТ ОНТОЛОГІЧНОЇ ПОЕТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ НОВЕЛИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Лях Т. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Українська новела кінця ХХ – початку ХХІ століть є унікальним феноменом, що відзначається жанровим різноманіттям, особливою поетичною мовою, функціонуванням у різні культурно-соціальні епохи. Важливою прикметою цього жанру малої прози є названа І. Франком здатність реагувати на ритм епохи, бути «найвідповіднішим нашому нервовому часові». Особливо гостро вказана ознака вчувається в новелах означеного періоду, коли письменники переосмислювали статус людини у світі у перехідну добу.

Осмислення людського буття поетичною мовою дає підстави вивчати онтологічну поетику української новели кінця ХХ – початку ХХІ століть. Онтологічна поетика – «принцип герменевтики, спрямований на виявлення у художньому тексті, в його сюжетних зв'язках, деталях, мотивах та вчинках персонажів “іншої реальності”, на розкриття втілених у метафорико-символічній, сюжетно-образній структурі твору зв'язків особистісного буття автора з буттям всесвіту» [4, с. 54].

Базовими для онтологічної поетики є фундаментальні категорії простору і часу, котрі також є визначальними для філософської онтології: вони «позначають основні форми буття матерії. Простір передає спосіб співіснування розмаїтих матеріальних утворень, час – спосіб зміни матеріальних явищ» [7, с. 529]. У художньому творі час і простір є підвалинами тексту на рівні змісту і форми, а також векторами свідомості суб'єкта.

Метою даного дослідження є вивчення герметичного простору у структурі онтологічної поетики новели кінця ХХ – початку ХХІ століть. Простір визначає буття людини, а відтак – відображає зміст філософії певного автора, світоглядні тенденції української літератури окресленого періоду.

В онтологічному полі філософії важливу роль відіграє суб'єктивність, що відображає внутрішній сенс взаємин людини зі світом. Саме простір української новели кінця ХХ – початку ХХІ століть відображає внутрішній стан суб'єкта, що відповідає концепції М. Гайдеггера щодо буття людини у світі. У праці «Буття і час» (1927) філософ розглянув структуру людського існування, де ключову роль відіграє «буття-у-світі» людини або «присутність»: «фундаментальну онтологію <...> потрібно шукати в екзистенційній аналітиці присутності» [8, с. 11]. Саме простір визначає присутність людини у світі; його філософ називає «структурним моментом буття-у-світі» [8, с. 322].

У пропонованому дослідженні вживається поняття герметичного простору не лише на означення фізичної властивості, а й внутрішньої, психологічної ізоляції індивіда, зумовленої, зокрема, дегуманізацією суспільства як ознакою постколоніальної культури. Крім цього, сам феномен герметизму в літературознавстві, який виник як «літературна самозамкнута течія модернізму межі ХІХ–ХХ ст., що характеризується інтровертивною спрямованістю творчих пошуків» [3, с. 221], також притаманний творчості авторів-вісімдесятників (О. Лишега, В. Назаренко) у значенні ізоляції митця від дійсності, незахищеності людини, трагізму світовідчужання.

Отож герметичний простір у поезії української новели кінця ХХ – початку ХХІ століть можна вважати метафорою втілення неприйняття митцями дегуманістичних викликів суспільства та намаганням виходу із стану ізоляції, ментальної і просторової.

У новелі одного з яскравих представників українського герметизму В. Назаренка «Механічне яйце» герметичний простір відображає візія міста, яке в уяві ліричного суб'єкта постає велетенським механічним яйцем: «уявіть, що межі міста округлі, як межі курячого яйця. <...> я стояв посеред луку зовсім близьенько біля цього яйця. Там, усередині, все гуло й клекотіло, як вулканічна магма, там сидів механічний зародок. Дорога з луку стрімко звивалася вгору і крізь шкаралупу входила всередину яйця» [5, с. 65].

Даний візуальний образ цікаво поєднує архетипову символіку яйця, з якого, за народними уявленнями, «вийшов рід людський, а іноді з нього народжується герой-деміург (напівбог)» [1, с. 613], і постмодерністську концепцію механізованого світу. В. Назаренко

творить світ у яйці, де людина втрачає духовні сенси свого буття, натомість існує в певних заданих схемах: «В цій точці я б заклав храм, не дотичний до жодних світових релігій. Винайшов би молитви, не схожі на молитви Заходу і Сходу. Настінний розпис складався б із макро- і мікрочастин, з малесеньких механізмів і велетенських людей, з велетенських комах і дрібних людей-грішників... Музика, яка б лунала тут, – була б синтезом музики... Я поставив би отут храм. Але він стояв би порожній. Такого віросповідання не існує» [5, с. 66].

Семантику простору як яйця письменник розгортає у ліричній новелі «Втеча», проте тут яйце постає вже в'язницею, з якої «щоднини здійснюєш втечу» [5, с. 75]: «Іззовні вся ця в'язниця виглядає ніби куряче яйце, взяте зусбіч у суцільну шкаралупу – такий собі білковий панцерник без жодного натяку на існування будь-де виходу. Входу ж узагалі нема в цій конструкції. Він лишився в початковому задумі як щось ірреальне, дозародкове, безслідне. Є лише вихід зсередини» [5, с. 76].

Герметичний простір сприймається як метафора безвиході людини в новелах В. Габора. Простір тут відображає світовідчуження людини наприкінці ХХ століття, її онтологічне прагнення знайти вихід із замкнутого кола буття («Полювання у втраченому просторі», «Ми приречені, кохана», «Самотні жінки», «Сходи вгору і вниз»).

У новелі «Полювання у втраченому просторі», яка нагадує притчу, герметичний простір відображає онтологічні переживання суб'єкта, котрий потрапив на полювання у «Глибокий ліс» і не може вийти з нього. Показовим є алегоричний образ чорного птаха, який щоразу обирає собі нову жертву серед людей: «<...> і цей Глибокий ліс, і цей світ по суті є великим чорним птахом, а ми, хоч і вважаємо себе мисливцями й ходимо з рушницями, і маємо вдосталь набоїв, – насправді є жертвами, котрих переслідують. Бо вийшли на полювання у втрачений простір. А, може, не можемо вибратися із замкнутого?» [2, с. 17].

Отже, герметичний простір новели відображає в даному випадку саме буття, в якому людина розчиняється, втрачаючи свою свободу чи ідентичність. Подібна семантика простору відчитується в новелі В. Габора «Сходи вгору і вниз»: «Врешті, міркував Марко, а хіба життя не подібне до звичайнісінького борсання на велетенських сходах, які нікуди не ведуть? То чому не може заспокоїтися, чого нервується? Стане менше на цих сходах однією комахою – хіба від того зміниться світ? Аніскілечки!» [2, с. 129].

У новелі А. Тютюнник «Глибокий колодязь» герметичний простір актуалізовано двома локусами: хатою із садом у селі та квартирою в багатоповерховому будинку, яка згодом стає новою оселею персонажів. Простір сільської хати наповнений матеріальними речами, які відображають духовний світ людини, є маркерами щастя: «У нашій

хаті було повно книг, вони лежали скрізь – закриті і відкриті, стосиками і поодиноці, старі й нові, у пістрявих і тьмяних палітурках, всюди: на полицях, на столі, на підвіконнях, у кріслах, на підлозі. Вони відкривали нам світ <...>» [6, с. 592]; або ж «платівка із записом старовинної пісні», звуки якої «<...> множились, віддалялись, усе мов ество линуло за ними» [6, с. 593]. Відтак, в даному випадку простір, попри свій герметизм, стає вмістилищем духовного аспекту буття, відкриває ліричному суб'єктові незнаний досі дивовижний світ.

Отже, герметичний простір в українській новелі кінця ХХ – початку ХХІ століть відображає буття людини у світі, зміст філософії того чи іншого автора. Герметичний простір відображає не лише замкненість як фізичну властивість, а й внутрішню, психологічну ізоляцію індивіда, з якої він прагне вирватися (новели «Механічне яйце», «Втеча» В. Назаренка, «Полювання у втраченому просторі», «Сходи вгору і вниз» В. Габора); відкриває духовний аспект буття (новела «Глибокий колодязь» А. Тютюнник). Це дає підстави розглядати просторові координати як елементи онтологічної поетики новели, що у свою чергу сприяє розумінню художньої картини світу окресленого періоду в її глибинному сенсі, стає ключем не лише до сприйняття художнього твору, а й філософського дискурсу української новелістики означеного періоду. Дослідження також окреслює аспекти подальшого вивчення української літератури у зв'язку з філософією.

Література:

1. Войтович В. Українська міфологія. К.: Либідь, 2002. 664 с.
2. Габор В. Книга екзотичних снів та реальних подій: новели. 3-тє вид. Львів : ЛА «Піраміда», 2009. 160 с.
3. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-укладач Ю.І. Ковалів. Т. 1. Київ, 2007. 608 с.
4. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-укладач Ю.І. Ковалів. Т. 2. Київ, 2007. 624 с.
5. Назаренко В. Механічне яйце : новели. Львів : ЛА «Піраміда», 2014. 180 с.
6. Тютюнник А. Глибокий колодязь. *Незнайома: антологія української «жіночої» прози та есеїстики другої пол. ХХ – поч. ХХІ ст. / автор. проєкт, упоряд., вступне слово, бібліограф. відомості та приміт. В. Габора.* Львів : ЛА «Піраміда», 2005. С. 592–597.
7. Філософський енциклопедичний словник / ред. колегія: В. І. Шинкарук (гол.) та ін. ; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Київ : Абрис, 2002. 744 с.
8. Heidegger M. Being and time/ translated by Joan Stambaugh. New York, 1996. 488 p.

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОРАНІЧНИХ СЮЖЕТІВ
У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО
(НА ПРИКЛАДІ ЦИКЛУ «МУСУЛЬМАНСЬКИЙ РАЙ.
ЛЮБОЩІ ТА РАЮВАННЄ»)**

Пришаш А. А.

*старший викладач кафедри східних мов
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Типовою особливістю вітчизняного та світового літературного процесів є постійна взаємодія та взаємозбагачення різних національних письменств, що зокрема реалізується завдяки такому виду міжлітературних взаємин як запозичення [1, с. 214].

Оскільки національні літератури ідентифікують специфічні маркери соціального та культурного життя народу, у теократичних країнах і країнах, де релігія регулює існування суспільства, твори, написані на клерикальні сюжети, становлять значну частину національної літературної спадщини. У країнах, де офіційною релігією визнано іслам, широко розповсюдженими є коранічні сюжети, що концентруються навколо постаті Мухаммада, членів його родини, героїв епохи раннього ісламу та більш «пізніх» святих [1, с. 272].

Чималу децищу своїх наукових розвідок видатний український орієнталіст Агатангел Кримський присвятив вивченню ісламу як невід'ємної частини мусульманської культури, поширеної у країнах Близького Сходу та Північної Африки. Зокрема у науковій праці «Історія арабів і арабської літератури світської і духовної» він ґрунтовно проаналізував основи мусульманської релігії, Коран як пам'ятку літератури та вчення про іслам, і особливо зосередився на культовій релігійній постаті Мухаммада [2].

Коло наукових інтересів А. Кримського суттєво відобразилось у його власній літературній творчості: мандрівки країнами Леванту, занурення в роботу з автентичними літературними творами та активна перекладацька діяльність не лише збагатили, а й певною мірою сформували образну систему лірики вченого й письменника.

Цикл «Мусульманський рай. Любощі та раюваннє», що увійшов до збірки екзотичних поезій «Пальмове гілля», на думку С. Абрамовича, є втіленням духу «ісламської естетики» [1, с. 274]. Водночас

відображення релігійного колориту та коранічних сюжетів, що є серцевиною поезій циклу, відбувається крізь призму авторського переосмислення і саморефлексії.

За свідченням самого А. Кримського, в перші роки занять сходознавством Коран здавався йому нудним, однак непомітно для себе вчений полюбив Писання і навіть згодом констатував, що під час прочитання Корану завжди відчуває таке ж задоволення, як і під час читання твору симпатичної та близько знайомої йому людини. Крім цього, адресант зазначав, що в такому аспекті відчуття арабіста дуже схожі до відчуттів віруючого мусульманина [2, с. 161].

Звісно, останнє твердження вченого й митця можна трактувати крізь призму науки, адже мова Корану є основою сучасної арабської літературної мови, а тому її вивчення та аналіз дозволяють зануритись у філологічний вимір, недоступний пересічній людині. Однак тут же спостерігаємо, як знання, отримані зі Священної для мусульман книги, віддзеркалюються у літературній рецепції Агатангела Кримського :

Рече пророк : «Люблю молитись,

Люблю жінок кохати

І знаю третю любов втіху :

Вдихати аромати»,

І от, коли я п'ю повітря

Пахучеє весняне,

Із грудей рветься щирий голос :

«Я ваш, о мусульмани!» [3, с. 54].

Про любов Пророка до жінок та приємних ароматів, а також потребу у молитві (саме у такому порядку) більш детально нам відомо з хадісів про життя Мухаммада. Водночас А. Кримський зауважує, що вчення Мухаммада міститься передусім у Корані, а Коран є першим та найнадійнішим джерелом для вивчення достовірних ідей Пророка [2, с. 256]. У науковому нарисі релігії Мухаммада український орієнталіст змістовно розкриває значення обряду молитви для мусульманина, оскільки молитва (саят) вважається одним із п'яти стовпів, на яких тримається іслам. В цій же частині своєї праці дослідник розмірковує і про стосунки між чоловіком та жінкою. Аналізуючи норми моралі, закріплені в Корані, та приклади із суні, він приходить до висновку, що чоловіку в ісламській культурі досить легко любити різних жінок і при цьому не робити нічого забороненого (харам). Окрему увагу у науковій розвідці орієнталіста приділено вченню про загробне життя та існування пекла і раю. За мусульманськими віруваннями, праведники після смерті потрапляють у рай – розкішний сад, сповнений ароматами плодкових дерев. Учений і поет наголошує на тому, що для мешканців спекотних пустельних регіонів

це становить особливу насолоду, а також зауважує, що в раю на праведників чекатимуть гурії – райські діви [2]. Таким чином, у власній літературній рецепції А. Кримського дещо зміщуються акценти: він крізь призму власного сприйняття згадує про улюблені справи Пророка у порядку, відмінному від хадісу. Між тим тривале перебування на Близькому Сході та активна взаємодія з носіями ісламської культури спонукають сходознавця шукати паралелі у повсякденних речах, тому ліричний герой Кримського приходиться до висновку, що в чомусь і він може відчувати себе мусульманином.

Занурення в реалії Леванту стало каталізатором для ліричного героя А. Кримського до саморефлексії у питанні власного існування. Із залученням коранічних образів Агатангел Кримський розмірковує як про сюжети, наповнені сакральним змістом, так і про речі досить буденні – досягнення високої мети і насолоди звичайними людськими втіхами:

«Ти й думать одвикнеш!» –

Воркоче мій розум.

А серце співає:

«Чини, як Мохаммед:

Бували години –

Він янголів слухав;

Бували години –

Гуляв у гаремі» [3, с. 54].

У діалозі між розумом і серцем ліричного героя автор проводить паралель із життям Пророка. Вважається, що всі сури, з яких складається священний Коран, були посланими Аллахом і переданими Мухаммаду янголом Джібраїлем. Таким чином, спілкування з янголами допомагало Пророку виконати його покликання і найвищу мету – привнести в світ релігію Аллаха та розповсюдити її. Водночас паралельно проходило і світське життя Мухаммада, детально змальоване його сучасниками у хадісах. Сімейне життя та побут Пророка ставали прикладом для наслідування його сподвижників, нормою, закріпленою в ісламській моралі і по сьогодні. Паралелізм із життям та місією Пророка в інтерпретації А. Кримського є досить виправданим, адже митець по суті був першовідкривачем орієнту для вітчизняної науки, він першим познайомив багатьох українців з ісламською культурою, зокрема завдяки власній літературній творчості.

Таким чином, на прикладі ліричного циклу Агатангела Кримського «Мусульманський рай. Любощі та раювання» спостерігаємо яскраве втілення процесу взаємозбагачення національних культур. Численні соціальні та наукові контакти вченого й письменника з ісламським

світом знайшли реалізацію в його власній літературній творчості. Ліричний герой А. Кримського виокремлюється з-поміж інших літературних образів у тому числі й завдяки запозиченню та авторському переосмисленню традиційних коранічних сюжетів, які виявились досить близькими самому поету-орієнталісту.

Література:

1. Волков А. Р. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / А. Р. Волков. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 634 с.
2. Кримський А. Ю. Вибрані сходознавчі праці : в 5 т. Т. 1 : Арабістика. Київ : ВД «Стилос», 2007. 432 с.
3. Кримський А. Ю. Пальмове гілля. Екзотичні поезії. Київ : Дніпро, 1971. 371 с.

НАПРЯМ 9. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-44>

ЛІМІНАЛЬНІСТЬ У ТВОРАХ ШЕКСПІРА ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СТАН ВИВЧЕНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ ПОШУКІВ

Дейнека С. О.

*аспірантка Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

*Науковий керівник: **Торкут Н. М.***

*доктор філологічних наук, професор,
академік Академії наук вищої школи України,
директор Українського шекспірівського центру
м. Запоріжжя, Україна*

Теорія лімінальності викликає великий інтерес у сучасних вчених-гуманітаріїв. Науковій думці притаманне прагнення до вивчення усього незвичного, парадоксального, надприродного, аномального. Лімінальність як межовий або пограничний стан індивідуума, певного прошарку людей чи соціуму в цілому, належить саме до такого типу феноменів.

Основи концептуального осмислення лімінальності як межового або пограничного стану, були закладені ще на початку ХХ ст. етнографом Арнольдом ван Геннепом («Rites de passage», 1909), а у 1960-х роках почали з'являтися наукові праці антрополога Віктора Тернера, який відчутно збагатив категоріально-термінологічний апарат і методологію дослідження межових станів.

«Пороговість», притаманну п'єсам Вільяма Шекспіра, досліджували під літературознавчим кутом зору такі вчені, як Едвард Беррі, автор книги «Shakespeare's Comic Rites» (Кембридж, 1984) та китайський шекспірознавець Жанг Хан автор статті «Liminality, Mobility, and Identity in Shakespeare's Late Romances» (Китай, 2021).

Неодноразово Шекспірівська лімінальність обиралася об'єктом театрознавчих дисертацій. Приміром, Розалінд Лайонс, яка проводила свої дослідження у лондонському театрі «Глобус», проаналізувала

характер репрезентації амбівалентності порогових ситуацій в Шекспірівських постановках («Representing Ambiguity: Liminality And Transformation In Shakespearean Theatre» Кембридж, 2016), а Бен Хаворт описує «матеріальні та метафоричні репрезентації реальних фізико-географічних просторів, які використовував Шекспір, показуючи, як він змальовував їхнє сучасне культурне значення» («Setting the Scene: Shakespeare's Liminal Spaces And the Contestation of Authority» Ноттінгем, 2021) [2, с. 5].

Окремим аспектам лімінальності в конкретних п'єсах Шекспіра присвячено низку філологічних дисертацій. Приміром, Кей МакЛелланд проаналізувала проблему насилля та лімінальності у творах Едмунда Спенсера й Вільяма Шекспіра, зосередивши увагу на проблемах «підліткового віку, статі, сексуальності, психічного стану та фізичних вад». («Violence and Liminality: Spenser's and Shakespeare's Contested Thresholds» Лондон, 2016) [6, с. 3] К. Вурал Озбей виявила відмінності лімінальності, детерміновані жанровою специфікою Шекспірових творів («Liminality in Shakespeare's *As You Like It*, *Hamlet* and *Troilus and Cressida*» Анкара, 2021). Варто також згадати статтю Сари Льюїс та Емми Віпдей «Sounding Offstage Worlds: Experiencing Liminal Space and Time in *Macbeth* and *Othello*», у якій розглянуто поєднання звуку, лімінального простору і часу у головних сценах «Макбета» та «Отелло» (2019). У статті пакістанських шекспірознавиць Сари Сіед Казмі та Еши тір Паазіі «Liminality and Gender Fluidity in Shakespearean Dramaturgy: A Postmodern Perspective» (Карачі, 2022) представлено розгляд лімінальності крізь призму гендеру у постмодерній перспективі на прикладі таких п'єс як «Два веронці», «Венеційський купець», «Цимбелін» та ін. Індійський вчений Раісун Метью дослідив специфіку образів головних героїв п'єси Шекспіра «Гамлет» крізь призму теорії лімінальності, описуючи «прелімінальні, лімінальні та постлімінальні фази розвитку персонажів, як тимчасові, так і постійні» [5, с. 131].

Як бачимо, категорія лімінальності посідає чільне місце в сучасній гуманітаристиці, зокрема, у шекспірознавстві. Пріоритет надається дослідженню Шекспірівських комедій і трагедій, а такі жанри як історичні хроніки та римські п'єси під окресленим кутом зору практично не вивчалися.

На увагу заслуговують, приміром, такі питання як характер лімінальності у вищезгаданих жанрах, специфіка і механізми художнього зображення порогових станів, межових ситуацій та знаків лімінальності; кореляція зміни хронотопів та характеру протагоніста-лімінара в «Річарді II», «Коріолані», «Антонії і Клеопатрі»; зображення образів лімінарів у п'єсах «Генріх IV» і «Генріх V», «Тіт Андронік»

та «Юлій Цезар», вплив порогового стану на психологію і поведінку героїв; вербальні маркери і художні тропи, пов'язані з феноменом лімінальності. Також варто виявити особливості сценічних репрезентацій лімінальності в сучасних постановках Шекспірових творів.

Література:

1. Berry, Edward. *Rites Of Passage. From Shakespeare's Comic Rites*, Cambridge: Cambridge UP, 1984.
2. Haworth, Ben. *Setting the Scene: Shakespeare's Liminal Spaces And the Contestation of Authority*. A thesis for the degree of Doctor of Philosophy, January 2021. 310 p.
3. Lewis, Sarah, and Whipday, Emma. "Sounding Offstage Worlds: Experiencing Liminal Space and Time in Macbeth and Othello" *Shakespeare*, vol. 15, no. 3, 2019, pp. 272–282.
4. Lyons, Rosalind. *Representing Ambiguity: Liminality And Transformation In Shakespearean Theatre*. A thesis for the degree of Doctor of Philosophy. October 2016. 163 p.
5. Mathew, Raisun. *Betwixt and Between: Liminality in William Shakespeare's Hamlet*. URL: https://www.academia.edu/76612765/Betwixt_and_Between_Liminality_in_William_Shakespeares_Hamlet (дата звернення: 03.03.2023).
6. McLelland, Kaye. *Violent Liminalities in Early Modern Culture. Inhabiting Contested Thresholds*. New York and London, Routledge, 2023.
7. Syed Kazmi, Sarah, and Raaziah, Esha tir. "Liminality and Gender Fluidity in Shakespearean Dramaturgy: A Postmodern Perspective" *Journal of European Studies*, vol. 38, no. 2, 2022, pp. 64–74.
8. Vural Özbey, Kübra. *Liminality In Shakespeare's As You Like It, Hamlet and Troilus and Cressida*. Ph.D. Dissertation. Ankara, 2021. 338 p.
9. Zhang, Han. "Liminality, Mobility, and Identity in Shakespeare's Late Romances" *Journal of Literature and Art Studies*, vol. 11, no. 6, June 2021, pp. 431–438.

**РИСИ НАТУРАЛІЗМУ В РОМАНІ «ЧЕРВОНА КІМНАТА»
АВГУСТА СТРІНДБЕРГА**

Лазірко Н. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри зарубіжної літератури та полоністики
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область, Україна*

Місяйло І. М.

*студентка факультету української та іноземної філології
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область, Україна*

Шведська література пройшла ті ж етапи, що й література інших європейських країн. Швеція перебувала дещо на периферії, на периферії Європи, тому можна сказати, що деякі течії та етапи літературного процесу запізнювалися. Проте бували випадки, коли Швеція випереджала інші європейські країни в літературному розвитку. Таким новатором був Юхан Август Стріндберг – найвидатніший шведський письменник, який народився 1849 року. Аналізуючи творчість А. Стріндберга, помітно, що в його творчому доробку письменника відбивається значна для Європи епоха межі XIX–XX століть. Твори Стріндберга сильно відрізняються за змістом, формою і художнім наповненням. У творчості Стріндберга завжди є щось особливе – чи то запеклий соціально-політичний запал полеміста, чи схильність письменника до психологічного самоаналізу, яка завжди відображає дух і інтелектуальний клімат свого часу.

Перший етап у творчості Стріндберга – це натуралізм, і його хрестоматійний класичний роман – «Червона кімната», що вийшов 1879 року, належить саме до цього напрямку. В оригінальній назві роману немає ні містики, ні готики – кращим перекладом, напевно, був би «Червоний кабінет у ресторані» або «Червона зала». У такому червоному кабінеті збиралася богема: журналісти, письменники, художники. Цей твір приніс славу і визнання автору, прирівнявши А. Стріндберга з іншими найвідомішими європейськими романістами кінця XIX – початку XX століття. Молодий автор зробив спробу

осмислити складні процеси духовного життя 60-х років XIX століття, намагаючись, за його словами, «дати резюме історії нашого часу» [4].

«Червона кімната» – це роман про стан шведської нації на зламі століть. Підзаголовок твору – «Картини з життя митців і літераторів», а епіграфом автор обрав слова Вольтера «Нема нічого гіршого, ніж бути повішаним потай». Сенс епіграфа згодом з'ясовується з оповіді, яка велася від імені самого автора. «За словами одного з сучасників, Ули Ганссона, «Червона кімната» Августа Стріндберга справила враження нічного дзвону на сполох: усі стрепенулися і побачили у вікнах відблиск червоної заграви. Але цей нічний дзвін на сполох був і дзвоном до утрени. Коли сонні люди протерли очі, вони побачили, що червона заграва – це вранішня зоря перед сходом сонця» [1, с. 11].

У цьому романі Стріндберг грає з традиційними формами: шахрайським романом і романом виховання. «Шахрайський (пікарескний) роман – один з найбільш ранніх різновидів європейського роману. В основі такого роману – оповідь про мандри пікаро – шахрая, пройдисвіта, волоцюги, вихідця з соціальних низів або декласованої шляхти, який протягом свого життєвого шляху веде безперестанну боротьбу з ворожим навколишнім світом і не завжди виходить переможцем в ній. Існують різні бачення проблем належності до жанру шахрайського роману та його хронологічних меж. Деякі дослідники схильні до широкого погляду на шахрайський (пікарескний) роман, знаходячи його риси в античному романі і зараховуючи до нього ряд творів XX ст. Інші ж дотримуються більш строгої регламентації, так М. Томашевський обмежує шахрайський (пікарескний) роман однією іспаномовною культурою, чіткішими хронологічними межами – з сер. XVI ст. до сер. XVII ст. та цілком певними соціальними й історичними умовами розвитку Іспанії в цю добу» [2, с. 620].

Юний провінціал Арвід Фальк приїжджає до столиці, Стокгольма, і поступово знайомиться зі столичним суспільством. На початку роману – хрестоматійна сцена: Фальк стоїть на високому південному березі Стреммена і дивиться зверху на Стокгольм, який, як він вважає, йому належить підкорити. Спочатку Фальк наївний, його часто обманюють, і він шокований від того корумпованого суспільства, в яке потрапляє. Наприкінці він цілком собі готовий вступити у вигідний шлюб і у нього немає ілюзій, проте іноді критики говорять і про те, що він хитро прикидається і ховає свою натуру революціонера. Арвід Фальк залишає державну службу, щоб здійснити свою мрію стати поетом. Він приєднується до групи художників і письменників, які зустрічаються більшість ночей у Червоній кімнаті, приватній їдальні в дешевому кафе. Арвід займається журналістикою, щоб заробити собі

гроші, а його брат Карл Ніколаус Фальк багатіє на позичання грошей та інвестицій. Він є вкрай неприємною людиною, яка позичає гроші своїм друзям головно заради того, щоб мати над ними владу, ніж задля мізерних прибутків, які вони йому приносять. Його вродлива молода дружина робить добрі справи в громаді, але тільки тому, що це модно.

А. Стріндберг використовує цих персонажів, щоб описати все стокгольмське суспільство: літераторів, театралів, журналістів, бізнесменів, програми корпоративної соціальної відповідальності, державну службу, політиків, робітників. «Письменник з однаковою переконливістю викриває політичну софістику, релігійну облуду, бюрократичну безвідповідальність, філософську претензійність, реакційну систему виховання, журналістський опортунізм і театральні інтриги. Але в першу чергу його хвилює та ж тема – «зрада ідеалам», що відбулася зразу після реформи риксдагу 1865 року. Після нескінченної балаканини, випитих бочок реформаторського пуншу, промивання мізків реформаторським милом і т. д. «борці за народну справу» спочили на лаврах і пустили події на самоплив, наче цією реформою вирішили всі проблеми» [1, с. 11]. Структура цього роману фрагментарна і нагадує газетні колонки. Сам Стріндберг сказав про свій твір так: «Я хочу показати панораму суспільства, яке не люблю і яке ніколи не любило мене» [5, с. 37].

Автор у натуралістичній манері звертається то до нашого сприйняття через слух, зір і почуття, то до наших знань з історії, тим самим роблячи нас очевидцями, співучасниками та співбесідниками подій, які відбуваються у творі. Зазначимо, що серед дослідників творчості Стріндберга існує думка, ніби свою теорію натуралізму він створив під впливом Е. Золя, однак письменник стверджував, що з Золя познайомився набагато пізніше. Цей роман відкриває нову еру, нову епоху і започатковує сучасну шведську літературу. У творі автор порушує декілька проблем: діапазон цілей настільки широкий, що книга місцями стає дещо неоднорідною, характеристика не дуже глибока, і є легке відчуття, що різні розділи книги, можливо, були з'єднані з різних джерел чи, можливо, написані в різний час, так що стилістично твір є доволі різноплановим. Проте сатиричні портрети, які демонструє автор роману, свідчать, що А. Стріндберг є блискучим майстром іронії чи, навіть, карикатури: «Мистецтвознавець був старим академіком, який ніколи не тримав пензля, але належав до блискучого товариства художників під назвою Мінерва. Це дало йому можливість описувати твори мистецтва для публіки ще до того, як вони були навіть намальовані, таким чином позбавляючи своїх читачів проблем прийти до власної думки. Він завжди був добрий до своїх знайомих і ніколи не забував нікого з них, переглядаючи виставку. Його давня звичка писати

про них приємне – як би він наважився зробити інакше? – і його здатність згадати двадцять творів у півколонки змусила його критиків подумати про гру «Щасливі родини». Однак він старанно утримувався від згадок про молодших митців, і тому широка публіка, не почувши жодного нового імені протягом десятиліття, почала зневіритися щодо майбутнього мистецтва» [4].

Стріндберг-натураліст вважав роман твором документальним, адже багато фактів і справді запозичено з газетних хронік, протоколів засідань риксдагу, свідчень сучасників. Вони органічно поєднані в структурі вільної прози, в якій автор не дотримувався традицій тогочасної форми європейського роману. Таким чином, погоджуємося зі словами Дж. А. Мейсі про те, що «Червона кімната» – це сатира на життя в Стокгольмі, на життя всюди. Жалюгідна боротьба артистичної та літературної кар'єри, її безглуздість і претензії, безглуздість політики, нечесність журналістики, розчарування, яке чекає на актора-початківця, – все це вирує на жвавих сторінках. Сатира Стріндберга суворая, часом жорстка, але не зла.

Отже, Август Стріндберг «справив значний вплив на світову літературу як свого часу (К. Гамсун), так і на наступні генерації письменників, будучи предтечою експресіонізму та сюрреалізму. Серед своїх учителів його могли б назвати такі різні письменники, як П. Лагерквіст, Л. Піранделло, Ф. Кафка, Ж.П. Сартр, Б. Брехт, Ф. Дюрренматт, та передусім – німецькі експресіоністи» [3, с. 580].

Література:

1. Грищенко Є. Юган Август Стріндберг. Червона кімната. Київ : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1983. С. 5–15.
2. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.
3. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М–Я. 624 с.
4. Стріндберг А. Червона кімната. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Strindberh_Avhust/Chervona_kimnata_Opovidannia/
5. Julie K. Allen. Strindberg with Brandes in the Red Room: Literature as Radical Politics. *Scandinavica*. Vol. 52. № 2. 2013. 33–51 p.

ЛИСТИ ДО ДЖУЛЬЕТТИ ЯК ПРОДУКТ ШЕКСПІРІВСЬКОЇ ІНДУСТРІЇ

Нікітюк Я. В.

*аспірантка IV курсу кафедри філології
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Останнім часом все більшої популярності набуває використання літературних творів, зокрема текстів Вільяма Шекспіра, з терапевтичною метою. Існує ціла бібліотека досліджень, сфокусованих на потужному зіцілюючому потенціалі шекспірівського доробку. Втім, варто зазначити, що не лише художні тексти, але й інші конститuentи Шекспірівського дискурсу, зокрема літературний туризм, здатні виконати вкрай важливі функції для сучасної людини, яка все частіше зіштовхується з глобальними викликами та загрозами. Одне з чільних місць в контексті численних культурних практик шекспірівського літературного туризму посідає така шекспірівська локація як Верона.

Верона, витончене містечко на півночі Італії, просякнута згадками про історію нещасних закоханих Ромео і Джульєтти. Не тільки готелі названі на честь пари, але й парфуми, іподром для мотоциклів, кемпінг та компанія з виробництва консервів. У пекарні готують торти під назвою «Ромео і Джульєтта», а фабрика цукерок пропонує «Поцілунки Джульєтти». Кілька десятиліть тому міська мерія попідкувалася про те, щоб «ідентифікувати» сімейні будинки Ромео та Джульєтти разом, а також могилу Джульєтти. Ці місця стали магнітами для більше ніж 2 мільйонів туристів на рік.

Культурний імідж Верони настільки тісно пов'язаний з трагічною історією, переказаною Шекспіром, що пошта отримує близько 5000 листів на рік до Джульєтти, яка стала своєрідною міс "Самотні серця" для нещасних закоханих. Клуб Джульєтти, створений у 1930-х роках веронцем Етторе Солімані (Ettore Solimani), відповідає на кожен лист, багато з яких адресовані просто Джульєтті, Верона, Італія.

Майже з перших днів існування будинку Джульєтти як музейного комплексу виникла традиція звернення відвідувачів до Джульєтти. Завдяки поширенню культурної практики літературного туризму відбувалась поступова сакралізація місця и міфологізація літературних персонажів. Чим переконливішою ставала стилізація будинка під старовину, тим сильнішим було переконання туристів в тому,

що реальна Джульєтта все ж таки існувала. Подібно до того, як паломники звертаються з молитвами до святих, закохані стали звертатись до Джульєтти Шекспіра з проханням допомоги в розв'язанні любовних проблем.

Таке прагнення залучити Шекспірівську героїню у власний життєвий простір через посередництво слова породило цікаву традицію. Закохані залишали записки, адресовані Джульєтті, прикріплюючи їх безпосередньо до стін будинку кнопками, жувальними гумками, лейкопластиром та іншими способами, що з часом виявилось руйнівним для будівлі.

Таким чином, бачимо, що літературний твір Вільяма Шекспіра через декілька століть після його написання почав жити окремим життям і вийшов далеко за межі виключно театральної репрезентації. Фінал трагедії став не просто смислороджучим чинником, але і джерелом певних цікавих практик, серед яких психотерапія за допомогою онтологізованого об'єкту літературного тексту посідає провідне місце.

За словами українського компаративіста Ю.І. Черняка, «масштабність постаті Великого Барда та його вплив на розвиток світової культури, дають підстави говорити про існування такого соціокультурного феномену як шекспірівський дискурс» [1, с. 63–64]. Цей дискурс є всеохоплюючим та відіграє значну роль в розвитку цивілізації на всіх рівнях суспільного життя. Літературний туризм є невід'ємною складовою цього дискурсу і у свою чергу уможлиблює його розвиток та впливає на його функціонування.

У книзі «The Cambridge Companion to Shakespeare and Popular Culture» Нікола Ватсон прослідковує процеси, пов'язані з літературним туризмом, що відбулись у рідному місті Шекспіра: «...Стретфорд, колись нічим не примітне й занедбане маленьке ринкове містечко, коли світ став захоплюватися Бардом з вісімнадцятого століття в результаті ідолізації Шекспіра (*bardolatry*), поступово став містом, на яке почали дивитись по-іншому, а зрештою воно і справді стало виглядати інакше. Шекспір теж став виглядати по-іншому, оскільки туризм утвердився як один із головних засобів, за допомогою якого популярна культура розуміє й сприймає його» [2, с. 74]. Так само, як і Стретфорд, Верона стала культовою локацією, яка вплинула на формування сучасного шекспірівського дискурсу, і, в свою чергу, була «виліплена» цим дискурсом у своєму сучасному вигляді, серед іншого, і через посередництво Клубу Джульєтти.

Відомий український дослідник Олександр Пронкевич, згадуючи про «дефрагментовану» шекспірівську образність в комерційній рекламі, пише: «Шекспір є успішним комерційним брендом

і використання його імені або цитат із його творів сприяють підвищенню відсотку продаж» [3]. З цим твердженням важко не погодитись в контексті розгляду потужної шекспірівської індустрії та туризму, як її складової. Проте, клуб Джульєтти не можна вважати суто комерційним проектом, адже очевидною є його культурна значимість та терапевтична цінність.

Отже, варто відзначити, що сьогодні, за часів загально проникаючої медійної присутності, Джульєтта та її Клуб живуть окремим «позалітературним» життям і вийшли далеко за межі лише театральної репрезентації. Клуб Джульєтти є одним із доказів того, що Джульєтта належить до тих унікальних образів, що з суто літературних персонажів перетворились на справжню культурну міфологему.

Література:

1. Черняк Ю. І. Специфіка актуалізації ціннісної семантики «Гамлета» В. Шекспіра в українському шекспірівському дискурсі : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / Ю. І. Черняк. К., 2011. 63–64 с.

2. Watson, N. (2007). Shakespeare on the tourist trail. In R. Shaughnessy (Ed.), *The Cambridge Companion to Shakespeare and Popular Culture* (Cambridge Companions to Literature, pp. 199–226). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CCOL9780521844291.011

3. Пронкевич О. «Шекспір і популярна культура» УДК: 821.111Ш:008 ; <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=136971&forceview=1>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-47>

ОСЕРЕДКИ МЕДИЦИНИ В ШЕКСПІРІВСЬКОМУ ЛОНДОНІ ЯК КОНСТИТУЕНТ ТЕКСТУ МІСТА

Соболь О. В.

*аспірант кафедри англійської філології
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Літературознавчий аналіз такого феномену як Лондонський текст англійської літератури певної доби передбачає апеляцію до великого масиву наукових праць, пов'язаних з нефілологічними галузями знань,

зокрема, урбаністикою, історією архітектури і мистецтва, історією повсякденності, медициною, релігієзнавством та ін. Згідно з теорією тексту міста, до розробки якої в різні роки долучилися такі всесвітньовідомі вчені як засновник Тартуської семіотичної школи Ю. Лотман і його послідовник В. Топоров, українські дослідники, що вивчали різні міські тексти, зокрема, київський (О. Філатова), львівський (Т. Возняк), чернівецький (О. Харлан), римський (К. Борискіна), під цим поняттям зазвичай розуміють цілісну систему образів, асоціацій і ментальних стереотипів, пов'язаних з конкретним містом.

Літературно-мистецькі твори виступають одночасно і своєрідними архівами, що зберігають пам'ять про топоніміку, ландшафтні особливості та культурні об'єкти й популярні локації (собори і церкви, ринки і таверни, навчальні й розважальні заклади та ін.), і тим потужним джерелом емоційно-психологічної енергії, що долучається до творення у свідомості читачів певних художніх образів, «спогадів», асоціативного ореолу, який робить текст міста неповторним і впізнаваним. Текст міста, як цілісна семіотична система, до якої входять нематеріальний субстрат (міфи, легенди, історичні відомості та ін., що пов'язані з містом) та субстрат матеріальний (площі, вулиці, річки, мости, будинки тощо), має певні хронологічні параметри, адже з плином часу обличчя будь-якої місцевості змінюється.

Лондонський текст шекспірівської доби обов'язково включає такі об'єкти як Тауер і Собор святого Павла, театри «Лебідь» і «Глобус», таверни «Русалка» і «Кабаняча голова», які часто згадуються в нефікційних текстах, а також виявляються місцями розгортання літературних сюжетів чи об'єктами художнього зображення. В добу Відродження до творення Лондонського тексту долучилися такі майстри слова, як Вільям Шекспір і Бен Джонсон, Джон Лілі і Томас Неш, Роберт Грін і Томас Лодж, Ентоні Манді і Томас Делоні. В їхніх літературних творах представлено чимало описів конкретних куточків столиці, зустрічається чимало топонімів, змальовуються церкви і ринки, мости і вулиці, палаци й генделики.

Зазначимо, що ті локації, на тлі яких знаходить реалізацію повсякденність людського існування, відіграють важливу роль у структуруванні тексту міста, адже спосіб життя людей, їхня ментальність і соціально-побутова психологія, як переконливо продемонстрували у своїх працях представники Школи Анналів М. Блок та Л. Февр, перебувають у безпосередньому взаємозв'язку і знаходять відображення у колективних уявленнях, страхах, тривогах, забобонах тощо. До структур повсякденності, згідно з концепцією відомого історика Ф. Броделя, відноситься, зокрема, потреба

у задоволенні життєвих потреб індивідуума (їжа, одяг, житло, лікування та ін.). З огляду на те, що потреба в лікуванні є одним із життєзабезпечувальних чинників людського існування, правомірно стверджувати, що медичні заклади, які в часи Середньовіччя і Ренесансу розташовувалися здебільшого або при монастирях, або у містах, виступають одним із численних конститuentів матеріального субстрату тексту міста.

З давніх часів місто відіграло значну роль у розвитку медицини. Місто завжди виступає своєрідним соціокультурним середовищем, що охоплює соціальний світ, матеріальні й духовні умови становлення, існування, розвитку та діяльності людей. Іншими словами, міське середовище – це і ландшафт, і люди, і способи їх взаємодії, і виробничі процеси, і якість життя та особлива соціальна структура тощо. Саме міста були осередками формування та розвитку медичних практик, досліджень особливостей функціонування людського тіла, вивчення природи фізіологічних та психічних хвороб.

Центральним осередком медичної справи шекспірівського Лондону варто вважати госпіталь Святого Варфоломія. Він був заснований у 1123 році як лікарня при однойменній церкві, але згодом, з 1546 року, король Генріх VIII передав лікарню під світське управління Лондонського Сіті.

Іншим значним для розвитку медичної справи у Лондоні місцем був Королівський коледж лікарів, який займав будинок (з дахом, «здалеку нагадує позолочену пігулку») на Уорік-лейн, поблизу Ньюгейтської в'язниці, де здебільшого і здобувалися необхідні лікарям анатомічні знання. Уроки з анатомії були тут головним і найпривабливішим заходом. Проводилися вони в центральному залі (саме там відбувається дія «Нагороди за жорстокість» Хогарта, на якій зображено, як ретельно і прискіпливо розчленовується тіло нещасного вбивці Тома Ніро). Це називалося «анатомічним театром» і справді стало невід'ємною частиною спектаклю лондонського життя.

Розвиненою була і сфера аптекарських послуг. У шекспірівському Лондоні аптекарі не лише продавали ліки, а й готували їх на замовлення за власними рецептами. Лондонські аптекарі, як і анатоми, любили сценічні ефекти. Зазвичай вони одягалися в чорне, а в кожній аптеці, нехай навіть самій скромній, неодмінно зберігалися череп і велика книга, написана древньою мовою. Тут торгували травами і порошками, еліксирами і пігулками, мікстурами і зубним порошком, помадою і приворотним зіллям. Найбагатший вибір трав'яних зілля пропонувався на Камомайл-стріт і Баклерсбері. Аптекар, як відомо, виявляється важливою дійовою

особою в «Ромео і Джульєтти» Шекспіра, його ремесло згадується драматургом у третій частині трилогії «Генріх VI».

Крім того існували приватні лікарські практики. Наприклад, одним із відомих практикуючих лікарів у елізаветинському Лондоні був Саймон Форман. Форман не пройшов офіційної медичної підготовки, він здобув репутацію кваліфікованого лікаря. Записи його справ та історії хвороб його пацієнтів – це найдавніші із нотаток англійського лікаря, що дійшли до наших часів.

Також збереглися відомості про деякого Вільяма Салмона, який практикував у самих воріт лікарні Св. Варфоломія. Переміщення «практики» Салмона по місту можна простежити з великою точністю: з Смітфілді на Солсбері-корт біля Фліт-стріт, звідти на Блу-Балконі у каналу неподалік від Холборнського моста, а потім на Мітр-корт поруч з тією ж Фліт-стріт. Однак твердження щодо його кваліфікації розбігаються та більшість свідчень вказують на те, що Салмон був шахраєм, яких вдосталь було на вулицях шекспірівського Лондону.

Місто переповняли «маги і чаклуни ... знахарі та інші шарлатани», які розклеювали всюди афіші з пропозиціями своїх послуг і продавали зневіреним пігулки, мікстури, цілющі патоки і «чумну воду». У харчевні «У ангела», розташованій «біля Великого Каналу на Чіпсайді», був вивішений перелік лікарських зілля, а в трактирі «Зелений дракон» в тому ж районі продавався «чудодійний Електуарій проти чуми по шість пенсів за пінту» [1, с. 98].

Невід'ємною частиною медичної справи шекспірівського Лондону була лікарня для душевнохворих при церкві Св. Марії Віфлеємської (Сент-Мері-Бетлем), яку просторічно називали «Бедлам». «З Бедламу! Бідненькому холодно!» – саме так просили милостиню на лондонських вулицях тих часів, нарікаючи на свій складний ментальний стан. Документи 1403 року свідчать, що в лікарні тоді містилося дев'ять пацієнтів, до яких були приставлені наглядач, воротар з дружиною і кілька слуг. Однак кількість хворих неухильно росла. Згідно «Лондонських хронік» (1450 р.) з ними обходилися чесно і сумлінно, і деякі з пацієнтів поверталися до нормального способу життя, втім інші залишалися в лікарні до кінця своїх днів.

Крики божевільних лунали і в Сент-Мері-Баркінг – «лікарні для кліриків і лондонських городян обох статей, які втратили розум». Втім, до початку XVII століття Бедлам став єдиною лікарнею, що використовувалася для утримання божевільних. Це були головним чином «бродяги, учні ремісників і слуги з невеликим додаванням студентів і панів. З п'ятнадцяти бродяг одинадцять були жіночої статі» [2, с. 221]. Лондонськими вулицями бродило багато людей, яких можна

було б вважати божевільними і посадити на ніч під замок, але, як правило, вони залишалися на волі.

Деякі із цих реалій знайшли відображення і у творчості В. Шекспіра. Так, зокрема у його трагедії «Король Лір» Едмонд вдає з себе божевільного перед Едгаром:

*«And pat he comes like the catastrophe of the old comedy: my cue is villanous melancholy, with a sigh like **Tom o' Bedlam**. O, these eclipses do portend these divisions! fa, sol, la, mi»* [3].

Едмонд використовує поняття «Том із Бедламу», яким лондонці прозвали хронічних хворих божевільні, випущених бродити по країні та випрошувати милостиню після закриття монастирів в Англії.

Література:

1. Ackroyd P. London: The Biography. Washington : Anchor Books, 2003. 848 p.
2. Arnold C. Bedlam: London and Its Mad. Sydney : Simon and Schuster, 2009. 320 p.
3. Shakespeare W. King Lear. URL: <https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/king-lear/read/>

НАПРЯМ 10. ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-48>

ВІЙСЬКОВИЙ ДИСКУРС: ДИСКУРСОТВІРНІ ОЗНАКИ

Галицька О. Б.

*кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри німецької філології*

*Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Військовий дискурс належить до інституційного типу спілкування, яке є статусно зорієнтованим: комуніканти виступають як презентанти тієї чи іншої суспільної групи, виконують роль, продиктовану комунікативною ситуацією [2, с.31]. Тому трактуємо військовий дискурс як особливий різновид мовно/мовленнєвої організації картини світу військовослужбовців, який володіє такими дискурсотвірними ознаками: інституційністю, конфіденційністю та кібербезпекою, авторитарністю та дисциплінованістю, стратегічністю та професіоналізмом, термінологічністю, мілітарністю, доброчестю.

Інституційність передбачає чітку вертикаль, а саме субординацію усіх органів військових відомств та особистого складу. Цей різновид дискурсу сприяє ефективній комунікації між військовими командирами, солдатами, політиками та фахівцями військової сфери.

У військовому дискурсі простежуємо такі цінності доброчесті: відповідальність, чесність, відданість, довіра, правдивість та етичність в комунікації. Військові командири та солдати повинні дотримуватись принципів доброчесті під час виконання своїх обов'язків та спілкуванні з іншими. Військовий дискурс покликаний втілювати військові цінності, такі як відданість Батьківщині, відданість команді, міцне партнерство та взаємодопомога, що сприяє комунікації військових спеціалістів більш надійною та довіреною.

Авторитарність тлумачимо як дії в межах жорсткого регламенту, ієрархії та командного ланцюжка: Військовий дискурс передбачає чітку ієрархію та командний ланцюжок, де командири видають накази, а підлеглі виконують їх. Комунікація відбувається згідно з протоколами та стандартами, що забезпечують чіткість і виконання

наказів та доручень. Військовий дискурс передбачає високий рівень дисципліни як в мовленні, так і в діях. Дисципліна дозволяє забезпечити чіткість комунікації, ефективне виконання завдань і підтримку командної структури.

Стратегічність: військовий дискурс включає аналіз ситуації, розробку стратегій і планів дій. Комунікацію зосереджено на досягненні конкретних військових цілей, таких як захист території, перемога у війні (в битві) або досягнення мирної угоди, а також виконання місії та ефективного досягнення успіху у військовій справі. Ефективність виявляється у здатності ефективно та швидко передавати необхідну інформацію, приймати стратегічні рішення та координувати дії.

Професіоналізм: Військовий дискурс базується на високому рівні професіоналізму. Це означає володіння необхідними знаннями, навичками і компетенціями, а також здатність застосовувати їх у реальних бойових ситуаціях. Професіоналізм сприяє точній та ефективній комунікації військових фахівців.

Коди безпеки: Військовий дискурс включає використання спеціальних кодів безпеки, які забезпечують конфіденційність і захист інформації від несанкціонованого доступу. Учасники сучасного військового дискурсу приділяють особливу увагу питанням безпеки та захисту. Військові фахівці ретельно вивчають питання кібербезпеки, захисту інформації та інших аспектів безпеки.

Мілітарність, тобто співвіднесення з мілітарною ситуацією, володіє специфічним мілітарним хронотопом.

Термінологічність: військовий дискурс включає в себе використання спеціалізованої термінології, понять, абревіатур, стандартів і протоколів, які характерні для військової галузі.

Військовий дискурс аналізуємо як мовний корелят військової практики, як упорядковане та систематизоване особливим чином використання мови, за якою стоїть ідеологічно й історично зумовлена ментальність (пор. [2, с. 15]). Приміром німецький військовий дискурс враховує важливість історичного досвіду: з урахуванням складної історії Німеччини, військові фахівці мають глибоке розуміння минулих подій і уроків, що вони принесли. Історичний контекст часто використовується для аналізу поточних ситуацій та розробки стратегій.

Література:

1. Балабін В. В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні : монографія. Київ : Логос, 2018. 492 с.

2. Галицька О. Б. Сучасний німецькомовний науковий дискурс : монографія. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 260 с.

3. Нікіфорова О. М. Лексико-семантичні особливості перекладу інформаційно-аналітичних воєнно-політичних текстів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70) № 2. С. 97–102.

НАПРЯМ 11. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-49>

ВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ ЯК МАРКЕРИ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

Макарук Л. Л.

*доктор філологічних наук,
професор кафедри прикладної лінгвістики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

У цифровому столітті спостерігаємо значне зацікавлення вчених складними та полівекторними процесами візуалізації, що відіграє важливу роль як в усному, так і в писемному спілкуванні. У світі перенасиченому інформацією люди прагнуть осмислити великі обсяги інформації, витрачаючи при цьому мінімум часу та зусиль. Більшість людей належать до візуалів, тому саме у них найактивнішим є зоровий аналізатор. У цьому ракурсі чимало дослідників часто апелюють до того факту, що найпоширенішим каналом є візуальний, через який люди засвоюють близько 80% інформації. Інші канали у більшості індивідів до певної міри є менш перцептивними. Однак трапляються випадки, коли в окремих реципієнтів найпродуктивнішим в плані сприйняття є аудіальний аналізатор.

Учені диференціюють візуальну, аудіальну та кінестетичну (тактильну) модальності, які в певний момент активізуються завдяки органам чуття людини. Упродовж життєвого циклу будь-якого індивіда сенсорні аналізатори слугують певними посередниками в інформаційному обміні і є ключовими каналами зв'язку між відправниками та одержувачами інформації. Залежно від рівня розвитку особистості різняться й сприйняття інформації. Від цього й відповідно залежать миттєві чи довгоочікувані реакції й приємні чи неприємні відчуття.

У сучасному світі індивідів оточують знаки, відмінні за розмірами, формою, кольоровою гамою. Це стосується усіх можливих дискурсів. На велику кількість візуальних знаків натрапляємо в рекламному дискурсі. Передусім, знаки у рекламі покликані подолати кордони різних культур і уможливити їх сприйняття та розуміння представниками усіх етнічних спільнот, незалежно від того, якою мовою вони спілкуються. Вочевидь, що під час продукування таких симбіотичних конструктів, які переважно складаються з вербальних та невербальних складників, особливу увагу приділяють несловесним, детально обмірковуючи їх репрезентацію до дрібниць. Продуктивною можна вважати ту рекламу, в якій превалюють невербальні візуальні складники, зрозумілі максимально великій кількості реципієнтів.

Слід також зауважити, що не варто стверджувати, що вся реклама спродукована за посередництвом універсальних знаків і зрозуміла громадськості, незалежно від того якою мовою вона вільно спілкується. І в цьому випадку можна говорити про існування чималої кількості винятків, що становлять неабиякі труднощі та призводять до розбіжностей у сприйнятті, а відтак і розумінні того, що намагається передати відправник одержувачеві.

Не менш потужним сегментом сучасного англомовного масмедійного комунікативного простору є малоформатні тексти присвячені COVID-19. Традиційно, вони представлені в форматі інфографіки. Як результат, до їх складу входить чимало знаків, в тому числі й піктограм та ідеограм, а також різноманітних ілюстрацій. Такі тексти покликані сприяти безбар'єрному міжкультурному діалогу задля оперативного реагування та запобігання поширенню небезпечного захворювання.

Звернемо увагу й на те, що в останні роки значно збільшилася кількість воєнних карикатур, що репрезентують статус та роль України до та після вторгнення. Продуценти послуговуються широким спектром стилістичних засобів: алюзій, гіпербол, порівнянь, метафор, метонімії, метафтонімії тощо, що віддзеркалюють приховані смисли та за посередництвом різнобарвної палітри потужних стилістичних ресурсів демонструють перебіг війни. Створюються такі карикатури представниками багатьох

етнічних спільнот, які переважно використовують одні і ті ж візуальні засоби, розуміючи за замовчуванням, що їх бачитимуть та аналізуватимуть різні індивіди.

Отже, візуальні засоби – ефективний інструмент спілкування у сучасному масмедійному комунікативному просторі. Сприйняття інформації залежить від рівня активності зорового, слухового, кінестетичного (тактильного) каналів. Засвоєння та обробка інформації відбувається одночасно кількома каналами, найпродуктивніший з яких є візуальний.

Як бачимо, немає фактично жодної сфери в якій би не користувалися візуальними знаками. Таку тенденцію можна пояснити кількома причинами: неможливістю та недоцільністю створювати надто розлогі та об'ємні тексти, які навряд чи читатимуть реципієнти від початку й до кінця; необхідністю зекономити кошти на розміщення інформації в медіа; потребою в залученні візуальних ресурсів, які швидко сприймаються й розуміються реципієнтами та спонукають їх до дій.

НОТАТКИ

МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ТА ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ
ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК»**

(м. Запоріжжя, 21–22 липня 2023 р.)

Підписано до друку 25.07.2023. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 10,46. Наклад 100. Замовлення № 0823-038.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.